

Tidning för Hitis skärgård

Tolfte årgången

Rafit

2014

**Hembygdkänslan
lever kvar**

**Reportage från:
Bolax, Hitis, Holma,
Högsåra, Kasnäs, Rosala,
Vänoxa och Vänö**

I detta nummer

- 4 Många i Sverige har en nära koppling till Vedåholmen i Rosala
- 6 Axeln Stockholm - Hitis bryts inte lätt
- 8 Från Upplands slätter till Rosala skärgård
- 10 Våldigt Järna till Högsåra
- 12 När länken till Hitis hotar brytas
- 14 Veckopendlare till Högsåra
- 15 Halva året på Brunkholmen
- 17 Wenoxa Golf och Café
- 19 Livet har sina sidor som svensk i Finland
- 21 Hembygdskänslan känner inga gränser
- 22 Kejsarhamnen under nytt befäl
- 24 Vi älskar vår ö, men snart kan man ju inte bo här längre!
- 26 "FÖRENINGSBANDET" - en opinionsbildare
- 28 Trots motgångar strålar solen över Solglimten
- 30 Ingen dans på rosor för en skärgårdstös
- 32 Olof Hollsten - Holmabon som emigrerade till Australien
- 34 Hitisprästen Julin
- 37 Ruben Isaksson: Storslagen men dessvärre bortglömd Vänö poet
- 40 Hembygdskänslan sitter kvar
- 41 Dansen går igen
- 42 Från Rosala till stora världen - En familjesaga från 1900-talets förra hälft
- 44 Fort Bolax - kort historik
- 46 Fruntimmerveckans kaffebjudning
- 48 Videfuksen överraskar - invasion av en sällsynt fjärilsart
- 50 Hitis runt med kyrkbåtar
- 52 I Daisys trygga buk
- 54 Över Atlanten i orkan med s/s Indus
- 57 Träbåtdagen på Vänö
- 59 Seglats till Vänö sommaren 1920
- 60 Information
- 62 Händelsekalender
- 64 En dag i sol

Hitis Friidrottsträning & lek 2014

Varje tillfälle startar klockan 17.00 och slutar cirka klockan 19.30 (förutom tisdagen 15/7 slut 19.45). Tävlingsdagen 24/7 startar klockan 16.15 och slutar cirka kl. 20.30, efter prisutdelningen.

Träningsdagar	tisdagen	15/7
	torsdagen	17/7
	söndagen	20/7
	tisdagen	22/7
Tävling och avslutning	torsdagen	24/7

Grenar - Höjdhopp, längdhopp, löpning, kul-stötning, spjutkastning.

Ålder och gruppindelning		
Grupp 1	Födelseår	2009 & 2010
2		2007 & 2008
3		2005 & 2006
4		2003 & 2004
5		2001 & 2003
6		1999 & 2000
Juniorer		1996 & 1998

Hitis idrottsplan - Vi håller till på idrottsplanen på Vikarevägen mellan Hitis kyrka och Vikare.

Prova på - De minsta är välkomna att leka och prova på några grenar.

Regler - Alla som har deltagit på minst 2 st träningar och deltar på tävlingsdagen får medalj och diplom. Vid tävlingens poängräkning räknas sämsta grenplaceringen bort.

Prisutdelning - Tävlingsdagen avslutas med prisutdelning i Furutorp.

Avgift - 8 euro som går till priser & förfriskningar på avslutningsdagen.

Mikromaraton på 1,1 km i samband med Hitis Minimaraton fredag 18/7.

Kontakt - www.facebook.com/hitidrottsskola.
E-post: michael.lassenius@gmail.com

Medhjälpare - Vill du hjälpa till med träningar eller tävling? Kontakta oss via Facebook eller E-post.

Välkomna önskar
Christer Wiberg, Michael Lassenius, Johan Nybergh och Tony Enholm med medhjälpare.

Idrottsträningen arrangeras genom Hembygdens vänner i Hitis rf.

De förlorade döttrarnas och sönerns återkomst

Under flera decennier har vår skärgård och hela Kimitoön förlorat hundratals ungdomar som lämnat landet och sökt sig huvudsakligen till Sverige. Inte konstigt för hemtraktens sviktande ekonomiska förutsättningar kunde inte värna sig mot vad Sverige med skriande brist på arbetskraft hade att erbjuda. Det socialdemokratiskt ledda Sverige hade skapat ett folkhem som stod modell för hur en välfärdsstat skulle skötas. Med detta kunde man tro att de som lämnat sin hembygd vänt skärgården ryggen för gott. Även om detta förekommer är det betydligt intressantare att utforska dem som återkommer under fritiden till sina hemgårdar generation efter en annan.

När skärgårdens förmåga att försörja sina ungdomar sviktade var hembygdskänslan det enda man kunde odla och hoppas på. Ekonomi och hembygdskänsla verkar vid första ögonkastet vara omaka par. En urgammal sanning är att när magen är mätt växer andra behov fram. För att överta och sköta ett hemman som inte längre producerar intäkter behövs en välfungerande ekonomi, vilket flertalet emigranter lyckats med. Hembygdskänslan odlades av skolan och ungdomsföreningarna i första hand, givetvis uppbackade av andra föreningar och aktiviteter. Givet att de ekonomiska förutsättningarna var på plats och att arvskiftet skett gynnsamt var det inte osökt att fritiden tillbringades i den forna hembygden. Däremot reser sig frågetecknen hur samma fenomen upprepas från en generation till en annan där den ena parten i familjen aldrig bött i skärgården och den andra inte har någon anknytning alls vare sig till skärgården eller till Finland.

I årets nummer av RoHit har vi gjort ett antal intervjuer och fört ett flertal diskussioner med folk som inte bor i landet men vistas här på fritiden. Ganska snart utkristalliserades ett mönster som entydigt visar vikten av att redan som barn integreras i den sociala gemenskapen i form av simskola, annan idrottsutövning samt olika ungdomsevenemang, sommarjobb inte att förglömma. De organiserade aktiviteterna föds inte av sig själv och glädjande nog är ett flertal av de vuxna svenskarna engagerade i föreningsverksamheten. Det gemensamma kulturarvet och språket gör allt detta möjligt. I det helbinska Finland sköts numera släktkontakterna till Sverige på knagglig Finnish-English. Förutom detta förenas vi av Skärgårdshavet som löper med öar, holmar, kobbar och skär som ett pärlband till Stockholm.

Historiskt var vi en central del av det svenska riket när kommunikationerna gick smidigast på köl. Samma gäller fortfarande i skärgården. Vi på båda sidor av Skärgårdshavet är samma folk och delar samma värderingar. Emigranterna ansågs förut vara en förlust för landet men vi kan peka på att det inte längre stämmer. Folk från Sverige och andra länder handlar lokalt och gynnar ortens näringsliv. Därtill är de utmärkta PR människor eftersom de inbjuder gäster från Sverige som aldrig förut bekantat sig med vår skärgård. Överlag blir gästerna förtjusta och återkommer år efter år. Det vore önskvärt att kommunen och företagen i vår region rätade ut blicken västerut i stället för att kisa mot norr och öster i sin marknadsföring. Opinionsmätningarna visar att merparten av finländarna vill tillhöra Norden. Överförs denna viljeyttring till handling bör vi tillägnas oss en starkare skandinavisk profil. Våra vänner finns i väster, faran finns i öster har än en gång besannats under detta år.

Jan Sundberg

RoHit

Tidning för Hitis skärgård
2014

Chefredaktör: Jan Sundberg

Ombrytning och layout: Bernt Örså

Pärmbild och baksida: Bernt Örså

Redaktionssekreterare: Fanny Örså

Redaktörer: Olof och Gun Biström

Clas Krause

Lisbeth Hagström

Johan Gustav Knuts

Camilla Lindberg

Lars Julin

Krister Mattsson

Stig-Björn Nyberg

Henry Clay Ericsson

Lena Viljanen

Lillemor Wennerström

Christian Junnelius

Christina Sundberg

Maria Nylund

Heidi von Wright

Tina Örså

Tryckeri: Mariehamns Tryckeri Ab

Ansvarig utgivare: Rosala Byråd r.f.

www.dragsfjard.fi/rosala

Många i Sverige har en nära koppling till Vedaholmen i Rosala

Vedaholmen ligger på den norra stranden av byviken. Ett smalt näs förbinder Vedaholmen med Rosala by och där finns ett flertal hus varav samtliga numera är fritidshus. De flesta bebos av folk från Sverige med rötter i Rosala.

Där näset är som smalast kunde man förr färdas med båt till viken där Rosala Gästhamn numera är belägen. Nu står där prydliga byggnader och i en av dem bor **Sandra Lindström** med sin familj. För några år sedan fäste hon byns uppmärksamhet med att ta hem segrar i byns Kubbmästerskap tillsammans med laget från Vedaholmen. Nu kom jag inte på besök för att höra detaljer om hennes idrottsliga bedrifter utan för att göra en intervju om hennes återkommande fritidsvistelse i Rosala.

Farmor och farfar bodde på Vedaholmen

-Farmor **Landa** och farfar **Linus Lindström** var fiskare, farmor dog 1990 och farfar 1972. De hade sex barn varav fyra flyttade till Sverige. Min pappa **Henry** gick till sjöss och träffade min mamma **Gun** i Göteborg. Två av pappas bröder flyttade även till Göteborg och där fanns en liten koloni av rosalar. Där föddes jag.

-Min pappas syster flyttade till Surahammar och dit flyttade även vi. När jag var 13 flyttade vi till Åkersberga utanför Stockholm.

-När vi bodde i Göteborg åkte vi med bil till Kapellskär.

Kylvattnet brukade börja koka i bland och när färden drog ut på tiden sov vi i bilen. Vi var tre systrar och en bror. Ingen av dem har längre någon fast kontakt med Rosala av olika orsaker, även om de alla är fästa vid Vedaholmen.

-Däcksplatsen ombord på färjan från Kapellskär var inte ett bekvämt alternativ, men så färdades man på den tiden. Spännande äventyr ombord och vi fick köpa massor med godis. När vi flyttade till Åkersberga kom vi några gånger över med egen båt. Nu är det hur bekvämt som helst, vi kör ombord på kvällen innan och på morgonen kl. 9:30 är vi framme i Rosala.

Alla somrar i Rosala

-Jag tillbringade alla semestrar här sedan ett litet barn. Hela släkten samlades här. Fester och högt till tak i umgängeslivet, det var en rolig tid. Själv var jag alltid ute och fiskade med min farbror **Holger Lindström** både morgon och kväll. Vi fångade både flundra och torsk. Sällskap hade jag av ett par andra barn från Sverige. Jag fick många kompisar här och med dem åkte vi på danser med båt i tonåren.

-Bäst trivs jag här under höst och vår. Vi kommer hit flera gånger per år, även jul har vi firat här. Vi har lagt mycket tid och möda på att renovera huset. Våra bofasta grannar har varit hjälpsamma och ett gott stöd för oss, det är vi väldigt tacksamma över.

-Vi har många gäster på besök från Sverige varje sommar, en del av dem återkommer varje år. Livet här är lätt på grund av det gemensamma svenska språket.

-Sandras man **Stefan Dahlqvist** instämmer, det är väldigt lätt för oss när alla talar svenska. Vi kan beställa byggnadsmaterial och verktyg allt på vårt eget språk.

Sandra berättar att hon har två barn i 20-års ålder från ett tidigare äktenskap, men de är endast sporadiskt här. Vi hyrde stuga på Åland under 8 somrar men jag fick inget rofäste där. Yngsta sonen **Alex** som är 7 år är nästan född här. Han trivs jättebra här i Rosala.

Sommaren är som bäst i Rosala

Även om framtiden på Vedaholmen inte var alltför ljus när gårdens ungdomar flyttade till Sverige har läget förändrats. Sandra med sin familj har visat att havet förenar både beträffande språk och kultur. Vedaholmen kan med tillförsikt se fram emot nya impulser från vårt broder- och systerfolk i väst.

Text: Jan Sundberg

Foto: Bernt Örså

Personporträtt

Född: 9 juli 1966

Bor: Ute på landet i Åsättra, en liten by strax norr om Stockholm

Familj: Tre barn: Linus, Jesper och Alex, gift med Stefan, tre syskon: Anette, Regina och Daniel

Favoritträtt: Fisk!! Det blir mest lax hemma men på Rosala äter jag det som kommer i nätet (mest abborre)

Favoritdryck: Dricker mycket vatten men tar gärna rött vin till maten

Favoritläsning: Deckare

Karakterisera dig själv: Familjemänniska, ärlig och ensidig

Axeln Stockholm – Hitis bryts inte lätt

På gårdet bakom kyrkan i Hitis står en vacker röd stuga. Huset faller väl in i miljön och fångar ingen större uppmärksamhet. Endast den blågula flaggan som vajar i sommarbrisen vittnar om att huset bebos av folk från skärgårdshavets västra strand.

Hasse och Kerstin Axelsson är bekanta sedan tidigare för RoHits läsarkrets. Denna gång kom jag inte på besök för att diskutera den populära Idrottsskolan utan mitt intresse är nu fokuserad på familjens koppling till Hitis. Vad är det som gör att Hasse och Kerstin, deras barn med fruar samt barnbarn kommer till stugan i Hitis varje sommar och ibland däremellan?

Hasses pappa hade sina rötter i Hitis

-Min farmor **Tyra Nyman** kommer från gården Österbyn i Hitis. Farmor blev ensam med två barn och kunde inte sköta gården ensam. Hon flyttade till huset här där hon skötte byns telefoncentral.

-Pappa d.v.s. **Bruno Nyman** flyttade till Stockholm 1947 där han jobbade på ett bageri i Saltsjöbaden. Min mamma **Ruth Axelsson** som var hemma från Roslagen jobbade på samma bageri. Mina föräldrar gifte sig aldrig och jag växte upp med min mamma som endast en gång besökte Hitis.

-Min mamma skickade mig till Hitis varje sommar efter att jag fyllt tre år. Pappa hade tre veckor semester och han åkte över med mig. Vi bodde hos farmor och när pappas semester tog slut stannade jag kvar och blev kompis med en massa jämnåriga i byn. När sommaren var över åkte farmor med mig tillbaka till Stockholm eller alternativt kunde jag resa med någon annan som var på resa västerut.

-När jag var 15 åkte jag själv över till Hitis från Stockholm. Fyra år senare kom jag körande med bil. Kompisarna och farmor var dragplåster, mina kompisar i Stockholm åkte på semester till södern.

-Jag har aldrig upplevt en sommar i Sverige. Skillnaderna

Hasse Axelsson

är egentligen små jämfört med Sverige. Jobbade här i kiosk och byggde bryggor åt folk. På fritiden spelade vi fotboll och åkte med båt till danser med kompisarna. Vi hade en bra sammanhållning och det sociala livet var rikt och är det fortfarande.

Kerstin blev snabbt vän med Hitis

Om Hasse hade gift sig med någon från Hitis hade det varit naturligt att fortsätta vistas på fritidshuset. I stället blev det Kerstin från Stockholm som inte hade någon anknytning till Hitis skärgård eller Finland överhuvudtaget.

-Jag kom första gången på besök till Hitis påskan 1974. Mina föräldrar var kampare på fritiden. Vi åkte omkring

Kerstin Axelsson

i Sverige med vår husvagn och i bland åkte vi över till Danmark och Norge. Jag tyckte det var skönt att ha en fast boplatz på sommaren och det fick jag här. Hasses kompisar bildade familj och jag smalt snabbt in i den gemenskapen. Farmor var barnvakt när våra barn var små, vilket underlättade det sociala livet. Hon dog 1990 och Hasses pappa dog några år därefter. Han flyttade tillbaka till Hitis när han pensionerades för att sköta om sin mamma.

-Under mina ungdomsår spelade jag fotboll i Hammarby och Tumba när damfotbollen var i sin linda. Därför var det naturligt att jag engagerade mig i Idrottsskolan här. Volleyboll och fotboll engagerade vi oss även i. Förut tävlade byarna här mot varandra.

-Vi brukar vara fyra till fem veckor i sträck här på somrarna samt påskhelgerna. Numera kommer vi till Hitis sex till åtta gånger per år. Det är inget större besvär att ta sig hit från Stockholm. På kvällen kör vi ombord och nästa morgon 9:30 är vi framme i Hitis.

Axelssons tre söner har alla tillbringat sina somrar här och det råder inget tvivel om att de trivs här med sina familjer. På plats under mitt besök är **Benny** med sambon **Karin** och sonen **Gabriel**.

Benny Axelsson

-Jag har flera jämgamla kompisar här och med dem gick jag i Idrottsskolan, dansskola och andra aktiviteter. Vi åkte med båt till danser och dessutom har jag sommarjobbat i butiken. Nu är jag föräldraledig och stannar här i sex veckor.

Jag stannar i tre veckor säger Karin som även hon hittat vänner i Hitis. Sonen Gabriel kutar omkring med fart och om den farten håller i blir även han med tiden en Hitis bo, eller åtminstone delvis.

Flera byggnader står nu på gårdstunet för att inhysa Axelssons i flera generationer. Den blågula flaggan vajar nu över flera än tidigare. Flaggan som enligt vissa forskare har sitt ursprung i Åbo vajade för drygt 200 år sedan i Hitis och gör det fortfarande. Länderna må ha separerats men folket här har förenats.

Text: Jan Sundberg

Foto: Bernt Örså

Martins Båthall
Martin Fagerholm
040 551 4922
Alla typer av båt- och motorarbeten.
Vinterförvaring, bottenvätt m.m.

Rosala Vikingacentrum
www.rosala.fi
02 46 67 227
Museum, café, souvenirer, rekonstruerade byggnader, guidning, konferenser, inkvartering, bastu, vikingaprogram med ykkastning etc.

Westergrannas kaffestuga
Wivan Lejonmark
0400 478 659
Från midsommar -
10.8 kl. 12-18
Lunch alla dagar -
Ring gärna dagen före

Kasnas Skärgårdsbad
02 521 01 00
Badhus, Hotell, Restaurang, Gästhamn
www.kasnas.com

Rosala taxi
040 722 4242
Birgitta Fagerholm

Peti & Puuro
Raii Eriksson
040 50 50 912
hemming.eriksson@
peti-puuro.inet.fi
Uthyringsstugor för året-runt bruk, Bed&Breakfast.

Milia trivs i Matildas famn.

-Dottern **Matilda** som bor i Uppsala berättar att hon hade många kompisar här under barn- och ungdomsåren. Jag passade även på att gå i ridskola här. Min sambo **Daniel** kommer även gärna hit tillsammans med våra två barn. Även under långhelger kan vi komma över till Rosala när sommaren är över.

Javisst det råder inget tvivel om att barnbarnen **Milia** och **Wille** trivs alldeles utmärkt i Rosala. Brist på sällskap har de inte. När jag åker därifrån slår det mig att Lydias gästvänlighet har gått i arv från en generation till en annan. Inte verkar heller kontakten till Rosala brytas, tvärtom. Här ser man till att folk i Uppland blir bekanta med vår skärgård som minsann väl kan mäta sig med den i Roslagen.

Text: Jan Sundberg
Foto: Bernt Örså

Från Upplands slätter till Rosala skärgård

Mitt i Rosala by invid skolan är det liv och rörelse på somrarna. Många svenskregistrerade bilar och motorcyklar brukar stå parkerade vid den lilla dungen där ett par små hus står uppförda. Traditionerna håller i sig för även förut var detta en samlingspunkt för ungdomar från när och fjärran.

Även om gården vid skolan ligger mitt i byn har jag aldrig varit på besök. Den enda kontakten var ett par killar som deltog i fotbollsskolan som jag ledde för många år sedan strax innan jobbet med RoHit tog över. Nu tar jag mod till mig och kör in på gården med min gamla moped som genast väcker barnens nyfikenhet. På gården står värdinnan **Carina Suontausta** och undrar vad som står på. Hon är snabbt med på noterna när jag förklarar mitt ärende. När gästerna väl har åkt är jag välkommen.

Alla äldre i byn känner till **Lydia Söderman** som bodde här. Hennes lilla hus var en samlingsplats för ungdomar som umgicks hos henne och spelade kort. Lydia var uppenbarligen populär bland ungdomarna och hon stördes inte av att ha gäster sent om kvällarna.

Mamma flyttade till Sverige

-Min mamma **Anita Söderman** föddes här under kriget 1941. Som 18-åring flyttade hon till Uppsala och senare till Örebro. Jag tillbringade alla somrar här. Jag gick i

simskola och hade många kompisar. Som tonåring var jag kanske bara 2 till 3 veckor här men jag missade inte Rosala en enda sommar. Lydia lappade nät och hjälpte till i det lilla huset. Hon dog 1990 och mamma 1997.

-Min man **Juha Suontausta** kommer ursprungligen från Riihimäki men flyttade som barn till Sverige. Juha var inte svår att locka hit för han hade inget eget ställe.

-Först saknade jag skogen som jag var van vid sedan barnben säger Juha. Den känslan gick snabbt förbi och nu är det skärgården som gäller. Mina föräldrar brukar även komma hit och de brukar hyra in sig i **Saga Strandbergs** hus som ligger här bredvid.

-Min syster bor i Oslo, berättar Carina, hon kommer på besök bara kanske vart femte år. I övrigt har vi ett stort umgänge som kommer varje sommar på besök från Sverige. Alla älskar att vara här och de vill komma på besök varje sommar. Vi har inte rum för alla. En del bor i tält och andra hyr en stuga. I lördags var vi 38 personer här för att fira mitt 50-års kalas.

Barnen är fästa vid Rosala

-Barnen har alltid följt med de fyra veckor vi brukar tillbringa här. Närt de var tonåringar var det något värre, men de fick ta med sig sina kompisar och då var de nöjda. Inga språk- eller kulturbarriärer att tala om här, vilket givetvis underlättar vårt liv i Rosala.

Personporträtt

Född: I Örebro 1963

Bor: Örsundsbro, strax utanför Uppsala

Familj: Min man Juha, dottern Matilda, sonen Simon, barnbarnen Milia & Wille

Favoriträtt: Många, nyfångad abborre, stekt som filé i mycket smör. Italiensk mat.

Favoritdryck: Vanligt vatten

Favoritläsning: Deckare, Skönlitteratur. Läser minst 10-15 böcker bara under semestern

Väldigt Järna till Högsåra

Högsåra är en by känd för god sammanhållning bland bofasta och dem som vistas där temporärt. Speciellt välkomna är de som utvandrat från byn. Utan dem har högsåraborna mycket att förlora.

Hemma hos lotsålderman **Anders Alborg** kommer jag i kontakt med hans dotter **Harriet Alborg** som utvandrat från Högsåra. När jag sitter och diskuterar med Anders håller hon sig försynt undan. I samma stund vaknar idén om att vid ett annat tillfälle föra en diskussion med Harriet. Följande sommar är jag på besök igen men nu är rollerna ombytta mellan far och dotter.

Skolgången drev mig bort från Högsåra

-Här växte jag upp och gick i Högsåra folkskola. När det var dags att byta skola flyttade jag till min morbrors familj i Hangö. På den tiden hade vi skola också på lördagar och då hade jag möjlighet att åka hem endast en gång per månad då vi hade månadslov. De flesta såg på den tiden ingen framtid i skärgården och det var helt naturligt att flytta härifrån. Samtidigt blev det ju väldigt mycket enklare att komma ut på helger och semestrar. Precis som avstånden har krympt överhuvudtaget i världen. Bussar ut till Kasnäs även om turer dragits in, förbindelsebåtar och nu finns det ju färja.

-Småningom utbildade jag mig till barnsköterska i

Åbo. Vid sidan om jobbet med barn sysslade jag med teater och pluggade på den öppna högskolan. Jag blev också intresserad av Steinerpedagogik som jag studerade i Tammerfors. Småningom blev det familj och barn, då hade jag redan arbetat på som steiner- pedagog ett antal år.

-Barnen var två och fem 1992 när vi flyttade till Järna fem mil söder om Stockholm. Fick jobb på Nordens enda antroposofiska sjukhus och där arbetade jag i flera år både med vård och speciellt med att arrangera studiebesök. På ett antroposofiskt sjukhus arbetar man med en utvidgning av läkekonsten. Då mina egna barn blev större började jag som lärare på en av Waldorf (steiner) skolorna i Järna.

-Till Högsåra kommer jag varje sommar och ibland över jul, sportlov eller påsk. Barnen har alltid följt med och de har trivts mycket bra i Högsåra.

-Bilvägen från Järna till färjeterminalen tar 45 minuter och följande morgon kl. 10 är jag framme i Högsåra. Släktingar, vänner och bekanta bor här. Dessvärre går det inte att praktisera mitt yrke här, skärgårdsborna är oftast inte särskilt intresserade av antroposofisk vård eller waldorf-pedagogik.

Barnen är fästa vid Högsåra.

På plats är sonen **Antti Silvasti** som nu är 23 år. Jag har

varit alla somrar här sedan jag var barn, berättar Antti. Här gick jag i simskola och seglarskola. Här fanns en massa barn i min ålder och vi hänger fortfarande ihop. Då vi blev lite äldre åkte vi till holmarna här omkring och tältade och hade grillkvällar. Nu händer det att jag har Högsåra som bas och åker över till Sverige på kortare besök.

-Just nu jobbar jag som guide på Jungfrusunds lots-museum. Livet i Finland är betydligt lättare när folk här talar svenska. Jag klarar ändå mig hyfsat på finska när vi har finskspråkiga grupper på besök i museet. I dag hade vi 32 besökare (20 juli, red. anm.)

-På fritiden hjälper jag morfar med att måla hus och annat smått. Jag brukar ha en hel del gäster från Sverige varje sommar. De har alla stortrivts här. Själv kan jag inte tänka mig något bättre än att vara i Högsåra.

-Min dotter Cecilia Silvasti trivs också bra här.

Både mor och morfar kan uppenbarligen känna sig väl till mods då barnen med all tydlighet vill upprätthålla den nära anknytningen till Högsåra. Samma gäller alla de många vännerna i Högsåra som upprätthåller den sociala samhörigheten sedan barnsben.

Text: Jan Sundberg

Foto: Bernt Örså

Personporträtt Harriet

Född: 1951

Bor: Järna, Sverige

Familj: vuxna barn och katt

Favoriträtt: äter vegetariskt

Favoritdryck: vatten

Favoritläsning: läser mycket, har nästan alltid ett par tre böcker på gång samtidigt.

Karakterisera dig själv: Läste någonstans att varje släkt har minst en individ som anses lite konstig.

Vet man inte vem det är finns det stora chanser att det är man själv.

Personporträtt Antti

Född: 1990

Bor: Järna

Familj: Mamma Pappa syster och bror.

Favoriträtt: Maten på Farmors Café

Favoritdryck: vatten

Karakterisera dig själv: kom och säg hej så kan du karakterisera mig.

När länken till Hitis hotar brytas

Skärgården lockar folk till sig i stora skaror under somrarna, Hitis är inget undantag. Många är från huvudstadsregionen, andra från Sverige och i en stuga bor en familj från Norge. Vad är det som får dem att söka sig från fjordsköna Norge till vår skärgård?

Vid en solblänkt sluttning nära stranden ligger Solbacka där ett prydligt rött hus står ståtligt högst uppe på backen. På gården står en norsk registrerad bil och vid dörren väntar **Gunvor** och **Stein Darre-Hanssen** från Oslo. Snabbt kommer samtalet i gång särskilt som norskan sitter väldigt bra i den skandinaviska kultur som odlas i vår sydvästra skärgård.

Värdepåret är fullt upptagna med att renovera huset. Mycket har redan gjorts och en del målarbete väntar på att slutföras. Flit och händighet har här förenats och huset har förvandlats till en smakfull helhet såväl till det yttre som till det inre.

Rötterna ligger djupt i Hitis karga jord

-Min mormor **Olga Gabriellson** ägde hus och tomt tillsammans med sin syster **Ellen Lindberg**, berättar Stein. De bodde här i huset tillsammans med min mamma **Gunnel**. Olga var jordmor (barnmorska) och välkänd här i trakten. Min mamma utbildade sig till barnmorska och jobbade i Helsingfors under kriget.

-Min mamma träffade en norsk militär efter kriget,

tyckte uppstod och de flyttade till Oslo 1947. De gifte sig i Hitis och Olga var nöjd att dottern lämnade Finland. Landets framtid var allt annat än ljus vid denna tid. Olga dog 1979.

-Jag är född i Norge men somrarna tillbringade jag här i Hitis fram till sena tonåren. Jag har många bekanta här som jag under barn- och ungdomsåren träffade i simskolan och med vilka jag spelade fotboll. Solbacka övertog jag 2005. Vi har även ett hus på Cypern. Det är billigare att åka till Cypern än till Hitis. Med grannarna har vi ett bra förhållande.

-Mitt första besök i Hitis var sommaren 1979, berättar Gunvor. Ingen hade bott i huset på många år och byggnaden hade sett sina bästa dagar. Inte blev jag förskräckt av det.

Hitisbesöken drar på sista versen

Min mamma **Gunnel** tillät oss inte göra något åt huset förutom att fälla träd och hugga ved. Vi fick aldrig vara för oss själva och det var trångt i huset. Där har vi orsaken till att det blev ett uppehåll i Hitisbesöken.

-Våra två barn var här på somrarna 1979 till 1985 varefter vi reste omkring i södern på våra semesterar. Först 2004 återupptog vi stuglivet på nytt men då var barnen redan vuxna.

-Vår ena dotter trivs här och brukar komma för en kortare period med sina tre barn. Hon vill inte ta över stället för hon har hytte och sommarhus i Norge.

-De kulturella och språkliga skillnaderna mellan Norge och det svenska Hitis är inte stora, anser Gunvor. Däremot är det finska språket och kulturen helt främmande, men det känner vi inte av här i skärgården. Det går smärtfritt att t.ex. beställa byggnadsmaterial från Kimito på norska. Utanför det svenskspråkiga kustområdet hade inte det varit möjligt.

-Resorna hit kan stundtals vara besvärliga. Vägen från Oslo till Stockholm är ca 55 mil. Därifrån tar vi färjan över till Åbo. Vi kommer enbart på somrarna, under andra årstider flyger vi hellre till södern.

Där slutar samtalet med tandläkarparet från Oslo som med ett visst vemod ser framtiden för Solbacka rinna dem hur händerna. Om jag ändå uppfattade dem rätt kommer

Gudrun och Stein ännu ett antal somrar framöver att tillbringa i Hitis. Visst vore det synd att lämna i från sig sitt nyrenoverade röda hus högst uppe på den soliga backen.

Text: Jan Sundberg
Foto: Bernt Örså

Personalia Stein

Født: 160348 Bærum, Norge

Bor: Flateby Enebakk, nær Oslo

Familie: Hustru Gunvor, barn Marianne og Are, barnebarn Martin, Henrik og Ane

Favoritt rett: Indrefilet fra okse, medium grillet med passende tilbehør.

Favorittdrikk: Det kan være så meget

Favoritt lesning: Fakta og fiction med historisk perspektiv i vår nære fortid, type Wilbur Smith sine bøker.

Karakteriser deg selv: Noe innadvent (den finske arven?), Familiemann, tenksom, hendig, sosial til en viss grad og av og til lykkes egen tenking bra.

Personalia Gunvor

Født: 250750, Bergen, Norge

Bor: Flateby, Enebakk, nær Oslo

Familie: Ektemann Stein, barn Marianne og Are, barnebarn Martin, Henrik og Ane

Favoritt rett: Kypriotisk Meze

Favorittdrikk: Te

Favoritt lesning: Historiske romaner. f.eks forfattere som Sigrid Undseth

Karakteriser deg selv: Impulsiv (på godt og vondt), talefør, hjelpsom, sosial, fra Bergen (Nordmenn vet hva det betyr), familiekjær og målrettet

Veckopendlare till Högsåra

De allra flesta fritidsboende från Sverige vistas i skärgården sommartid, några inbitna kommer på besök under andra årstider. Veckopendlare året om är däremot en sällsynthet. Vad måntro kan vara drivfjädern till detta?

Via skärgårdstelegrafan blev jag informerad om att i Högsåra finns en person som pendlar varje veckoslut till Högsåra från Stockholm. När någon sticker ut från mängden väcker det skärgårdsjournalistens intresse. Letar upp **Bo Isakson** som jag inte träffar hemma hos honom utan hos särbon **Monica Jansen** som bor nära Högsåra pensionat.

Pappa emigrerade till Sverige

-Min pappa var hemma i Högsåra och jobbade på fabriken i Dalsbruk. När han fyllt 21 flyttade han 1946 till Stockholm. Han gifte sig 1950 med min mamma i Uppsala och flyttade sedan till Västerås. Jag föddes 1951 och som åttaåring flyttade vi till Sandviken. Bodde där tills jag flyttade till Stockholm och där bor jag nu.

-I Stockholm jobbade jag först som busschaufför på SL men började sedan köra lastbil, vilket jag fortfarande gör. Redan på 1970-talet hade vi fem veckor semester.

-Jag har tillbringat somrarna sedan barnsben i Högsåra när pappa hade semester. Under skollåldern var jag alla sommarlov här. Farfar hade butik i Dalsbruk och en filial

i Högsåra. Farmor hade hand om Högsåra filialen och hon skötte om mig och mina systrar. Jag blev vän med alla i byn. Här gick jag i simskola, senare aktiverade jag mig i ungdomsföreningen och jag fungerade även som ordningsvakt vid danser på Sunnanland.

-Pappa köpte upp hemstället här i Högsåra 1986 och då började mina besök bli mer regelbundna. Min syster som bor i Gävle brukar även fira semestrarna här. Jag tappade aldrig kontakten till Högsåra fastän besöken var kortare innan pappa övertog huset.

Resorna från Stockholm är en avkoppling

-På fredagkvällar kliver jag ombord på färjan i Stockholm och följande morgon tar jag bussen till Dalsbruk. Returfärden till Stockholm inleder jag söndag kväll, färjan är framme kl. 6:30 och då går jag direkt på jobb. Det finns flera som pendlar mellan Sverige och Finland. Jag behöver inte vara ensam för jag har blivit bekant med flera resenärer. Efter en arbetsvecka är det avkopplande att få gå ombord.

-I början åkte jag inte alla veckoslut till Högsåra. Förut gick färjan kl. 15 från Kasnäs och var framme 20 minuter senare i Högsåra. Det blev inte mycket tid över för vistelse här ute förrän det var dags att börja återfärden. Jag har ingen egen bil utan åker kommunalt till färjan i Stockholm och från Åbo brukar jag åka buss till Kasnäs. Nu har lördagsturen till Kasnäs dragits in och jag får

hitta på något för att ta mig från Dalsbruk till Svartnäs färjefäste.

-Under många år hade jag turen att köra över med lastbil till Bjärnå. Åkeriet jag jobbar för lackerade sina bilar i Bjärnå. Jag lämnade bilen där och fortsatte färden med en nylackerad bil. Dessvärre har åkeriet upphört med det arrangemanget.

-Min yngsta syster hittade sin blivande man på dans i Kasnäs och hon är gift i Dragsfjärd. Min särbo Monica besöker jag varje veckoslut. Under vintrarna bor Monica i Kimito och då missar jag Högsåra. Vi kommer ut ibland, grundvärmen är ständigt påkopplad.

Jag kan ingen finska och det är en stor fördel att alla här talar svenska. Något intresse att stanna i Stockholm över veckosluten har jag inte. Shoppande och nöjesliv är inget för mig.

Det är uppenbart att både rötter och hjärta drar till Högsåra. Avståndet är för honom inget hinder. Högsåra har fler lockelser att erbjuda än storstaden Stockholm.

Många håller inte med, men för Bosse är det klara besked.

Text: Jan Sundberg

Foto: Bernt Örså

Personporträtt

Född: 1951

Bor: Stockholm

Familj: Särbo, systrar

Favoritträtt: Pepparstek

Favoritdryck: Öl

Favoritläsning: Krigshistoria

Karakterisera dig själv: Envis, tidsoptimist.

Halva året på Brunkholmen

De flesta som emigrerat från skärgården och är måna om att upprätthålla kontakten till sina rötter gör det på somrarna. Undantag finns även om de är få. De som sticker ut är ofta intressanta och ett sådant par hittade vi på Brunkholmen.

Brunkholmen är nära nog fastvuxen med Sommarön och ligger strax utanför Rosala by. På Sommarön bodde förut flera familjer medan grannön med sin terräng

endast berett boplats för en. På den västra sidan av ön där båda öarna möts i en vik ligger en brygga och strandbod som vittnar om att här finns anor från det förgångna. En bit upp från stranden står ett gammalt vitmålat hus omgärdat av en prunkande trädgård. Kontrasten är överväldigande. Där träffar jag husets värdinna **Birgit Enqvist** som är född och uppvuxen här.

Även om inga andra familjer vistades året om på Brunkholmen var Birgits pappa **Uno Westerholm** en

engagerad person i körsång och i ungdomsföreningen i Rosala. Åbolands sång- och musikförbund ordnade en körsamling sommaren 1957 i Rosala och då var det Uno Westerholm som höll i trådarna och stod för festtalet inför den stora publiken vid det nybyggda Vikingaborg (se RoHit 2007).

Mina föräldrar gav oss full frihet att vistas här

-Javisst, min pappa var aktiv körsångare som övergav sjömanslivet när jag började skola. Min mamma **Milly** som var från Vänö var musikalisk hon med och de brukade spela fiol tillsammans.

-Min farfar kom hit 1905 då stället tillhörde Söders i Rosala, huset här byggdes vid den tiden. Här växte jag upp och gick 5 år i skola i Rosala. Därefter mellanskola i Kimito 1957. Hem kunde jag åka en gång i månaden. Färden från Dalsbruk tog tre timmar med postbåten.

-Under sommarledigheterna var jag här på Brunkholmen. Eftersom jag var enda barnet fick jag hjälpa mina föräldrar med hörarbete och fiske. Förtjänade faktiskt ihop till en klocka med skötfisket.

-Jag fick min yrkesutbildning vid Handelsinstitutet i Ekenäs och jobb på kontor i Helsingfors och något

senare i Åbo. Det var där jag träffade min blivande man **Uno** som trevligt nog hade samma namn som min far. Han är från Småland men var bosatt i Stockholm. Vi gifte oss och jag flyttade till Stockholm 1968. Där har vi bott sedan dess.

-Varenda sommar har vi varit här sedan jag flyttade till Sverige. Uno hade tre veckor semester och han trivdes här från första början. Mina föräldrar gav oss full frihet att vistas här.

-Ja, det var ingen större konst att lura mig hit, skämtar Uno. Jag hjälpte min svärfar med fisket. Jag är utbildad styrman och fraktade sand längs Mälaren samt olja och bensin i Stockholms skärgård.

-Finska kan jag inte och med den lokala dialekten har jag inga problem. Det är en fördel att vara här och det är bekvämt att ta sig hit från Tyresö utanför Stockholm.

-Efter att vi pensionerade oss tillbringar vi fem och en halv månad här ute. Vi brukar flytta ut sista dagarna i april och stannar här till mitten av oktober. Våra två barn har vuxit upp här på somrarna men de stannar endast en vecka.

Visst förstär man att paret Enqvist trivs ute på Brunkholmen. Den fina trädgården behöver skötas, samma gäller husen och bodarna. En förtret är hjortarna som gillar trädgårdens frukter. Nu är trädgården omgärdad av ett högt staket som lär hindra objudna gäster. För mig som var välkommen kändes det majestetiskt att sitta i en oas av blomsterprakt ute i den karga skärgårdsmiljön. Enqvists omsorgfulla händer är väl skickade att förvalta denna kulturskatt.

Text: Jan Sundberg
Foto: Bernt Örså

Personporträtt Birgit

Född: 1945
Bor: Tyresö, Sverige
Familj: Man och två barn
Favoritträtt: Flundersoppa
Favoritdryck: Mjölk
Favoritläsning: The New Yorker
Karakterisera dig själv: Snäll och omtänksam

Personporträtt Uno

Född: 1940
Bor: Tyresö, Sverige
Familj: Fru och två barn
Favoritträtt: Stekta flundror
Favoritdryck: Rum Punch
Favoritläsning: Frimärkslitteratur
Karakterisera dig själv: Noggrann och planerande

Wenoxa Golf och Café

IHitis östra skärgård finns ett företag som driver ett café och upprätthåller en golfbana. Detta kan kännas speciellt. Inte nog med detta, där finns även en glashytta och längre upp på land finns skulpturer av olika slag. Idrott, affärsverksamhet och konst tycks ha funnit varandra på en och samma plats.

Mitt emot Biskopsö ligger Vänoxa som ibland på gammalt vis stavas Wenoxa. Hur som helst, även om golf är en oprövad idrottsgren för mig väcktes intresset att ta båten till Vänoxa för att diskutera med ägaren **Jonas Hohenthal**. Första besöket gjordes för några år sedan och ett nytt besök gjordes förra sommaren.

Inloppet till hamnen är uttryckt med lateralmärken, förmodligen med tanke på alla gäster som ska besöka ön. Även i övrigt är det lätt att hitta fram för själva caféet finns ombord på en gammal ombyggd båt som står stadigt förankrad vid kajen. På bryggan står Jonas själv och dirigerar oss i hamn. Vi slår oss ned i caféet som visade sig vara en ombyggd trälare döpt till Crosby. Jonas som är född och uppvuxen i Sverige får snabbt introducera mig i gårdens och hans egen historia.

Trälaren Crosby, ett landmärke.

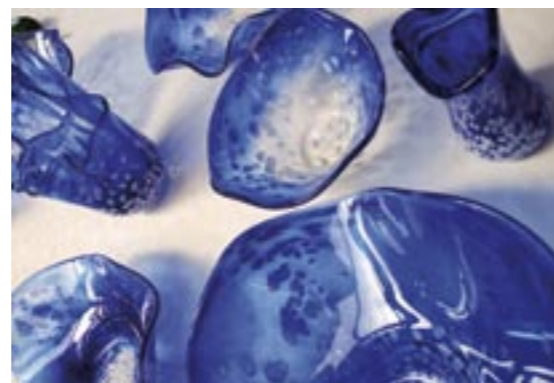
Wenoxa Mellangård

-Min mormors far **Edvin Lönnbäck** jobbade på Dalsbruks järnverk och han hade informerats om att gården var till salu. På den tiden (1918) var hemmanen inte mycket värda. Arealen var ca 400 hektar plus fiskevatten. Visserligen minskade gårdens areal med torparlagen som gav rätt att inlösa jord samt av kolonisationspolitiken efter senaste krig. Det mesta blev ändå kvar. Avsikten var att Mellangård skulle bli familjens sommarnöje.

-Mina föräldrar och jag bodde här på somrarna men i övrigt bodde vi i Avesta. År 1978 beslöt jag mig att bli bosatt här. Innan dess hade jag seglat som charterskeppare på en skonare i Västindien mellan Trinidad och Antigua. Åtta år tillbringade jag där varav de tre sista åren på Barbados där jag jobbade med keramik.

-Jag tröttnade på värmen och ville pröva på vinterkylan. Fick börja med att renovera huset. Första vintern var besvärlig, snöslask och jobbigt att ta sig fram med snöskoter. Folk i trakten snackade att detta var min sista vinter här, men tji fick de. Här bodde jag ensam. Tanken var att jag skulle försörja mig med att tillverka keramikföremål. Ugnarna släpade jag hit från Sverige. Dessvärre var efterfrågan liten.

-Då var det var dags att tänka om. Anlade en tennisbana och en hamn där borta vid sundet. Tennisbana kombinerad med servering blev populär bland sommargäster. För att finansiera investeringarna var jag tvungen att sälja tomter. Fick sedan idén att anlägga en golfbana här. Åkrarna var utarrenderade fram till 1964. I mitten av 1980-talet började jag med dränerings- och jordarbetet. Banan har tio hål och det elfte hålet är caféet där man lätt rullar in utan en enda puff.

-Golfbanan är ett aktiebolag enligt principen pay and play. Många här omkring har aktier i bolaget. Här ordnas kurser och många har tagit sitt första slag här. Dessutom ordnar vi klubbmästerskap och olika cuper.

Tog en sväng kring golfbanan som följer skärgårdsnaturen. Längst ned i dalen var hetta denna dag nästan tropisk och inga ivriga golfare syntes till, bättre att svalka sig med en öl i caféet. Längs med golfbanan finns skulpturer föreställande olika djur. Störst var ändå tjuren nära hamnen med sina mäktiga 1,7 ton tillverkad av stål. Numera har den dock lessnat och flyttat på sig till annan ort. Men hur har skulpturerna hamnat här?

Konstnärer i flera led

-Min pappa **Lars Andersson** var skulptör och anställd av Avesta järnverk för att designa presentartiklar. Den omtalade tjuren var den största. Även min mamma **Gun Andersson** (född **Hohenthal**) hemma från Finland var konstnär, hon målade och skulpterade.

-Vi hade en djurpark hemma i Avesta för att djuren skulle fungera modell. I parken fanns av och till uter, älgar, rådjur, björn, travhäst och korpar. Det var en massa jobb att sköta djuren. Kanske därför jag nöjer mig med hundar och katter här på Vänoxa. Nu pryder dessa skulpterade djur i stället vägen till golfbanan. De vilda djuren har återvänt till naturen.

Nutida presentartiklar är minsann inte av denna dignitet. Pennor och dylikt billigt är väl det gängse, givet att jag träffat rätt som inte är insatt. Har ändå inte hört att nutida storföretag håller sig med djurparker.

Ett nytt inslag på Mellangård är glashyttan som ligger ett stenkast från hamnen. Den uppfördes vintern 2011-2012 berättar sonen **Jarl Hohenthal** med belåtenhet. Inne i hyttan förevisar han hur upphettningen går till och hur glaset formas till ett smycke. En riktig glasblåsare håller på att utformas här.

-Jag flyttade till Vänoxa 1995 när jag var tre år. Gick i skola i Dalsbruk och gymnasium i Åbo. Av eget intresse har jag besökt Nordsjö glasbruk flera gånger och efter ett år musikfolkhögskola i Eskilstuna började jag på Orrefors Riksglasskola i Småland i januari 2013. Utbildningen pågår i knappt två år och eventuellt längre om jag satsar på påbyggnadsutbildning.

-Tanken är att jag jobbar vintrarna i Sverige och på somrarna blåser jag glas här på Vänoxa. På inga villkor vill jag lämna Vänoxa. Även min syster **Carla** som bor i England tillbringar somrarna här.

Träffade Jarl under Batlic Jazz i Dalsbruk och där sålde han sina produkter inklusive smycket han tillverkade när vi var på plats. Pappa Jonas är inte sämre, han smider smycken under vintern och det gör även hans flickvän **Maisa**. Föremålen finns utställda i hamnen för intresserade. Den som vill glädja sin fru kan med fördel

ta svängarna via Vänoxa och göra henne gladare och vackrare att beskåda. Eller varför inte ta en runda på golfbanan inklusive det elfte hålet.

Text: Jan Sundberg

Foto: Bernt Örså

Personporträtt

Född: 1945 AC.

Bor: Bor och ska begravas på Wenoxa

Familj: mina barn Ronja som bor på Åland och tränar sin fina travhäst för Prix d'Amérique samt Carla o Jalle

Favoriträtt: Hjortkebab med sås innehållande trattkantareller och alla kryddor inom räckhåll och mormors mos. Nedsjälningdryck Doppio Passo

Karakterisera dig själv: Envis gränsande till dumennis. Fantasi gränsande till för mycket. Lycklig över varje dag som bjuds. Speciellt lycklig över min nya bekantskap. Alltså uppskattar livet. Fattig fan men ändå rik som Evert Taube sjunger.

Livet har sina sidor som svensk i Finland

De som lämnat skärgården för ett liv i Sverige har fått anpassa sig till en omställning som i regel gett ett mervärde. Det omvända hör till ovanligheten och är förknippad med många barriärer där språk- och förvaltningskultur ställer till det.

För att få en helhetsbild av hur emigranter i släktled upprätthåller kontakten till sina rötter gäller det även att bekanta sig med personer som valt en helt annan väg. Vad som avses är att intervjua någon som flyttat från Sverige utan att slakten har stark anknytning till skärgården.

Sådana personer går knappt att uppbringa. Det var då jag kom att tänka på **Ylva Gustafsson** som bor i Dalsbruk men tillbringar fritiden i Hitis.

I närheten av Vikare i Hitis styr jag in på en liten skogsväg som för mig fram till en klippig strand där Ylva tar emot mig. Solen gassar het och vi slår oss ned i värmen och tittar ut över Norrfjärden medan muskelbåtarna mullrar på. Ingendera av oss har något intresse av denna racertävling. Våra tankar är upptagna av frågor kring viktiga val som förde Ylva till Hitis.

Hur uppstod kopplingen till Hitis?

-Jag är född i Södertälje men min barn- och ungdom har jag tillbringat i Tumba där pappa jobbade på Alfa Laval. Min mamma **Stina** och pappa **Stig Mattsson** var från Österbotten respektive Helsingfors. Min pappa flyttade till Stockholm i unga år och där träffade han min mamma. Min farmor var från Hitis men blev adopterad till en familj i Böle när föräldrarna hade dött. Hon flyttade senare till Helsingfors för att studera.

-Varje sommar tillbringade vi i Hitis hos **Gösta Andersson** som var vår släkting. Han bodde ensam och vi hjälpte till med att sköta om gårdens boskap. Mamma var lärare och därför kunde jag vara här hela långa sommaren. Jag hade kompisar både i Hitis och i Rosala. Till Rosala åkte jag med min pappa Tunturi moped. Pappa köpte en tomt av Gösta på 1970-talet där vi nu har vårt fritidshus.

-Mamma och jag var medlemmar i Åbolands Gillet i Stockholm. Det var en aktiv förening där jag även satt i styrelsen. Vi ordnade bl.a. sommarträffar runt om i Åbolands skärgård på medlemmarnas sommarnöjen. Många tog med sina svenska fruar och män på dessa årliga träffar. Vi hade väldigt kul och även jag har stått värdinna för sådana träffar.

-År 1990 ville jag fira julen i Hitis. Stannade över nyår och då passade jag på att fira nyårsafton på Vikingaborg i Rosala. Där träffade jag min blivande man **Tore**. Tycke uppstod och vi började korrespondera.

-Tore jobbade på förbindelsbåtarna och en arbetsvecka avlöstes med en ledig. Då åkte han över till Stockholm för att träffa mig. Efter sex år av pendling till och från Stockholm tyckte Tore att nu är det dags att bosätta sig för gott i Stockholm. Jag stod på mig och ville flytta till

Finland. Min vilja var starkare och Tore fick ge sig.

Bruksare sedan 1999

-Jag ville inte att våra barn skall växa upp i den hårda Stockholmsmiljön. Här på Kimitoön är det betydligt tryggare. Vi tillbringar varje sommar i Hitis. Tore har även ett hemställe på Bötesön nära Biskopsö. Båda barnen har kompisar här i Hitis och trivs väldigt bra här. På Bötesön är man mera utlämnad. Dessutom har Tore isolerat väggar och golv i huset och nu kan vi fira jularna här. Dessutom är vägen kort från Dalsbruk.

-Jag är utbildad förskollärare och jobbade på en Montessori förskola i Stockholm. Även om Dragsfjärds kommun och senare Kimitoö kommun är tvåspråkiga med svensk majoritet är det näst nog omöjligt att få en tjänst om man inte kan finska. Regeln gäller även på ett svenskt dagis. Endast i Västanfjärd hade man en vidsyntare syn på detta. Däremot finns det personal i kommunen som är enbart finskspråkiga. På Kärkulla samkommun fick jag däremot jobb, där var finskan inget absolut krav.

-Omställningen från Stockholm till Dalsbruk var svår. Något av utbölning kände jag mig och hade svårt med att sopor inte sorterades. Miljötänkandet hade inte nått fram men nu har det blivit betydligt bättre. Nuförtiden sjunger jag i kör och reser omkring med kulturintresserade. Hitis är givetvis familjens smultronställe.

Visst är det beklämmande att arbetskraft från våra nordiska grannländer skall diskrimineras på detta sätt. Hundratusentals finnar emigrerade till Sverige utan kunskaper i svenska. De flesta klarade sig bra och arbetade upp sig. I Finland är man fortfarande noviser med att ta vara på den kunskap som står till buds bland invandrare. I en tvåspråkig kommun borde sådant inte förekomma, särskilt inte beträffande våra nordiska broderfolk. En förändring är på gång och redan nu finns det vårdpersonal som varken kan finska eller svenska. Mer är säkerligen på kommande.

Text: Jan Sundberg
Foto: Bernt Örså

Skärgårdsresor - Wilson Charter

Sjöresor på beställning i skärgården och till havs. Rosala och Bengtskärs fyr. Utfärder till Orö fort.

M/S Linnea 40 pax.
M/S Minandra 40 pax.

Info och förfrågningar:
info@wilsoncharter.fi
050 5636 575 Daniel Wilson
050 5514 266 Virpi Heino
www.wilsoncharter.fi

Taxi Hitis
0400 697 916
Per-Erik Fihlman

Taxibil för 8 personer
Plats för rullstol

Hembygdskänslan känner inga gränser

Skärgården befolkas på somrarna av olika anledningar. Någon har köpt sin sommarstuga i spekulations syfte, andra för att njuta av naturen. Inte en obetydlig del av fritidsfolket är de som har en genuin hembygdskänsla. Av dem i sin tur finns ovanligt många sådana som inte bor i detta land men likaväl tillbringar fritiden på sina faders eller förfäders jord.

Decennierna efter kriget var avfolkningens tid i skärgården. Tron på skärgården och de näringar som utövades där hade fått en knäck. Ena öen efter den andra avfolkades helt och hållet eller delvis. Förutom närbelägna Hangö var det städerna Helsingfors och Åbo som tog emot flyttvägen. För en del var detta en mellanetapp till Sverige medan andra tog steget direkt över Skärgårdshavet till Sverige som var i skriande behov av arbetskraft. Helt ovanligt var det inte heller att en del djärva flyttade till andra världsdelar som Amerika och Australien.

De som jobbade för att hålla skärgården levande hade begränsade medel att stävja denna utveckling. Avfolkningen var inte ett nytt fenomen efter kriget, redan Amerika emigrationen hade satt sina spår kring förra sekelskiftet. Motdraget var att ingjuta en hembygdskänsla genom olika föreningar varav ungdomsföreningarna var en av de ledande. Inte konstigt att de fick heta Skärgårdens Vänner eller Hembygdens Vänner. Föreningslokalerna i skärgården fick namn som anknöt nationalromantiskt med vår svenska stam såsom Vikingaborg (Rosala), Valhalla (Barösund) eller Gjallarhorn (Korpo) medan andra fick namn med anknytning till orter i skärgården. Även skolan hade sin viktiga roll att inplantera en känsla för hembygden. Detta hjälpte föga i att stävja utflyttningen för det ekonomiska väger sist och slutligen tyngre när avgörande beslut skall fattas.

Här slutar de flesta undersökningar om detta fenomen. Vi har dock valt att gå några steg vidare för att undersöka vad det är som gör att hembygdskänslan lever kvar generation efter en annan även om hemmet finns i ett annat land.

Förankrad i skärgården även om du bor i ett annat land

Den första generation som emigrerat kan sägas ha fört med sig hembygdskänslan i bagaget. Men hur är det i andra och i tredje generation? Den fasta kontakten till hembygden kan brytas redan i första generation om arvingarna av någon anledning blir utan hus eller tomtmark. Denna väsentliga länk kan brytas av samma orsak vid samtliga generationsskiften. Att äga förpliktar men detta är inte nog. Folk med rötter i skärgården gifter sig och skaffar barn och makan/

maken har i de flesta fall ingen som helst anknytning till Finland och än mindre till skärgården.

Ett mönster går att skönja. Samtliga har tillbringat somrarna här och har aktivt tagit del av det sociala livet ända sedan små i simskola, idrott och senare som ungdom i skärgårdsdanser. Vänskapsband med ortsbefolkningen har varit av väsentlig betydelse och som fortsatt hela livet. Kontakten upprätthålls även under vinterhalvåret med de moderna kommunikationsmedel som står till buds. Däremot om sommarvistelsen av någon orsak varit kort och sporadisk har hembygdskänslan inte inplanterats och då är risken stor för att hemstället säljs och kommer i främmande händer.

De som bor i Stockholmsregionen har en fördel med att ta sig ut till vår skärgård. Ett veckoslutsbesök går smidigt genom att på fredag kväll åka ombord på färjan och följande morgon är man redan framme. Återfärden går på söndag kväll och följande morgon är man framme i tid för att gå på jobb. För dem som bor i södra, västra eller norra Sverige blir det en större utmaning för att inte tala om dem som bor i Norge.

En stor fördel är att det talas svenska i skärgården. I samtliga fall vore det svårt om inte omöjligt att upprätta förankringen om skärgården vore helfinska. Nu uppstår det inga språkliga problem med att kontakta entreprenörer, beställa byggvaror eller handla i butiken. Samma gäller undervisningen i simskolan, organiserad idrott och barnens övriga sociala kontakter. Utan mötesplatser som är resultatet av organiserad verksamhet i skärgården är risken uppenbar att emigranternas barn och barnbarn tappar den sociala länken. Glädjande nog deltar ett antal av emigranterna aktivt i den organiserade föreningsverksamheten som är nödvändig för att olika aktiviteter skall kunna arrangeras.

Gränser kan ställa till med hinder men med fri rörlighet i EU och långt före det i Norden gör saker och ting lättare. När därtill språk och kultur förenar liksom hela skärgårdshavet som breder ut sig mellan Hangö och Stockholm, ja då är vi alla samma familj i vid bemärkelse. Det vore i själva verket önskvärt att fler i väst skulle få upp ögonen för vår vackra skärgård och allt vad den har att erbjuda. Stockholms skärgård är utbyggd, reta ut blicken och åk en bit österut som redan vikingarna gjorde, då landar ni här som en gång i tiden var hjärtat av det svenska riket. Här spelar fritidsfolket från Sverige en viktig roll då de inbjuder sina vänner och släktingar från vårt västra grannland på besök till vår skärgård. Många återkommer varje sommar och blir förtjusta, konstigt vore väl annars.

Text: Jan Sundberg
Foto: Bernt Örså

Kejsarhamnen under nytt befäl

Kejsarhamnen i Högsåra är ett lyckat koncept som faller båtfolket i smaken. Den ypperliga hamnplatsen erbjuder företagare möjligheter att utan större risker utveckla hamnverksamheten. Resultatet har genomgående varit lyckat och kan tjäna som exempel för andra.

Redaktionens båt Glada Laxen är ingalunda på sitt första besök i den skyddade Kejsarhamnen. För några år sedan var vi här för att göra ett reportage med dåvarande företagaren (se RoHit 2008). Verksamheten har inte stannat upp även om hamnen nu lotsas av ett nytt befäl. Monica Orre från Hangö håller stadigt i rodret.

-Jag tog över verksamheten 2011 när Synnöve Salvesen slutade. Högsåra byalag som äger mark och fastigheter annonserade efter en ny företagare. Det var inget svårt val efter att ha tillbringat fritiden under de senaste 20 åren här. Dessutom har jag vanan inne med att vara entreprenör. Sedan 1986 har jag sålt etereller på marknader som jag under några år delvis odlat här i Högsåra. Därtill hjälpte Synnöve mig inledningsvis, annars hade jag inte kommit i gång lika fort.

Kejsarhamnen är något utöver det vanliga

Som namnet antyder har hamnen kejsarliga anor från tiden när den ryska tsaren med danskfödda drottning angjorde den skyddade ankarplatsen. De som är intresserade av ensamma skärgårdskvinnornas historia kan bese Beatastutan uppe i byn med koppling till omtalade Kejsarfinna och hennes vänskap med kejsarfamiljen. Endast ett par stenkast från hamnen ligger Lotsmuseet som ger en ypperlig insikt i hur livet gestaltade sig i Högsåra när lotsväsendet präglade byn. Livsmedelskiosken med brygga, bastu, badstrand och grillplats kompletterar det kulturella med vad de mest kräsna kan förvänta sig i form av tjänster.

-I livsmedelskiosken säljer jag baslivsmedel samt dricka och glass. Ju varmare det är desto mer vill folk ha glass och då är det svårt att få tag på mera från leverantören. Försöker bjuda på närproducerat. Björknäs trädgård levererar potatis, gurka, sallad och tomat. Lastbilarna med varuleveranser kör ända fram. Beställningarna däremot måste göras i god tid. Snabbleveranser lyckas inte.

-Min sambo Leif Sundqvist och barnen Rasmus och Jenny Sundqvist hjälper till när de kan. Från början av juni har jag öppet varje dag från kl. 9 till 21 fram till sista augusti. I maj och september är jag på plats under veckosluten och oftast nån timme per kväll också på vardagarna. Under sista veckoslutet i september packar jag i hop och stänger kiosken.

-Jobbet är fritt fastän jag är knuten till jobbet varje dag. Dagarna brukar bli långa, 14 timmar lång arbetsdag är det vanliga. Bastugästerna kan sitta på laven till kl. 24 och då måste jag vara på plats för att stänga. Städa gör jag följande morgon.

Kunde konstatera att ett och annat har hänt sedan jag sedan senast angjorde bryggan i Kejsarhamnen. Bojar har lagts ut för att underlätta båtgesterna, utanför kiosken har en altan färdigställt och gården pryds av blomsterplanterade i trälådor.

-Jag har börjat känna många av båtgesterna då flera av dem kommer ofta hit på besök varje sommar. Många hangöbor som jag känner brukar angöra vår brygga. Javisst, ytterligen ett bevis på hangöbornas goda smak. Samma gäller många andra sjöfarare. Kejsarhamnen är djup och skyddad likt Moder Maga i Ekenäs skärgård. Historiens vingslag vilar över Kejsarhamnen som byalaget inte låtit exploateras utan behåller sin särprägel utan att tumma på hamngästernas önskemål om att i lugn och ro få njuta av sommarkvällar vid badstrand och grill.

Text: Jan Sundberg
Foto: Bernt Örså

Personporträtt

Född: maj -58 i Malax

Bor: I Hangö

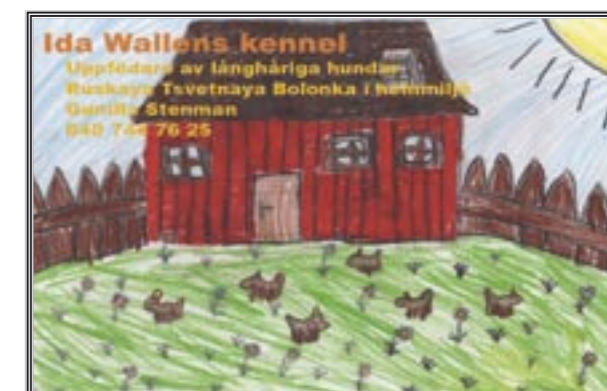
Familj: Sambo, 2 vuxna barn + ett barnbarn

Favoritträtt: Allätare

Favoritdryck: Kaffe

Favoritläsning: Deckare

Karakterisera dig själv: Envis som synden.

Rosalaungdomar med fötterna på jorden:

Vi älskar vår ö, men snart kan man ju inte bo här längre!

Det finns knappast något vackrare än en vindstilla ljummen sommarmorgon i Hitis skärgård, glittrande vågor kring fören i båten eller vackra vita nätter i juni - det är lätt att hålla med om! När midsommarstängerna reses och ortsbör och sommarfolk skiner i kapp med solen, då känns novemberrusket och decembermörkret mycket avlägsna. Och sen - när sommaren är slut packar sommarfolket ihop sitt pick och pack och senast vid forneldarnas natt har de återvänt till stan där en uppsjö av fritidsaktiviteter väntar på dem. Men hur är det att vara ung och bo i Hitis-Rosala året runt? Vad sysselsätter man sig med när man är 15 år och höststormarna drar in? När mörkret faller strax efter att dagen grytt?

Påhittighet och galna upptåg sysselsätter

Under jullovet träffar jag sex ungdomar hemma hos **Christoffer** och **Emilia Johansson** i Spaks i Rosala. De är alla hemma i Rosala och Böle, förutom **Tommy Ekstam**, 14 år, som till vardags bor i Borgå men har rötterna i Böle. Det är en kulen kväll med regn och rusk och ett kompakt mörker. Så har det varit hela hösten. Christoffer Johansson, 17, berättar att vädret gör att han mest sitter hemma om kvällarna. Där spelar han datorspel, ser på film och mumsar i sig godsaker för att fördriva tiden. De andra skrattar och håller med, för att äta verkar faktiskt vara ett viktigt tidsfördriv för dem alla.

-Jag försöker ibland hitta på någon slags gruppaktiviteter, säger **Moa Brunström**, 18. Det gäller att hitta på något tillräckligt knäppt för att det ska vara roligt. Exempelvis lekte vi charader en kväll, berättar Moa.

Ibland ordnar de tävlingar i stil med dem i SVT-programmet Dobidoo där man presenterar en textdel ur en känd sång och de andra ska fylla i fortsättningen. Ibland sjunger de Singstar. De brukar också utmana varandra med roliga uppdrag.

-Klarar vi av att vaka ett helt dygn till exempel? En annan utmaning var att vi skulle simma minst en gång varje dag under hela sommarlovet. Så gick vi Norrlandsvägen runt varje dag i en veckas tid. Dessutom har vi paddlat en hel del, ända ut till Örö faktiskt, berättar de. Sen blir det mycket fniss om övriga utmaningar och de vägrar att avslöja fler detaljer.

Litet utbud av organiserade aktiviteter

Påhittighet behövs för det gäller att kunna sysselsätta sig själv om man bor i Rosala året om. Fotografering och musik hör till de fritidsintressen som fungerar bra för öborna. Alla spelar faktiskt ett instrument. Gitarr är populärt eftersom skolans lärare **Sanna Järf** håller gitarrkurser för eleverna på eftermiddagarna. **Johanna Rosenberg**, 16, spelar fiol. En annan fritidssysselsättning som inte kräver dyr utrustning eller infrastruktur är långa

promenader. Ofta går gänget Norrlandsvägen runt. Det blir 6,4 kilometer. Därför är hundarna viktiga, de går ofta ut med dem.

När jag frågar om det arrangeras någon fritidssysselsättning för dem i Rosala så berättar de att gitarrkursen som pågått i flera år redan fortsätter. Sen ordnas det gymnastik för småttningar med **Anna Fihlman**. Förr kunde man också se film på storskärm på Vikingaborg, men det tog slut då filmerna blev digitala. Och fast det skulle finnas ett intresse för lagsporter så hör det till de fritidssysslor som inte går att förverkliga.

-Vi är så få och det blir en för stor ålderskillnad mellan spelarna, konstaterar de.

"Jag önskar mig fler kompisar!"

Emilia Johansson, 13, säger att det är självklart att det finns många saker som man kunde önska att skulle vara annorlunda, men som inte går att förverkliga eftersom de bor där de bor.

-När vi nu en gång bor på en öde ö. Men jag skulle önska mig fler kompisar, säger Emilia.

Johanna säger att hon önskar att hon kunde få vara med i en gymnastikgrupp där man kunde öva akrobatik och redskapsgymnastik. Hon får medhåll av Emilia.

-Men inte har de ju något mer i Dalsbruk heller, invänder Moa. De har visserligen ett fotbollslag, men annars åker de ju bara runt på sina mopeder de också.

Christoffer och Moa har flyttat till Åbo för att gå i gymnasiet där. **Xenia Wilson**, 18, går i gymnasiet i Kimito. Xenia säger att Kimito förstås har mer att erbjuda på fritiden. I Kimito kan hon gå och se en film på bio, hon kan besöka biblioteket varje dag om hon vill. Moa har börjat träna crossfit i Åbo, vilket hon självklart inte kunde ha gjort hemma i Rosala. Men annars tycker Moa inte att fritiden i stan och fritiden hemma i Rosala skiljer sig från varandra särskilt mycket. Man gör ändå samma saker, säger hon.

- Där kanske man går runt på stan, sitter ner någonstans och chillar och pratar. Det gör vi ju här också!

Ett litet kompisgäng lär oss tolerans

Jag ber dem lista det värsta och det bästa med att bo i Rosala.

Christoffer tycker att de långa avstånden är värst. Det går mycket tid åt till resandet. Det är framför allt resorna till Åbo, men också till högstadiet i Dalsbruk, som har känts långa. Avståndet till närmaste butik är också långt, och utbudet är förstås begränsat. Impulsköp är inte möjliga.

Moa säger att det absolut bästa med att bo i Rosala är sommaren med allt det vackra och att det är enkelt och nära att ta sig ett dopp i sjön.

-Allt är så mycket finare och bättre här ute på sommaren, säger Moa!

Emilia tycker att det är skönt att det är så lugnt och tyst i Rosala.

-Det är helt enkelt skönt att veta att man kan gå omkring och vara sig själv, göra vad man vill.

Christoffer inflikar att vännerna ändå är helt avgörande.

- Skulle man inte ha vänner här också under den mörka delen av året skulle det vara hemskt, säger han.

Alla håller med om att livet på den lilla ön antagligen har format dem så att de har lättare att umgås med personer i olika åldrar. Åldersgaffeln inom deras kompisgäng är ganska stor, fem år.

Toleransen för varandras olikheter är kanske också större, funderar de. Det finns betydligt fler flickor än pojkar, något som Christoffer inte har något emot. Men eventuellt skulle de umgås med kompisar av samma kön och ålder om de skulle bo i stan.

-Vi grälar så klart också, om allt möjligt. Men vi är också nära vänner. Vi vet nog det mesta om varandra.

Moa, Xenia och Christoffer som har flyttat bort kommer hem till Rosala ungefär varannan helg. För dem som är yngre och fortfarande bor hemma i Rosala känns det ibland tomt, då kompisarna åker bort.

"Rosala är bäst när man är liten"

- Jag har aldrig lidit av att bo här. När jag var liten var det jätteroligt att bo här, säger Moa. Men just före högstadiet tyckte jag kanske att det var extra öde här.

Christoffer håller med.

- Som liten tyckte jag att det var mycket bättre att bo här. Jag skulle aldrig ha velat bo i Dalsbruk. Här har man mycket plats att röra sig på, gårdarna är större, det är nära till stranden och man känner sina grannar.

- Jag bor också hellre här, säger Emilia. Det brukar vi upprepa varje gång vi är in till Åbo, att det ska bli skönt att åka hem. Att vi hellre bor här i Rosala. Moa säger också att hon upplevde att det inte förekom någon mobbning i skolan i Rosala. Hon tycker att skolgången i Rosala var mest bara rolig.

"Om 15 år bor vi sannolikt någon annanstans"

Christoffer och Moa har nyligen diskuterat framtiden då de satt i bussen på väg hem från Åbo.

- Om vi någonsin bor någonstans på Kimitoön så då ska vi bo i Rosala, slår de fast!

Xenia är ganska säker på att hon inte kommer att bo i Rosala, och inte heller i Dalsbruk. Kanske i Kimito.

-Men vad ska man jobba med då? Med jobb och utbildning är det svårt att se sig själv i Rosala.

Johanna tror inte heller att hon kommer att bo kvar i Rosala. Moa konstaterar att det i så fall kräver att man kan starta eget.

-Men det är ju svårt här i skärgården det med, säger hon.

Emilia säger för sin del att det är svårt att leva som företagare. Serviceföretag lönar sig ju bara på sommaren. Vad skulle man jobba med sen, under resten av året?

- Jag tror att det kommer att vara min största lycka att få komma hit ut på somrarna, säger Moa. Jag kan inte tänka mig att inte vara här ute på sommaren.

- Hur känns det då att ni är så överens om att ni inte kommer att bo här som vuxna?

- Jag vet inte, säger Christoffer. Allt beror ju på var man får jobb. Om det inte är ett nätbaserat jobb förstås. Men nätet är ju inte så värst snabbt här ute det heller! Emilia säger att det tidigare var helt självklart för henne att hon

skulle stanna i Rosala. Men så känns det inte längre.

Indragen service ger dystra signaler om framtiden

Att unga flyttar till fastlandet och ser sig om i världen är ju både nödvändigt och sunt. Men på frågan om de skulle vilja bo kvar i Rosala som vuxna svarar de alla med ett "njaaa"

- Om det skulle finnas mer folk så kanske. Och mer att göra, säger Christoffer.

- Fast det ordnas saker också, invänder Moa, men då kommer ju inte folk. Folk är lite för passiva. Många här är ju också så gamla.

Allt dör så småningom ut konstaterar de alla lite dystert. Xenia säger att hon också vill uppleva något nytt och Johanna instämmer.

- Man flyttar väl tillbaka som pensionär sedan och blir en plåga för kommunen, säger Christoffer.

Emilia invänder att man ju är tvungen att vara bilburen för att kunna bo i Rosala.

Vi kommer in på frågan om kommunsammanslagningar – hur ser de på dem? Moa säger att det knappast blir till Rosalas fördel. Christoffer konstaterar att få saker blev bättre i och med att Kimitoön skapades. Och Emilia summerar livsvillkoren för dem som fortfarande bor ute i skärgården:

-Sjukvården försvinner, bussturer dras in och försvinner helt – man kan ju snart helt enkelt inte bo här längre.

Bussturer och postservice som försvinner är små enskilda bakslag som inte är avgörande i sig, men som inte gör förhållandena bättre och mer lockande precis, säger Emilia.

-Till och med fisken försvinner, säger Emilia, vi fick ju inte ens någon julgädda i år! Och när man räknade hjortdjuren på ön så kom man fram till att det finns långt mer vitsvanshjortar här på ön än människor!

Text och foto: Maria Nylund

”FÖRENINGSBANDET” - en opinionsbildare

”Föreningsbandet” var namnet på den handskrivna tidskrift för ungdom och intresserade medlemmar av föreningen Hembygdens Wänner. Den gavs sporadiskt ut under föreningens tre första decennier.

Namnfrågan avgjordes först efter det att det första numret utkommit. Det gick under namnet ”PROW-NUMMER” och presenterades i februari 1919. Nu gällde det att få ett namn åt föreningens tidning. Den person, som kom fram med det namnförslag, som

omfattades av de flesta, skulle få ett tack i tidningen men också bjudas på en kopp kaffe. Bland hela 51 namnförslag enades man efter omröstning om namnet ”Föreningsbandet”, vilket föreslogs av föreningens ordförande, **Ture Fagerström**.

Tidningen väckte ett stort intresse

Föreningen Hembygdens Wänner firade sin första årsfest den andra februari 1919. Det var det finaste väder man kunde tänka sig men mitt i värsta menföre. Därför beredde man sig på att en stor del av festbesökarna skulle utebli men antalet festdeltagare uppgick till omkring etthundrafemtio personer. ”Under karbidlampornas blygga glockor gick programmet helt högtidligt av stapeln i byskolans sal. Uppläsningen av innehållet i föreningens tidning mottogs med stort intresse och en viss spänning. Avslutningsvis konstateras i Hembygdens Wanners första tidning att ”Nu är det slut. Är det någon som känner sig illa berörd, kan det inte hjälpas. Absolut inte!” Efter festens slut blev det svängom i Grops stora sal, ”jämte kaffe, dopp, smörgåsar och lyckans stjärnor”.

Ortsbornas sjörövarfasoner påtalas

Ungefär samtidigt som tidningen färdigställdes havererade den danska skonaren ”Else Marie” tre sjömil söder om Bengtskär och övergavs av sin besättning. Enligt den handskrivna tidningen drev fartyget mot ett grund i trakten av Storharun. Besättningen, som uppgick till sju man, hade lyckligt kommit iland till prästgården i Stubbnäs där de hade ”mottagits med största ömhet”. Men annat var det med skonerten ”Else Marie”, som råkade i vikingarnas händer. ”Ja beklagligt nog, vår skärgårdsbefolkning har i tiden varit beryktad för just sådana äventyr och i sanning fortlever även deras arv i oss. ”Else Marie” blev av sådana skärgårdsbor marterad. De klättrade omkring i riggen likt ”torrakaner”, plockade ned allt vad lösgöras kunde. Man skulle se dessa skärgårdsbors uppsyn när en och annan senare kommande närmade sig fartyget. Fasliga syner. Ja, de har ropat på långt håll, att de är ägare av detta nu, hit har ni ingenting att göra, och så vidare”. Tidningens redaktör frågar sig vad de strandsatta danska sjömännen tänkte om vår skärgårdsbefolkning och hoppas samtidigt att våra orsbor må låta bli detta för sista gången, ”ty girigheten bedrar visheten”, ett faktum, som också gäller dessa skärgårdsbor.

Med stöd av den finska regeringen?

I ett nummer av Föreningsbandet av den 30 mars 1930 ställer signaturen ”Pegi” frågan ”Har ni också hört att Finlands skärgårdsbefolkning är sjörövare allesammans? Att deras valspråk är: den enas död, den andras bröd. Varje skepp som strandar utanför kusterna behöver inte sakna ägare så länge det finns folk i skären. Fiffigt inrättat förresten av den finska regeringen!”

En tidning med ett mångsidigt innehåll

Genom att tidningen främst var tänkt för föreningens ungdomar inverkade det naturligtvis på dess innehåll. Rubriker som episoder, krönikor och bygdeberättelser återkommer i flera tidningar. Skämt och allvar, annonser för ”platsökande” och ”äktenskap”, visdomsord och kungörelser av diverse slag återkommer i flera tidningar. Avslutningsvis ett par korta exempel på inlägg i tidningen. ”Kom ihåg Hembygdens Wänner med gåvor och testamenten. En donation skulle vara mera än vänligt mottagen av föreningen.” Ett annat exempel ur tidningen, på den mera skämtsamma sidan, är följande: Fru Pettersson (till sin man) ”Vad sa fru Andersson? Herr Pettersson: ”Jo fru Andersson sa, att du sa, att du inte sa, de ja sa, du sa. Om du sa, att du inte sa, de ja sa, du sa, va sa du då? Det gick runt för fru Pettersson.

Källa: **Prow-Nummer**, handskrivna tidning för föreningen Hembygdens Wänner, februari 1919, **Föreningsbandet**, 16 mars 1930

Text och foto: Johan-Gustav Knuts

Trots motgångar strålar solen över Solglimten

När servicehemmet Solglimten slog upp sina dörrar sommaren 2003 var optimismen stor i den nybyggda fastigheten. Hitis by med omnejd hade satsat helhjärtat på projektet. Mängder av frivilligt arbete låg bakom men det skulle snart visa sig att utmaningarna var på långt när över.

När RoHit utkom med sitt första nummer 2003 publicerade vi en artikel om Solglimten som var och fortfarande är en stolthet i vår skärgård. Där framgår med vilket engagemang församlingen och ett tiotal föreningar samlade sina gemensamma krafter för att de äldre ska få tillbringa en trygg ålderdom i närheten av sin hemmiljö. Alternativet fram tills dess var att förflyttas till fastlandet.

Stämmer träff med föreståndaren **Pia Nylund** som har ansvaret över verksamheten på Solglimten. Huset är bekant sedan tillkomsten även om de som bor där har förbytt.

-Jag var den första anställda här, berättar Pia. Formellt skedde det den 29 augusti 2003. Under juni och juli samma år hyrde vi tillfälligt ut rum här åt intresserade som ville vistas i skärgården. Den första egentliga inflyttaren kom den 3 augusti, därefter tog det flera år att fylla alla åtta små lägenheter i huset.

Får väl lov att tillstå min andel i detta eftersom det var min mor som flyttade in nämnda datum. Ett bättre alternativ för henne än detta fanns inte. I hennes hemstad Björneborg var vården enspråkigt finsk och väldigt institutionaliserad. Någon betalningsförbindelse bjöd inte staden på även om hon var född och uppvuxen i Kimito.

-Vi fick snart ekonomiska problem eftersom kommunerna var ovilliga att skriva betalningsförbindelser med oss. Endast med ett undantag (Hangö) har vi fått kommuner att skriva på en förbindelse. Även vår egen dåvarande kommun Dragsfjärd ställde sig först på tvären men ganska snart fick vi fyra betalningsförbindelser av kommunen. Solglimtens styrelse och kommunens samarbete krackelerade och följde inte våra intentioner. Systemet var oklart och inga klara regler förelåg vilket ledde bland annat till att man aldrig visste på förhand hur stor andel den boende skall betala.

Vad är serviceboende?

-Serviceboende var en ny form av äldreomsorg i Dragsfjärd kommun. Serviceboende är en sorts mellanting mellan att bo i egen bostad och en institutionaliserad vård. Alla som bor här har egna bostäder med en yta om 37,5 m² inklusive kokvrå och rymligt badrum. Därtill finns en utegård och en del har eget trädgårdsland. Den som vill får ta med sin katt eller hund. Vi har ingen nattpersonal, endast nattvakter. Kommunens hälsovårdare (distriktssköterska) har sitt rum här och håller nuförtiden mottagning två dagar i veckan.

- Personalstyrkan är i snitt 10 personer per år varav en del är deltidsanställda vilket motsvarar lönen för tre heltidsanställda. Personalen består av mig som är socionom, en närvårdare (undersköterska), en husmor och resten är vårdare. Nattvakterna bestod inledningsvis enbart av frivilliga hitisbor som varit exemplariskt uppoffrande för en liten slant och oftast helt gratis. För att underlätta det frivilligt påtagna ansvaret har vi sedan 2004 anlitat

ungdomar som i stället för obligatorisk militärtjänst utför samhällstjänst. Med denna personalstyrka upprätthåller vi en hög standard av tjänster som ligger betydligt under kostnaderna för den kommunala institutionsvården.

-Föreningen Hustomten grundades 2003 i avsikt att sköta om arrangemanget med nattvakter. Snart tillkom även frivilliga ledsagare med uppgift att följa med dem som var i behov av läkarbesök på fastlandet. Föreningen ansökte och skaffade pengar och ordnade aktiviteter för Solglimtens invånare. Hustomtens verksamhet har med åren ändrat karaktär och merparten av de ursprungliga uppgifterna har fallit på Solglimten.

Kan tillstyrka som grundande medlem och sekreterare i Hustomten att den empatiska ordföranden **Jörgen Holmströms** fick oss att ge våra hjärtan för denna verksamhet. Förutom att vi i styrelsen ställde upp i varierande grad som nattvakter hade vi att tillgå alla dessa fantastiska människor i Hitis som offrade sin nattsömn för Solglimten och dess invånare till frömmen. Vårt engagemang förenades av att vi hade anhöriga som bodde på Solglimten. När de var borta förbyttes styrelsens sammansättning vart efter med nya krafter.

Ekonomi är en stötttesten

-Inledningsvis när vi hade svårigheter med att fylla alla bostäder var vi tvungna att sänka den officiella hyran för att komma behövande till mötes. Dessutom var vi flexibla genom att erbjuda olika arrangemang. Intervallboende var ett sådant där en äldre kunde t.ex. bo här en vecka under månaden. Vi marknadsförde oss genom devisen att alla har rätt till semester, även de äldre. Målgruppen var sådana som tillbringat många somrar i skärgården men inte längre klarade av livet på holmen. De erbjöds en plats här. I priset ingick rum, mat och omsorg.

-Kommunsammanslagningen där Dragsfjärd uppgick i Kimitoö kommun ledde till nya förhandlingar. Efter många bakslag betalade kommunen ett bidrag efter att vi gjort en ansökan. Livet här är osäkert eftersom vi aldrig vet vad nästa år för med sig. Trots kommunens

Pia Nylund

bidrag går vi ändå på minus om vi inte drar ned på personalkostnaderna.

-Våra skärgårdspolitiker har jobbat massor för Solglimten inom det kommunala beslutsfattandet. Utan dem vet jag inte hur vi hade klarat oss. Det statliga skärgårdstillägget borde rimligtvis falla oss till del. Endast jag och **Tina Gustafsson** är fackligt anslutna men vi kan på inga villkor följa alla krav på ersättning som facket ställer. Den som är oförmögen att flexa kan inte jobba här. Om någon i personalen insjuknar får man finna sig i att göra en extra tur eller flera. I sista hand drabbar det våra boende om vi inte ställer upp i vått och torrt.

-För tillfället har vi inga problem med att fylla bostäderna. I snitt har vi mellan åtta och tio boende här. Nästan samtliga är skärgårdsbor. Indragningen av Hitis posten sommaren 2013 ledde till att vi inte längre får paketen levererade kostnadsfritt. Närmaste leveranspunkt är Kasnäs. Detta har blivit en extra utgift för oss men vi har löst problemet på frivillig basis.

Solglimten sköter om matleveranser till behövande

-Hemvårdaren **Wiola Telenius** kör ut matförpackningar till pensionärer i Hitis och Rosala. Maten körs ut med Folkhälsans bil i medeltal till fem eller sex hushåll. Kommunen står för kilometer ersättningen men inte för bilens service eller försäkringar.

-Förut tillreddes maten i skolan för behövande äldre. När Solglimten stod klar tog vi snart över denna verksamhet. Problemet med skolmaten var att den inte tillreddes under helger och skollov. Vi sköter om leveranser till och med på julaftonen.

-Även sommargäster avhämtar mat eller äter här. Under somrarna tillräder vi ca 20 lunchportioner, på vintern är det ca 15.

-Alla som bor här är rejält över 80 år, den äldsta är 95. Hitis brandkår med sin första respons är livsviktig för oss. Både Tina och jag är med i responsgruppen och för att bli medlem skall man ha avverkat steg tre i första hjälpen plus 50 timmar undervisning. För sjuktransporter i otjänligt väder är kustbevakningen här i byn till ovärderlig hjälp.

Pia understryker att utan aktiva anhöriga kan äldre skickas lite vart som helst. Överlag är de anhörigas och skärgårdsbornas frivilliga insats ovärderlig. Slutligen vill Pia lyfta fram **Elvi Johansson** som är en stor resurs för Solglimten. Hon är själv pensionär och ställer upp till 100%. Många fler kunde nämnas som helhjärtat ställt upp för Solglimten. De facto har det varit en hjärtesak för hela bygden. Det mentala avståndet från kommunkamrerens skrivbord till frivilligarbetarnas obetalda insats är hisnande. Frivilligt arbete ingår inte i budgetprocessen. Knappheten i resurstilldelningen ökar pressen på de lokala volontärerna och på den anställda personalen. Vart har den människonära politiken tagit vägen?

Text: Jan Sundberg
Foto: Bernt Örså

Ingen dans på rosor för en skärgårdstös

Det kan vara hälsosamt att få ta del av minnen om hur det var att vara barn och ungdom i skärgården förr. En del berättelser finns bevarade, de flesta är det inte. Särskilt gäller det fiskardöttrarnas uppväxt och hur vedermödorna gav de unga styrka att möta vuxenlivet.

Vi tuffar över fjärden och landar vid **Ruth Wibergs** brygga i Kasnäs by. Där är det bekanta personer som möter oss i dörren. Läsarna kanske minns att RoHit 2008 publicerade ett reportage om Ruth och hennes engagemang som sumpskeppare, journalist, politiker och samhällsaktivist. Ruths drivkraft gjorde intryck på mig, samtidigt blev en hel del odokumenterat. Jag beslöt att göra ett nytt besök, den här gången med fokus på barn- och ungdomsåren.

Barnaår i Kasnäs före kriget

Ruth föddes 1922 som äldsta dotter på gården Långgårdan, endast ett stenkast från hennes och maken **Åkes** nuvarande gård.

– Vår gård var liten. Den odlade arealen uppgick inte till mer än drygt fyra hektar, varav en del av åkrarna fanns här i byn och resten på holmar. I ladugården fanns fyra kor, en häst och därtill får. I strandboden fanns massor med skötar. Min far **Eskil Granlund** var en av de största skötfiskarna i skärgården.

– Jag visade karlatag redan som liten, stark som jag var. Mamma fiskade med pappa och redan som 5- eller 6-

åring fick jag lov att plocka fisk från skötarna. Mamma och pappa fiskade strömming och vassbuk (skarpsill). De kunde få hundra kilo vassbuk i en sköta här utanför. Det var tolv eller tretton skötar, sammanlagt kunde trettio nät vara ute på en gång. Vassbuken kryddades och såldes till fiskfabriken i Sundvik i Västanfjärd.

– Redan som liten rodde jag ut långrev åt mamma. På den tiden cirkulerade fiskevattnen, först på 1930-talet skiftades vattnen. Jullen hade en liten motor av märket Löfgren tillverkad i Åbo. Jag var inte mer än åtta år när jag tillsammans med min två år yngre syster **Regina** började frakta fisk till Högsåra pensionat.

– Mina första två år gick jag i Högsåra småskola och de fyra följande i Kasnäs. **Tyra Andersson** var lärare och hon var en av de bästa man kan tänka sig. Under Högsåratiden bodde jag hos **Anna Larsson**. En termin måste jag stanna hemma för att hjälpa mina föräldrar i arbetet. Innan skoldagen började skulle jag först mjölka korna. Då gällde det att stiga upp före klockan sex på morgnarna.

Även om vi numera har läroplikt och inte skolplikt i Finland, lär det inte i dag vara möjligt att med den motiveringen ta sina barn från skolan. Förhållandena i skärgården var annorlunda förut. Barnarbetskraft var då en nödvändighet för uppehållet.

Ungdomsår i Kasnäs och Högsåra

Ruth blev första gången anställd utanför hemmet när hon var femton år. Utbudet av arbetsplatser för flickor i

skärgården var begränsat och därtill var de hänvisade till traditionella kvinnoysslor. För pojkar gällde givetvis ett liknande könsrelaterat upplägg. Skillnaden var emellertid den att utbudet av arbetsuppgifterna var större. Fisket och sjöfarten var de viktiga näringsgrenarna för dem.

– Sommaren 1938 jobbade jag på **Ellen Mattsons** pensionat i Högsåra. Jag var kokerskans hjälp. Till jobbet hörde att mala kött, skära bröd och tvätta potatis men även god glass fick jag tillverka. Två andra flickor och jag bodde i mangelhuset. Klockan sju på morgonen kastade kokerskan en sten på dörren och då skulle vi upp. Arbetsdagen kunde sluta vid tio-, elvatiden på kvällen. Som mest hade pensionatet 115 gäster och alla skulle avhämtas med sitt bagage från ångbåten. Ibland kunde vi ta oss till paviljongen i Kejsarhamnen på dans, men det var dåligt med spelmän i Högsåra.

Jobbet på pensionatet var säsongarbete, den huvudsakliga arbetsinsatsen gjordes på hemgården. Många valde att flytta från orten, för dem som stannade fanns inga andra alternativ.

Som redan nämnts var gårdens åkrar och boskapsbeten spridda, förutom vid hemgårdshuset även på olika holmar, varav Storlandet på andra sidan fjärden var den största.

– Vi hade tre lador på Storlandet där vi odlade vete och hö. Skörden fördes hem över isen med släde, vi tröskade under vintern enligt behov. Båttransport var inte att föredra för då lossnade kornen från axen. En del av mjölken kärnades till smör som vi sålde på lördagar direkt från båten i Dalsbruk. Kasnäsbönderna åkte gemensamt för alla sysslade med smörförsäljning.

– När mor och far var ute och fiskade föll gårdens alla sysslor och allt ansvar på mig. Korna betade på alla möjliga holmar, bland annat på Slottholmen där hästen vistades i repriser. Korna mjölkades på holmarna tidig morgon och kväll. Boskapen forslades till holmarna med en större båt som var byggd för ändamålet.

– En av mina viktigaste uppgifter var att laga mat åt alla på gården. När det nya huset uppfördes 1935 skulle alla arbetare ha mat och kockandet skedde då i primitiva förhållanden. Till min lott hörde att rensa bort ogräs i landen, plocka bär och svamp i skogen. Som bäst kunde jag plocka nästan 500 liter tranbär kring Kasnäs träsk.

Omställning under krigsåren

– Pappa var inkallad under kriget och vi kunde inte fortsätta med skötfisket, berättar Ruth. Under vinterkriget bodde familjen **Svanssons** från Holma Hamnholm hos oss

med kor och allt. Då var det trångt om saligheten. Läsåret 1940–41 gick jag i folkhögskola i Pargas. Sommaren 1941 när fortsättningskriget bröt ut bodde familjen **Knuts** från Hitis hos oss, också boskapen.

– Sommaren 1941 blev jag lotta på Killingholm utanför Kejsarhamnen i Högsåra. Min uppgift var att laga mat åt besättningarna på krigsbåtarna som låg i viken. När ryssarna flydde från Hangö strax före julen samma år lämnade flottan sin bas på Killingholm. Då blev jag flyttad till Hangö för att laga mat åt dem som jobbade med återuppbyggnadsarbetet. Elförsörjningen mellan Lappvik och Hangö var bruten och nya kablar skulle installeras. Till mitt arbete hörde att köra ut mat till arbetslaget.

– Jag jobbade i Hangö fram till följande sommar. Efter det blev jag kokerska för ett motoriserat batteri som var stationerat i Vederlax öster om Fredrikshamn. Chefslottan var från Kimito och hon ville ha en svensk lotta till sin hjälp. Jag följde med batteriet till Björkö utanför Karelska näset och var kokerska för batteriet som uppgick till 400 man. Efter ytterligare en sejour i Vederlax lämnade jag lottajobbet i juni 1943.

– Alla arbetsföra män var inkallade i Kasnäs när jag kom hem. I skogen fanns två långa rader av props som måste barkas. På sensommaren satte jag i gång, när ingen annan fanns till hands. Det var ett tungt jobb men jag klarade av det i alla fall.

– Hösten 1943 började jag studera vid Helsingfors handelsskola som fanns i Kronohagen. Efter de häftiga bombardemangen i februari 1944 upphörde undervisningen och vi elever fick sköta resten per korrespondens.

Här slutar vårt samtal för nu börjar det klarna var Ruths energi har sitt ursprung. Den har varit drivkraften i hennes mångsidiga gärning under hennes liv. Samtidigt får vi en bild av hur livet gestaltade sig för flickor i skärgården. Detaljerna kan skilja sig men mönstret går igen. Ruth skiljer sig från mängden genom sin fallenhet för att skriva och sitt engagemang i kommunalpolitiken i hembygden. Det var nästan en helt manligt domän. Idag behöver kvinnor inte vinna respekt i det politiska beslutsfattandet genom att jobba som en karl. Skillnaden mellan manliga och kvinnliga sysslor har numera suddats ut i skärgården, men inte helt och hållet, men det är en annan historia.

Text: Jan Sundberg

Foto: Bernt Örså samt ur Ruth Wibergs fotoarkiv

Holma by på 1950-talet

Olof Hollsten - Holmabon som emigrerade till Australien

Olof Hollsten är en man jag aldrig träffat men många gånger hört talas om. Olof är min farmors kusin och i våras tog jag med hjälp av farmor kontakt med honom för att få höra hans berättelse om emigrationen till Australien. Olof har berättat sin historia i brevform och jag tackar honom för hans engagemang och medverkan i årets RoHit, som han årligen läser noggrant (red. anm.).

Olof Hollsten föddes år 1932 och växte upp på Holma, men gick i folkskola på fastlandet och på Högsåra. Trots att Olof kunde jobba som brovakt vid isrännan eller med skogsarbete, så blev det ingen inkomst av det, allt gick till mat och inkvartering. Likaså gällde fiskandet – den fisk som fångades behövdes för att mätta familjen.

I och med att Olof dessutom hade reumatism flyttade han till Pojo 1948, där det fanns arbetsplatser som passade honom. På 1950-talet kom elektriciteten till skärgården, vilket underlättade livet för Holmaborna, men vid det laget hade redan många flyttat till fastlandet eller utomlands. Olof bildade familj och under 50-talet flyttade familjen runt i Nyland. I Esbo arrenderade familjen två gårdar, men motgångarna var stora i de svåra tiderna. Då dessutom vårt östra grannland år 1961 började visa sig hotfullt mot Finland bestämde sig Hollstens att flytta utomlands så småningom.

Emigrantliv i Australien

Den 13 maj 1963 flyttade familjen Hollsten från Finland. Förutom Olof bestod familjen av frun **Else** samt två barn. De tog båt till Stockholm, åkte sedan tåg genom Sverige via Danmark och Tyskland, till Belgien. Därifrån tog de båt till England, varifrån de anlände med båt till Australien den 5 juni 1963. Väl i Australien fick Olof först arbete på ett immigrationscenter, varefter han började jobba som trädgårdsmästare. Han var uppskattad

och har även blivit belönad för att ha tagit så gott hand om och utvecklat trädgården vid det konferenscenter han under 26 år arbetade för.

Flytten till Australien försvårades i och med att man inte kunde läsa om den nya kontinenten på förhand och på så sätt förbereda sig. Det fanns stora olikheter mellan Finland och Australien, då man exempelvis körde bil på vänster sida i Australien och inte var det heller lätt för frun Else att få tag på till exempel ingredienser för bakning. Kaffe var inte populärt på den tiden, jäst var svårt att få tag på och kardemumma kunde endast köpas på apoteket. Däremot var vinet skattefritt och billigt, även om familjen inte intresserade sig för den varan.

Den första julen på den nya kontinenten firade Olof och hans familj i +38° C värme, något de inte var vana vid från tidigare i det mörka och kalla Finland. Däremot påminde doften av eukalyptusblad i den australienska vintervärmen om doften av björkkvastarna i den finländska bastun.

Arbetsplatsen i Australien - Raywood, Arbury Park

Överlag var australiensarna inte så öppna så familjen höll sig till en stor del för sig själva på fritiden, trots att arbetet upptog en stor del av tiden. Så småningom kom de i kontakt med andra nordbor, som även de prövade på lyckan "Down Under", det vill säga i Australien. Olof, som var van vid en stor skärgård, tyckte det kändes tomt vid Australiens kust, där man endast möttes av vatten så långt ögat nådde.

Gamla skärgårdsminnen

Livet i den finländska skärgården innebar någonting helt annat än Australiens heta öknar och öppna hav. Olof föddes natten mellan den 18:e och 19:e mars 1932, men som i många andra fall så var förlösarna inte så noggranna med den exakta tidpunkten och Olof har aldrig varit säker på vilket av dygnen som var hans egentliga födelsedatum. Till en början firade han sin födelsedag 19.3 men efter att kyrkoherden i skriftskolan (konfirmandundervisning en) berättade att födelsedatumet var 18.3 började Olof i stället fira sin födelsedag en dag tidigare.

Som redan nämnts gick en stor del av livet i skärgården ut på fiske och djurskötsel och sommardag skulle bland annat familjens kor flyttas med båt mellan olika öar. Korna skulle mjölkas två gånger per dag, varefter mjölken skulle hem och separeras och grädden göras till smör. Ännu under 1930-talet såldes smöret på lördagsmarknaden i Dalsbruk, men under och efter kriget behövdes produkterna i hemmet. Krigsåren var dystra och svåra och en stor del av Holmas befolkning var tvungna att evakueras till andra och - som det ansågs - tryggare byar. Olof och hans yngsta syster **Marita** bodde en tid hos släktingar på Djupö vid Biskopsö men hämtades, trots tillsägelse av militärpolisen, så småningom tillbaka till Holma av sin mor.

En typisk arbetsdag under vår och sommar i skärgården varade mellan kl. 03 – 21. Näten skulle hämtas roende, de låg ofta långt ute till havs, och därefter redas upp och hängas upp på tork. Efter maten väntade arbete på åker och äng och när det blev kväll skulle näten tas ner och sedan ros ut till fiskeplatsen igen. Ofta var familjen till Hitis kyrka på söndagarna, med roddbåt eller häst och släde, och de söndagar de inte besökte kyrkan höll Olofs far en två timmar lång gudstjänst hemma i stället. Som hjälp hade han en stor postilla med predikotexter för alla årets helgdagar. Ung som gammal skulle delta i söndagens stilsamma gudstjänster, i kyrkan som hemma.

Några nöjen fanns det inte på Holma, och många jämnåriga hade Olof inte heller på ön. Sommardag fanns

Olof Hollsten

det mycket jobb som skulle göras men vintern var mörk och lång. En efterlängtat omväxling var vårens fågeljakt kring Bengtskärs fyr. Olof och de andra var borta på jakt under några dagar. De sov i öppen båt medan det ännu kunde vara frost om nätterna.

Mycket har Olof varit med om både före och efter ungdomens spännande vårfågeljakt. En del har släktingar och vänner i Finland delgivits, andra minnen finns endast sparade hos 82-åriga Olof i Australien, men en sak är säker - Olof har sett mera av världen än mängden annan skärgårdsbo.

Text: Lena Viljanen

Foto: Olof Hollsten

Hitisprästen Julin

Långt tillbaka i tiden har kyrklig verksamhet förekommit på Hitis. Den gamla segelrutten gick längs kusten förbi Vänö, genom Kyrksundet och till Kapellhamnen på Hangöudd. Vid Kyrksundet fanns ett kapell eller en kyrka. På 1950-talet restes ett minnesmärke på den historiska platsen.

1686 byggdes Hitis nuvarande kyrka, som är en av de äldsta träkyrkorna i landet. Hitis som hörde till Kimito moderförsamling blev kapellförsamling år 1695 och församlingen fick en egen präst. Hittills hade präster från Kimito och i synnerhet skärgårdskaplanen som bodde i Sirnäs i Västanfjärd tjänstgjort i Hitis. I Stubbnäs by 6 km från kyrkan fick prästen sin prästgård och rätt att odla tre ödehemman på den sandiga ås som bildar Rosalalandet.

Hit skulle prästfamiljen **Julin, Lars, Svea** och **Barbro** (en månad gammal) flytta i maj 1953. Prästen **Elis Selin** gick i pension och ingen hade sökt kyrkoherdetjänsten. Jag hade då inte ännu tjänstgjort som präst i två år och fått avlägga pastoralexamen, som berättigade att söka kyrkoherdetjänst. Jag befann mig, som man brukar säga på konsistori skjutskärra och domkapitlet i Borgå kunde sända mig vart som helst. Jag hade som 18-åring godkänts för militärtjänstgöring, men sökte uppskov för studier. Hangö militärdistrikt hade inte heller fått någon sökande till militärprästtjänsten. Borgåbiskopen **Max von Bonsdorff** och militärbiskopen **Johannes Björklund** slog sina kloka huvuden ihop och den ene utnämnde mig till t.f. kyrkoherde i Hitis och den andre

till t.f. militärpräst vid Hangö kustartilleri till vilket även Örö fort hörde. Hur jag samtidigt skulle klara av att sköta båda tjänsterna, som hade ständiga resor över vatten och is, frågade ingen. Men på den tiden var jag ung och stark, intresserad av sjöresor och fiske, så jag förstod inte att frukta något.

Vårt bohag i Hangö lastades i Tjäruskäraren **Ivan Söderlunds** motorbåt och så anträdde den vackra färden till Stubbnäs prästgård i Hitis. Vi passerade lyckligt förbi stenen mitt i Stubbnäs sund, som för många betytt olycka, och kom till den vackert belägna prästgården. Det var sommar, ljus och vackert. Elektricitet skulle vi få den 1 september men det dröjde. Först då Stubbnäsborna och deras vänner reste elstolpar en kilometer lyckades vi få elektricitet på svenska dagen den 6 november 1953. Vi stortrivdes, ty alla hälsade den unga prästfamiljen välkommen och hoppades att alla skulle trivas. Alla grannar blev genast våra goda vänner liksom lärarfamiljerna i Hitis och Rosala.

Insnöad i Stubbnäs

Vägen mellan Stubbnäs och kyrkan, posten och butiken var 6 km. Då pastorsexpeditionen fanns i Stubbnäs prästgård blev det minst tre gånger i veckan att föra brev till posten i kyrkbyn. Vägen var inte i bästa skick. Där den bestod av lös sand gick det bäst att cykla på dikesbotten. Där inga diken fanns måste cykeln ledas genom skogen.

Den första sommaren skjutsade Ivar Söderlund mig till kyrkan, som han eljest besökte alla söndagar. På vintern fick jag hästskjuts av grannen **Olof Gustavsson** eller sonen **Lasse**. Detta var utmärkt, ty Hitis huvudväg Rosala-Hitis plogades aldrig. På hemvägen fick jag alltid en låda med varor, beställda på lördagen från **Adolfssons** affär.

En adventslördag vräkte snön ner från himlen. Gustavsson kom och frågade: - Måste vi verkligen åka till kyrkan i morgon? Jag svarade: - Efter gudstjänsten har vi dopförrättning och **Hjördis** har bakat och bjudit gäster. Vi kan inte göra dem besvikna. Vi beslöt att starta en timme tidigare än vanligt. Men vi kunde inte åka längs vägen för hästen Leila badade i snö. - Vi ska försöka åka under granarna i skogen, sade Gustavsson och detta lyckades eftersom mycket snö hade fastnat uppe i grenarna. Vi kom för sent till kyrkan, men där satt ett tiotal personer och väntade. Många hade på lördagen kommit med fisktransportbåten Jack, som stannade i kyrkbyn över natten. Några av passagerarna hade kommit till kyrkan. Efter kyrkogången åkte vi till Grops. Jag hade just börjat dopförrättningen då telefonen skrällde till. Hjördis tog luren och vi hörde en upprörd röst högljutt ropa: "Jag slipper int ut. Jag slipper int ut!" Hjördis svarade: - Jag skall skicka i väg ett par män med spadar för att hjälpa dig. Vi kände alla till barnmorskan **Olga Gabrielssons** röst. Hon bodde vid stranden och vinden hade sopat snö från fjärden högt över hennes dörr. Hon hade ju skött om förlossningen och hon hann till kalaset.

En långfredag hörde vi buller utanför kyrkan, men vi brydde oss inte om det. När det var dags att åka hem upptäckte vi att Leila sparkat upp stallsdörren och sprungit till Stubbnäs. Ofta åkte fru **Rönns** från Böle med oss från kyrkan. En gång då vi skulle vika av till Stubbnäs steg hon upp i kärran. Leila knyckte till och fru Rönns föll baklänges och landade från den höga kärran med huvudet i sanden. Männe hon bröt nacken? Men fru Rönns skuttade glatt upp och ropade: - Tack för skjutsen!

Hitisprästen blev båtägare

Jag längtade efter en egen båt. Lyckades köpa en använd sådan med Wickström motor och som var i bra skick. Nu kunde jag åka när som helst och vart som helst. Nu som båtägare kunde jag fiska. Vi åkte ut till holmar, till Dalsbruk och till Hangö. På den tiden fanns ingen Aura med salong. På mina tjänsteresor behövde jag ingen båtförare som tvingades vänta på mig i timtal. Vi, min fru och jag, kunde åka på hembesök, på dop, på visit osv. Ibland åkte vi med vår båt till kyrkbyn och fortsatte med kantor **Tor Sundqvists** vackra och välskötta motorbåt. Hitisborna som hittills varit vana att avhämta prästen och föra honom hem var förvånade. Det här är en annorlunda präst, som klarar sig själv. Visst var det spännande och intressant! Rätt fort lärde jag mig också att i mörker känna igen de högsta trädtopparna på holmarna. I regn, mörker och snöyra var det inte alltid så enkelt för då kunde toppar försvinna i intet.

Kommer även ihåg kusliga resor. Min fru och jag, vi bodde då i prästgården i kyrkbyn, hade varit på dop i Rosala en senhöstsöndag på eftermiddagen. På kalaset var

stämningen god och vi trivdes. Det blev beckmörkt men jag kände ju trädtopparna. Först var det inga bekymmer. Vi kom ut från Rosala hamn och åkte längs Norrfjärden. Så kom snöslasket. Jag minskade hastigheten, tog av glasögonen och spejade ut i mörkret. Jag skymtade Rosalalandet till höger. Försökte hålla rätt avstånd för att klara de små skären. Vi lyckades svänga in norr om Hitislandet och in till prästgårdsbryggan. Glädjen och tacksamheten mot Gud för hans hjälp var gränslös. När vi kom in i prästgården möttes vi av vår hemhjälp som svarat på oroliga samtal från Rosala, de anade onåd och död när resan drog ut på tiden.

En gång kunde det verkligen ha gått illa. Vi skulle åka från kyrkbyn till Högsåra med min nya stora båt för att hålla gudstjänst i Högsåra skola. Bl.a. var min far prosten **Julin** med på färden. Det var sensommar. Vi åkte över Norrfjärden. Det började skymma. På långt håll såg jag fartygslanteror men jag bedömde att vi hinner korsa farleden. Men plötsligt var fartyget nära inpå. För sent att vända, skulle vi hinna undan? Vi klarade oss, men med en marginal på bara några tiotal meter från det annalkande fartyget. Jag vet inte hur många gånger under årens lopp jag tackat Gud för denna räddande hand. Det kunde ha gått illa. Men man lär så länge man lever.

Både sommar och vinter upplevde vi alla naturens skönhet. På vintern brukade vi tillsammans vittja våra bragder. En gång blev vi skräckslagna då Barbro skuffade sparkstöttingen rakt mot en vak. I sista sekund fick jag tag i henne. En annan gång hamnade både Svea och jag i plurret då isen brast under oss. Men vi hade tidigare diskuterat hur vi skulle göra för att rädda oss ifall olyckan var framme. Nacken upp på iskanten, sedan högra axeln upp, så högra benet upp och så rulla sakta över isen tills den bar. Fastän vi klarade oss greps vi efteråt av skräck. Tack gode Gud att du hjälpte oss i vår dumhet utan att pröva isen.

Uppbrott från Stubbnäs och avsked från Hitis

1954 avlade jag pastoralexamen. Men kyrkoherdetjänsten kunde sökas endast av sådana som fyllt 28 år, så förskrev kyrkolagen. Men kyrkolagen stadgade även att om kyrkoherdetjänsten hade anslagits fem gånger utan att någon som fyllde ålderskriteriet sökte, då kunde även yngre behöriga präster anställas. Så skedde i Hitis och jag tillträdde kyrkoherdetjänsten i Hitis församling såsom

Gamla prästgården i Stubbnäs

ordinarie den 1 september 1954, 26 år gammal. Då jag fyra dagar senare inställde mig till uppådet i Hangö ställdes frågan av ordförande, en överste, vilket yrke har ni? Svar: kyrkoherde. Översten blev fundersam. Vad ska vi då göra? Militärlagen stadgar att kyrkoherdar inte får inkallas i militärtjänst, ty de skall sköta hemmafronten: ge bud om sårade, stupade osv. Jag ser inget annat råd än att vi befriar er från militärtjänstgöring. Så gick det för den blivande militärpastorn vid Hangö kustartilleriregemente med Örö fort.

Det var tacksamt att tjänstgöra som präst i Hitis. Kyrkan var välbesökt i synnerhet sommartid. Skolorna var fyllda då gudstjänst hölls. I alla byar var det sed att alla skulle delta i bygudstjänsten. Den som var borta kunde bereda sig på att svara på frågan: var var du, som inte deltog i gudstjänsten?

Stubbnäs prästgård var vacker men behövde grundlig reparation. Kakelugnarna var utbända. Vintertid då morgonkaffet skulle kokas fick jag ta till hammaren för att slå sönder isen i vattenhinken. Bastun hade ruttnat. Den första julen släpade vi meterlånga vedklabbar från vedboden till bastun. Vi eldade en hel dag. Då vi skulle bada på kvällen fanns det is under laven. Men på laven var det varmt och vi kunde tvätta oss. Prästgårdens dåliga skick och avståndet till kyrkbyn bidrog till att en ny prästgård byggdes nära kyrkan 1956. De tre ödehemman, som 1696 skulle utgöra prästens lön hade försvunnit genom snabbkolonisationen efter kriget. Det fanns ingen orsak till att prästen i fortsättningen skulle bo i Stubbnäs. Nybygget finansierades helt av kyrkans centralfond och genom en donation av vänorten Grava i Sverige kunde en tillhörande församlingssal med kokvrå byggas. Senare

har denna sal breddats och kök samt bekvämligheter installerats.

Allt såg bra ut men så beslöt kommunfullmäktige att kyrkby folkskola skulle indras och att kyrkobybarnen skulle bo på internatet i Högsåra och gå i skola där. Vårt äldsta barn skulle börja skolan följande höst. Jag insåg såsom otänkbart att vintertid på söndagkväll föra barnet över Norrfjärden till Högsåra och avhämta henne på lördag kväll, ty dåförtiden hade man sex dagars skolvecka. Jag var ju ingen större specialist på långskidor och ekstockar. Därför beslöt vi att jag skulle söka första lediga prästtjänst där en folkskola fanns i kyrkbyn. Därför flyttade vi 1959 efter sex år i Hitis till Oravais. Då hade familjen ökat till fyra personer, ty på Rosala sångfestdagen den 7 juli 1957 föddes vår dotter **Bodil**.

Från Oravais flyttade vi efter sex år tillbaka samma väg som vi flyttade från Hitis dock 50 km kortare. Orsaken var att i Kimito fanns en mellanskola och jag hade beslutat att starta ett gymnasium, vilket också lyckades efter många om och men. Som kontraktsprost i Åboland hörde Hitis till mina 10 församlingar. Som domprost i Borgå under hela 1980-talet hade jag omsorg om alla stiftets församlingar, även om vår första kärlek Hitis. Som pensionärer har min hustru Svea och jag bott i Åbo, som var vår stad under Hitis- och Kimitotiden. Min fru Svea fick nyligen hembud. Nu lever jag ensam i Åbo, men jag är inte ensam. Jag har ju Gud och alla kära minnen med mig. Tack och må väl alla RoHit- vänner!

Text: Lars Julin

Foto: Ur Lars Julins och Rosala Byråds arkiv

Ruben Isaksson: Storlagen men dessvärre bortglömd Vänö poet

Vistraditionen på Vänö har gamla och rika anor. I ett flertal gårdar sjöngs och spelades det. Många av dessa visor är upptecknade och bevarade för eftervärlden. En av de verkligt stora ordsnickarnas dikter har däremot folklivsforskarna inte uppmärksammat

Helt okänd utanför Vänö är Ruben Isaksson inte. **Benedict Zilliacus** har i boken *Utöar* använt Ruben som sagesman för hur livet hade artat sig på Vänö under tider som varit. Enligt Zilliacus är han *öns poet, som skriver flytande – man kunde säga överflödande – vers kring lokala fenomen och om havet... Också Ruben är, vid sidan om sitt habila rimmande, en utmärkt berättare när det gäller det forna Vänö. Även i skrift; i det arkiv som samlas av den kulturhistoriska institutionen vid Åbo Akademi framstår han som en av de allra bäst artikulerade sagesmännen.*

Ungefär samtidigt som Zilliacus samlade material till sin bok seglade **Lasse Mårtenson** flitigt i skärgården däribland Vänö. Det var där han kom i kontakt med Ruben och hans dikter i mitten av 1970-talet. I samband

med att RoHit för år 2013 redigerades var jag ett antal gånger i kontakt med Lasse beträffande upphovsrätterna till Hitis- och Vänövalsena. Vid ett av samtalen kom vi in på Lasses Vänö strandhugg under 1970-talet.

-Jag kom i kontakt med Ruben och jag hann flyktigt ta del av hans dikter. Hans poetiska begåvning gjorde stort intryck på mig. Hans skärgårdspoesi skulle passa utmärkt att tonsätta. Där fanns en stor likhet med vad **Anni Blomqvist** producerade på Åland. De var dessutom i brevkontakt med varandra. Vi kom överens om att jag återkommer nästa sommar för att inleda arbetet. Han hade emellertid fallit och slagit sig under sensommaren och låg döende. Kontakten bröts och jag fick återvända med oförrättat ärende.

Mer än detta behövdes inte för att väcka skärgårdsjournalistens nyfikenhet. Sagt och gjort, redaktionsbåten Glada Laxen var än en gång på väg till Vänö. Denna gång passerade vi bystranden och åkte längst ut till den västliga delen av Vänö där Västerby ligger, d.v.s. Rubens hemgård.

Den lilla och delvis oskyddade viken värjer sig mot

stormiga vindar genom en vågbrytare med en smal öppning och där bakom finns en bod och några steniga bryggor. En bit upp från stranden möter jag Rubens dotter **Gretel Österlund** som är bekant sedan förut. Då diskuterade vi salskytte med henne och hennes man (se RoHit 2010). Nu är Gretel änka och vistas sporadiskt i sitt forna barndomshem.

Vem var Ruben Isaksson?

-Pappa var fiskare och en ivrig salskytt. Dessutom hade vi ett litet jordbruk för husbehov. Pappa föddes 19 januari 1902 och dog 24.6.1977. Han föll illa vid källartrappan och dog av sina åkommor knappt ett år efter olyckan. Vi var tre barn. Jag hade en äldre bror som drunknade vid vår brygga och därtill en yngre syster (**Brita Forsblom**).

-Min pappas särintresse var att skriva. Han inledde sitt intresse för skivandet genom att författa brev, vilket han fortsatte med under hela sitt liv. Under kriget vistades han på Öro där han visst skrev något. Efterhand växte intresset. Orden föll på plats när han var ute och fiskade, penna och papper följde med på fiskefärderna. Det var där han fick inspiration.

-Pappa var inbunden, lite tungsint och fåordig. Han var något av en ensamvarg i byn. Läsintrasset var stort: dagstidningar, särskilt Det Bästa och böcker. För det mesta skrev han dikter, men även berättelser brukade han teckna ned.

-Han skrev i det tysta. Antingen ensam i kammaren eller i strandboden där många dikter föddes. S m å n i n g o m blev folk i byn medvetna om att han skrev dikter. Han uppträdde aldrig offentligt med sina dikter men om någon var intresserad kunde han visa vad han

åstadkommit.

-En gång deltog han i en dikttävling som radion arrangerade. Där blev han tvåa. Det var någon känd person som vann tävlingen. I samband med detta ställde han motsträvt upp på en intervju. Efter hans död har ingen frågat efter hans dikter som han själv låtit arkiveras vid Åbo Akademi.

-Min mamma **Edit** var hemma från Kökar. I motsats till pappa var hon pratglad. De musicerade ibland tillsammans för båda var musikaliska. Mamma sjöng och pappa spelade harmonium efter noter.

I den korta nekrolog som publicerades i Åbo Underrättelser efter Rubens död kan vi tal del av följande ord: *Den som har hört Ruben Isaksson läsa ur sitt flitigt nötta vershäfte har haft anledning att förvåna sig inte enbart över hans självlärd talang att fläta ord, utan också över att han kunde se sin vardags- och arbetsmiljö med så nyanskönslik och verkligen poetisk blick, med sådant sinne för naturens liv och skönhet.*

Vänö har långa vistraditioner

Det är ingen tillfällighet att Ruben började odla sin poetiska ådra. Vänö framstår nämligen som den ö i Hitis skärgård med den i särklass största vistraditionen. **Greta Dahlström** vistades på Vänö somrarna 1923 och 1924 där hon upptecknade inte mindre än 50 visor. Greta var förövrigt gift med **Svante Dahlström** vars Vänöskildring finns dokumenterad i detta nummer.

Anne Bergman vid Svenska Litteratursällskapet har systematiserat visorna och kunde konstatera att **Tekla Bergen** som var värdinna på Stens bidrog med 20 visor och Rosa Eriksson som var värdinna på Bergs bidrog med 11 visor. Visorna var ofta långa, tragiska, lyriska och romantiska konstaterar Bergman.

Mitt i denna traditionsrika miljö växer Ruben upp och han var i 20-års ålder när Greta Dahlström gjorde sin inventering. Allt var bäddat för att någon som Ruben skall träda fram och ta till pennen. Därtill rörde sig **Arvid Mörne** i Vänövatten och i angränsande Borstö arkipelagen i början av det förra seklet. Där fick han stoft till dikter och bl.a. boken *Inför havets anlete*. Arvids publikationer kan knappast ha undgått Ruben för likheter går att spåra. Dessvärre förstördes en stor samling av nedtecknade visor strax före kriget när Stens gård på Vänö brann upp. De har gått förlorade men vi skall ge ett smakprov på vad Ruben Isaksson skrev. Vi hoppas kunna publicera fler av hans dikter framöver. De är långa och därför kan av utrymmesskäl endast valda delar ingå.

Text: Jan Sundberg
Foto: Bernt Örså

Referenser:

Bergman, Anne (1996), Visor från Åbolands skärgård. Helsingfors: Svenska Litteratursällskapet
Zilliacus, Benedict (1974), Utöar. Helsingfors: Söderström & Co Aktiebolag
Åbo Underrättelser 30.6.1977. Brages Pressarkiv

Vänö!

1.

Resan

Ensam du din farkost styr,
över vida vatten hän man flyr.
Mot sagovärldar, okänt land,
leder dig en osynlig hand.

2.

Till den Vänö ö, de tusen skärens rike.
Kring jorden runda, du söka må dess like.
Holmar, grynnor, sund och lugna vikar.
Dalar, ängar, ljungbevuxna moar.

3.

Alen knotig, kryper utmed stenig strand.
Silvervågorna glittra i sommarsolens brand.
Luften fylld av ekon dagen lång,
från blåa böljors brus och fågelsång.

4.

Ankomsten

Karg syns klippan växa upp ur djupet,
ogästvänlig, dystert, kall och öde,
men solbelyst, av rikt fågelliv besatt,
en trogen vän, vägvisare i mörker natt.

5.

Varje klippa döljer öden, minnen
ifrån barnaår och modersfamn.
Fäderns andar talar ifrån hedenhös,
från skuggorna vid vägen, uti trädens sus.

6.

Hösten

När höstens stormar rasar dyning rullar djup
och vildsint bränning piskar ödligt skär.
Då förnimmar människosinnet sin
vanmakt inför naturens kämpahär.

7.

Mörk blir natten, dag, en skymning blott.
Fyrrar blinka, leda fartyg på sin färd.
Fåglarna till fjärran länder flyr.
Ljuset tindrar hemkärt ifrån egen härd.

8.

Vintern

Vintern kommer ned till utskärsbygder,
nordanvinden viner över bergets kam.
Stjärnhimlen strålar, norrsken flammar.
Fjärden somnar in i isens famn.

9.

Havets böljor steltnar in i döden,
bruset tystnat, livets puls ej mera slår.
Stum och öde ligger vattenöknen.
Kung Bore härskar, vänder bladet år från år:

10.

Den vitaste ull på sin dalande färd,
irrande, fladdrande söker sig vila,
ned till den frostiga kalla värld,
snömolnen tunga över vidderna ila.

11.

Jorden fången under den vita mattan,
luften dallrar, kylig ren och klar.
Snökristaller glimma utmed vägen.
Vita tysta, stillhet underbar.

12.

Våren

Långsamt höjes solens båge över havet.
Med hoppfull längtan spanar ögat
fram mot vårens ljusa tid,
då liv skall åter spira efter vinterns frid.

13.

Strömmar öppnas, fria bäckar porla,
söker slingrande och dansande sitt lopp.
I tårefloder mot förintelse går drivan.
Jorden vaknar ur långa vinterdvalan.

14.

Välkommen leende vår, fröjdens frusna själ,
du löses från fångslande boja.
Gläds över undret årstidens träl,
nu livslusten vaknar i gård och i koja.

15.

Havets böljor svalla fritt som förr,
med hägringar vid horisonten.
Solen ljuter guld utöver djupen,
ljusets ängel gläntar på din dörr.

16.

Göken ropar, lärkan slår sina drillar.
Hela världen fylls av ljuvelig musik.
Fågelflockar ifrån södern återvänder.
Vattenringar uti viken fiskar slår.

17.

När morgonrodnad målar österhimlen,
styr fiskaren ut sin milafärd till abborrhunden.
Salta fläktar hälsning honom bär,
med doft av tång och mäsars skrin.

18.

Sommar

Sommarskyar seglar över himlafästet,
likt skuggor mållöst jagande varann.
Jorden ångar, andas saftig grönska.
Älvor över blomsterängar dansa.

19.

Trollsk är sommarnattens skymning,
när den lägrar över land och hav.
Andars skuggor smyga fram i snåren,
pussla uti trädens gröna blad.

20.

Mild blir blicken, ljus till sinnes,
besmittad av naturens underbara charm.
Hjärtats spröda strängar stämmer
upp till lovsång över skaparns arm.

Vänö vintern 1967

Ruben Isaksson

De 20 första av 60 verser ur diktsamlingen Vänö!
© Copyright Gretel Österlund och Brita Forsblom

Hembygdskänslan sitter kvar

Nästa år, 2015, är det 50 år sedan jag lämnade Dragsfjärd. Förstod väl inte då att jag inte skulle bo där längre. Första anhalten blev Houtskär och folkhögskolan och året därpå Åbo och barnsköterskeutbildning. Under året där föddes tanken på att söka jobb i Sverige och den tanken var jag inte ensam om, vi var 11 glada flickor som styrde kosan mot Stockholm och Karolinska sjukhuset hösten -67. Tänkte stanna över vintern men så blev det inte. Så ofta tillfälle gavs reste jag hem, ibland bara över helgen. Min bror samt en moster bodde i Stockholm så där fick jag lite hemkänsla.

Första tiden bodde jag på Karolinska i deras personalbostäder. Året därpå flyttade jag till Danderyds sjukhus, likadant boende där. Delade lägenhet med **Gertrud** från Pargas på båda ställena men hon flyttade tillbaka till Finland efter ca 10 år. Henne har jag fortfarande kontakt med.

Kontakten med hemfolket då jag flyttat hölls per brev och ibland på telefon. Min pappa var en god brevskrivare, mamma sade vad han skulle berätta och han skrev. Det var efterlängtade brev, som fortfarande finns sparade.

Viktigt med kontakt till min hembygd

Hembygden har en stor plats i mitt hjärta. Jag reser fortfarande HEM, den känslan blir bara starkare ju äldre jag blir. Det är där min plattform finns. Besöker Dragsfjärd minst två gånger per år, ibland ensam, ibland tillsammans med min man. Där finns alltid en öppen dörr. Har ofta bott hos mina systrar men också hos deras barn. Goda vänner finns det också som erbjuder sängplats, vilket tacksamt tas emot.

Besöken i hembygden brukar bli ganska intensiva och så vill jag ha det. Först och främst vill jag ju träffa släkten men brukar ibland även hinna med någon barndoms-kamrat eller annan bekant. Meddelar oftast att jag är på väg men det har också hänt att jag bara knackat på. Tycker aldrig att jag känner mej färdig med besöket då jag reser därifrån, men så tänker jag: "Nej, jag vill inte känna mej färdig, då har jag ju inget att längta till." Idag hålls kontakterna via sms, mejl, skype och naturligtvis telefon. Kontakten är nog ömsesidig men besöken hemifrån har varit få under alla dessa år.

Dialekten är otroligt viktig för mej, det är ju min identitet. Blir så himla glad då jag får höra att "det hörs ju inte på dej att du bor i Sverige". Har två väninnor här,

hemmahörande i Dalsbruk, och då vi träffas brukar vi påminna varandra om dialektala uttryck som vi håller på att glömma. Samma sak med andra goda vänner hemifrån, det blir många glada skratt.

En högtidsstund för mej är på fredagar (oftast) då Annonssbladet kommer, då får jag ju reda på vad som händer där hemma. Åbo Underrättelser läser jag på Internet där jag också lyssnar på Radio Åboland, speciellt på Hålsningen. Finlandssvensk sång och musik mår jag gott av att lyssna på.

Matkulturen är viktig, lådorna ett måste på julbordet. Finska brödet klarar jag mej inte utan. Däremot har jag inte köpt vare sig Marimekko eller Finlayson mer än någon enstaka gång, men jag tycker det är himla snyggt. En tradition som är viktig för mej är på julafton då julfreden kungörs i Åbo. Då jag var barn satt vi alla runt radion och lyssnade, vilket jag då inte alls uppskattade, det var viktigt för min pappa som var född och uppvuxen i Åbo. Tacksam att vi kan se det på TV här i Sverige. Naturligtvis ber jag den versionen av Fader vår som jag lärde mej i skolan, likaså trosbekännelsen samt sjunger envist den text på psalmerna som jag kan utantill (om än tyst).

Har inte behövt fostra barnen i förhållandet till Finland eller kanske rättare sagt till Dragsfjärd, dom fick det nog med modersmjölken. Då dom var små firades alla semestrar och många jular där. Dom åker gärna dit med sina familjer och håller också kontakt med släkten, naturligtvis inte på samma vis som jag, för dom är det mera naturligt via face-book men till dom äldre släktingarna på telefon.

Sporten då, naturligtvis håller jag på Finland även om jag inte är någon sportfantast.

Visst har mycket förändrats på dom här 50 åren, posten och banken har försvunnit och nu är det storkommun men kan inte för mitt liv säga att jag kommer från Kimitoökommun.

Känslan som infinner sej då jag närmar mej min hemtrakt, då jag ser Dragsfjärden glittra, den är densamma som den alltid varit. Ett lugn sprider sej inom mej, nu får jag igen gå på dom bekanta stigarna, minnas tider som flytt samt träffa mina nära och kära. Jag kan bara instämma i Frans Österbloms dikt (sång): "Jag älskar min hembygd vid svallande hav..."

Tankar nerskrivna av Lisbeth Hagström

Dansen går igen

Det började sommaren 1955 på simskoleavslutningen och upprepades 55 år senare på Furutorp. De flesta dansare var med båda gångerna. Den person som gjorde upprepningen möjlig är **Brita Granholm**.

Det handlar om sommaren 2010 då ett sällskap från Hitis uppträdde med dansleken Simon i Sälle på Furutorp och Britas dröm gick i uppfyllelse. Hon hade önskat mera aktivitet i ungdomsföreningen och nu hade hon en plan och den var att man skulle dansa Simon i Sälle. Brita hade pratat om dansen med **Eva Högnäs** och **Elvi Johansson** under många år. Båda hade varit med och dansat 1955 men först efter 62 telefonsamtal hade Brita samlat ett gäng som lovade dansa och då började förberedelserna. Hon kontaktade undertecknad med man för att få instruktörer. Dansen var okänd för oss men i samarbete med dansarna och musikanterna lyckades vi få både steg och musik att passa ihop. Brita beskrev dansen för oss och sjöng texten. Hon hade en gammal dansbeskrivning kvar och noterna till musiken. På festen stod **Gunvor Leijonmark**, **Helena Söderman**, **Camilla Wiksten-Rönnebacka** och **Dan Rönnebacka** för musiken och sången.

Simon i Sälle är en sånglek men då man tolkar texten så förstår man att det är fråga om en friarleik. Dansuppställningen är sådan att pojkarna och flickorna står i rader mot varandra. Sen dansar pojkarna mot flickorna och ger sina friarbud...

*En silverpeng bjuder Simon i Sälle,
en silverpeng bjuda redeliga herrar,
en silverpeng bjuda Södermänner alla.*

Brita Granholm

Men flickorna är inte nöjda utan dansar fram till pojkarna och avvisar budet vänligt men bestämt...

*Nej får Simon i Sälle,
nej få redeliga herrar,
nej få Södermänner alla.*

och då galopperar pojkarna runt flickorna och visar sin vrede. Pojkarna kommer igen och ger nya anbud men får avslag tills de föreslår sitt *hjärta* och då får de ett *ja* från flickorna.

*Ja får Simon i Sälle,
ja få redeliga herrar,
ja få Södermänner alla.*

Det var i juli 2010 som festen ordnades på Furutorp och dansleken Simon i Sälle var ett av programinslagen. Sommaren 1955 var den yngsta dansaren 6 år. Nu var alla vuxna och många pensionärer men entusiasmen var det inget fel på.

Dansarna hade nu som då (1955), olika roller och var utklädda till sotare, skräddare, trädgårdsmästare, bagare, skomakare, lärare och brudpar. De har liknande klädsel som 1955, men bara några storlekar större. Inför festen var alla engagerade. Det skulle vara riktigt gamla hängslen till bröllopskostymen, som förvisso hade varit 6-åringens pappas bröllopskostym. Sotarmurre hade sot på näsan och baskern satt lite på sned. Skräddaren hade som skräddare skall ha måttbandet runt halsen. Rollerna satt bra och rekvisitan utsökt. Tre av paren, sotaren med fru, trädgårdsmästaren med fru och brudparet, dansade tillsammans både 1955 och på festen 2010.

Fruarna var fina med kjolar, hattar och sjalar men bruden ser nog mest övertygande ut i sin roll.

Publiken uppskattade dansen och sången och Britas önskning hade gått i uppfyllelse.

Det var inte enbart i Hitis man hade dansat Simon i Sälle. Det gjorde också martorna på Högsåra och i brist på danskavaljerer klädde flickorna ut sig till pojkar och rollerna var klara.

Text: Lillemor Wennerström
Fotograf (2010): Kjell Wennström
Fotograf (1955): Okänd

Nybergs på Sommarö 1931. Fr.v. Otto, Aina, Ragnar, Gustav och Hjördis

Från Rosala till stora världen En familjesaga från 1900-talets förra hälft

Johan Gustaf Nyberg tog som tjugooåttåring, år 1897, över torpet som hans far **Carl** arrenderat sedan början av 1850-talet. Torpet, som låg på östra sidan av Sommarön vid Strömmen mitt emot Rosala by, ägdes av bonden **Emil Wilhelm Ferdinand Eriksson** från Norrbyggars i Rosala. Gustaf var född och uppvuxen på Sommarön tillsammans med sin bror och tre systrar.

När Gustaf vid sekelskiftet år 1900 gifter sig med **Aina Mathilda Höglund** från Skraddars i Rosala har alla hans syskon lämnat barndomshemmet. Deras första barn, dottern **Helmi Mathilda**, föds i april följande år. Samma höst dör fadern Carl. Modern **Emilia** lever ännu några år och bor tillsammans med sin son och svärdotter i det lilla torpet som hennes make uppfört femtio år tidigare.

Gustaf och Aina får tillsammans nio barn. Det andra barnet **Paul** dör bara två månader efter födseln år 1903. Följande år föds sonen **Einar**. **Hjalmar**, född 1906, insjuknar i en tropisk febersjukdom under sin första resa till sjöss och avlider i Algeriet endast nitton år gammal. De tre följande sönerna **Harald** (1907), **Alvar** (1909) och **Otto** (1911) uppnår alla en vuxen ålder. Lika så dottern **Hjördis** (1914) och den yngsta sonen **Ragnar** (1918). Ainas utomäktenskapliga tjugouåriga son **Karl Elis** drunknar i strömmen några dagar innan halvbrodern Ragnar kommer till världen i slutet av juni.

Hjalmars tragiska öde hindrar inte de övriga bröderna att pröva sin lycka till sjöss. De stiftar alla i sina ungdomsår bekantskap med sjömanslivet, men det är endast Otto som till yrket blir sjöman och seglar i över tjugo års tid på världshaven som kock och stuert. Då han lämnar sjömansyrket i mitten av 1950-talet får han anställning som fyrvakt på Porkala fyr och 1957 på hösten får han förflyttning till Bengtskär där han jobbar tills fyren automatiseras 1968. Otto förblev ogift och barnlös.

År 1924 blir Gustaf sin egen herre på egen täppa då han löser in sitt torp för 1200 mark. Den nya lägenheten Rönnbacka är till området det samma som han och hans far brukat i sjuttio års tid. I köpet ingår även Fjällskären, Slevklubben och Knivgrundet vilka stått till hans förfogande under torpartiden.

Sommaröbor flyttar till Helsingfors

Samma år som Gustaf går ur tiden, flyttar hans äldsta son Einar 1931 till Helsingfors och blir medlem i stadens södra svenska församling. Ett år senare gifter han sig och följande år föds det enda barnet, sonen Henry. Fram till sin pension jobbar Einar som hamnlots i Helsingfors. Även Harald och Alvar flyttar till huvudstaden, båda ogifta vid tjugooåttå års ålder. Harald gifter sig senare med

Elli Holmström från Rosala, vars far var fyrvaktare på Bengtskär. Äktenskapet förblir barnlöst. Haralds yrke blir hamnkranförarens liksom även Alvars, som gift sig och 1941 får en son, som får namnet **Bo Alvar**.

Först 1945, efter att ha blivit hemförlovad från kriget, flyttar även den yngste sonen Ragnar till Helsingfors. Han bor till en början tillsammans med sin ungdomskamrat **Volmar Rosenqvist** från Rosala på Petersgatan hemma hos **Olga Fagerström**. Olgas brorson var **Einar Fagerström** som med sin hustru **Lilly** (Lillys mor **Ingeborg Sjöberg** var hemma från Näset i Rosala) köpt mark av **Teodor Eriksson** och byggt ett hus åt sig på Sommarön mellan Nybergs och Erikssons. Det är Einar som berättat för de båda kamraterna om att hans faster Olga hyr rum åt hyggliga ogifta unga män från skärgården. Redan under sitt första år i huvudstaden träffar Ragnar sin blivande hustru **Edith**. Följande år gifter de sig och år 1947 föds deras enda barn **Stig-Björn**. Hamnen i Helsingfors, dvs. Hamnverket, blir även Ragnars arbetsgivare. Han jobbar som varuantecknare på Skatudden från det han kom till Helsingfors fram till sin pensionering.

Gustafs äldsta dotter Helmi stannar kvar på hemorten. 1926 gifter hon sig med **Ensio Hietaniemi** hemma från Alavus i Österbotten. Ensio har kommit ett år tidigare till Rosala efter arbete och förblir här hela sitt liv. Äktenskapet är barnlöst. Deras hus i Sandviken på södra sidan om Rosala by ägs i dag av f.d. ambassadören **Tom Söderman** och hans söner **Aslak** och **René**. Toms far var hemma från Halsviken i Rosala och även han flyttade vid unga år till Helsingfors där han jobbade som kranförare i en av stadens många hamnar.

Även Hjördis Nyberg gifter sig med en österbottning, **Ernst Söderback**, som stupar i fortsättningskriget 1944 tre år efter vigseln. Sonen **Kaj** kommer till världen 1942 och bor sina första åtta år i Rosala med grannens flicka **Ulla Fagerström (Mickelsson)** som bästa lekkamrat.

1950 flyttar Hjördis med sin son till Hangö där hon gifter om sig och bor i staden fram till sin död.

I september 1945 samlas syskonen i barndomshemmet för att stycka sitt fädernehem. Helmi, Einar, Harald och Ragnar vill inte ha någon andel av lägenheten. Alvar löser in den nordöstra udden av Rönnbacka, den sydvästra delen skänker modern och syskonen till system Hjördis och resten löses in av Otto. Tolv år senare skänker Otto en del av sitt område till sin yngste broder där Ragnar bygger en stuga åt sin familj. 1959 dör Gustafs änka Aina och begravs bredvid sin make i Hitis kyrkogård. Det är sista gången alla hennes barn är samlade tillsammans.

Gustafs och Ainas familjesaga torde inte skilja sig mycket från övriga samtida småbrukarfamiljers levnadsöden i Rosala och i vår övriga skärgård. Få av barnen vill ta över det hårda livet på hemgården. Man söker hellre sin utkomst i staden, men helst inte på en fabrik som ungdomarna från fastlandet. Man vill vara nära det element man vant sig vid sen barndomen, havet, och därför blir hamnen den naturliga arbetsplatsen för många inflyttade ynglingar från skärgården. Det spännande livet till sjöss lockar även mängen att bli sjöman. Juristen och politikern **Jacob Södermans** far **John**, hemma från Halsviken och bror till Tom Södermans far **Wasilij**, beger sig ut på haven i unga år och slutar sin karriär som sjökaptan. Han är ännu ett exempel på de dåtida Rosalapojkarnas intresse för sjömansyrket.

I dag är många av sommargästerna i Rosala och Hitis barn, barnbarn och barnbarnsbarn till de ungdomar som under 1900-talets förra hälft sökte lycka och arbete på fastlandet och i städerna. Ännu fler är dock de, som tyvärr aldrig fått bekanta sig med de gångna generationernas vackra och öppna skärgårdslandskap.

Text och foto: Stig-Björn Nyberg

Syskonen Nyberg. Fr.v. Harald, Einar, Helmi, Alvar, Hjördis, Otto och Ragnar

Ingången till mintunneln. (SA-bild)

Mintunneln borrar. (SA-bild)

305 mm järnvägskanon i Hangö. (SA-bild)

Fort Bolax - kort historik

Hangöudd och området där omkring har historiskt haft en mycket central roll både som farleds- och hamnområde. Otaliga sjöslag har ägt rum och militära befästningar av olika slag byggts och raserats genom tiderna.

Ett nytt skede i historien ägde rum i och med vinterkriget slut i mars 1940. Finland måste avträda Hangö åt Sovjetunionen och med ett slag hade också Hitis arkipelagen blivit närmaste gränsområde till en starkt befäst militärbas.

I snabb takt utbyggdes fasta befästningsanläggningar och byggnadsarbeten inleddes på Granholmen, Krokö och Bolax.

De första kanonerna placerades direkt på bergen men därefter utfördes stora byggnads- och sprängningsarbeten. På Bolax insprängdes i berget kanonställningar,

152 mm Canet kanon i ställning. (SA-bild)

bostadsutrymmen för kustartilleristerna samt en stor tunnel som ammunitions- och minförråd. Också en smalspårig järnväg och hamnanläggning anlades. Man kan nog beteckna det som ett jätteprojekt, genomförandet skedde i stor hast, med primitiv dåtida teknik och med stort uppbud av arbetskraft och "utan mitt hörande och mitt tillstånd" som en inflytelserik markägare förgrymmad meddelade försvarsmakten.

Kanonerna på Bolax

Fort Bolax omfattade förutom två huvudkanonställningar även lätt kustartilleri, luftvärn och andra försvarsställningar. Det mesta var färdigt när fortsättningskriget bröt ut försommaren 1941. Den totala bemanningen var ca. 200 man fördelade förutom på Bolax även på Storö, Norrö, Padva och Bötesö. Till försvarsanläggningarna hörde också ett elektriskt detonerbart minfält mellan Furuskär och Padva.

Huvudbeväpningen bestod av två 152/45 Canet kustartillerikanoner. Denna kanontyp var kustartilleriets huvudpjäs och finska armén hade 1918 ärvt ett hundratal artilleripjäser av denna typ. Kanonerna är av fransk konstruktion (Canet) och licenstillverkades i början av 1900-talet i stort antal i Ryssland. Huvuddata är totalvikt 14.000 kg, granatvikt 50 kg, skjutvidden 20 km. De nu på Bolax befintliga två kanonerna är av denna originaltyp. De hade underhållits kontinuerligt och var i fullt funktionsdugligt skick när Bolax Gillet övertog det museala ansvaret år 2000. Det är ju inte många high tech produkter som har en funktionell livslängd på 100 år.

Vid krigsutbrottet 1941 var Bolax i främsta linjen väster

om Hangöbasen och med ett artilleri som bar ända in i basområdet. Bolaxkanonerna kom härigenom att intensivt delta med ett eldunderstöd både i skärgårdsstriderna väster om Hangö och i beskjutningen av Hangöbasen. Ur krigsdagboken framgår intensiteten av beskjutningen och som mål förekommer ofta bl.a. Medö, Horsö, Kuggholmen, Elmholmen och Gunnarsören. Den höga skjutintensiteten krävde emellertid sin tribut, två gånger förstördes kanonrören av rökrevader och två gånger måste kanonrören utbytas då de blivit utslitna. Bolaxkanonerna var under fortsättningskriget med stor sannolikhet de mest använda Canet kanonerna inom hela kustartilleriet.

Som motartilleri fanns i Hangöbasen en betydande eldstyrka. Ryssarna hade transporterat grovt järnvägsartilleri bestående av ett 180 mm batteri (fyra pjäser) och ett 305 mm batteri (tre pjäser). Bägge batterierna var hypermoderna och blev till stort förfång för Fort Bolax. Canet kanonernas granatvikt var 50 kg, skjutvidden 20 km, Hangöbasens 180 mm pjäsens granatvikt var 100 kg, skjutvidden 38 km och 305mm kanonernas granatvikt 400 kg och skjutvidden 40 km. Trots denna överlägsenhet klarade sig Fort Bolax med små förluster, några stupade och några fullträffar i befintliga byggnader.

Kanonerna har tystnat

När Hangöbasen evakuerats av ryssarna hösten 1941 började demonteringen av Fort Bolax och den slutfördes våren 1942. Kanonerna överfördes till nya kustartilleriställningar vid Onega sjöns kust och anläggningen trappades ner. Baracker såldes på auktion och nedmonterades medan betongkasematterna underhölls och mintunneln fungerade som förvar av drivminor in på 1960-talet.

Men än var inte Fort Bolax tid förbi. När den så kallade Tjeckoslovakien krisen inträffade i slutet av 1968 uppställdes ånyo två stycken Canet kanoner i de ursprungliga öppna kanonställningarna. Dessa kanoner

blev föremål för vad man idag kallar en "upgrade". De försågs med en metallkupol som åt kustartillerirekryter presenterades som "atompjäs". De facto fyller kupolen bäst en roll som regnskydd och detta f.d. atomskydd betecknades senare som väderskydd. Kanonerna kvarblev på Bolax, underhölls med stor noggrannhet och provsköts med s.k. vattenskott enligt gällande bestämmelser. Den hundraåriga "tjänstgöringen" avslutades genom en deaktiveringsprocedur varigenom kanonerna gjordes funktionsodugliga 2001 och överläts i museal disposition till Bolax Gillet. Detta museala objekt omfattar två Canet kanoner (1905) i original väl underhållet skick samt manskapskasemattor och den stora mintunneln var tidens tand lämnat sina spår. Då förevisning av bl.a. säkerhetsskäl kräver vissa arrangemang är det önskvärt att ett besök sker i någon form av grupp.

En historisk exposé bör ju också innehålla en anknytning till ett dagsläge och framtidsindikation för att bidra till en kunskapsutveckling. Den militära närvaron i vårt skärgårdsområde har haft olika intensitet genom åren alltid styrd av geografiska och militärtekniska realiteter. Många av läsarna minns tavlorna som utmärkte de s.k. militärfarlederna. Tavlorna förföll och marinen som följde med sin tid förlitade sig stolt på modern teknik. Men "hast Du mir gesehen" en vacker höstdag rådde febril aktivitet och nya linjetavlor uppenbarade sig runtom på holmarna "helt utan mitt hörande eller tillstånd" som bergsrådet sade för 70 år sedan. I våra vatten finns både äldre och nyare (svåravlyssnade) kablar, utprovade och pollarförsedda anöppningsplatser vid olika holmar och därigenom en handlingsberedskap för marin aktivitet ifall av oförutsägbara omvärldsförändringar. T.o.m. hörs indikationer på att en närvaro av örlogsenheter med svenskt kommandospråk inte är en helt utopistisk tanke. Historien upprepar sig, är inte ett helt föråldrat uttryck.

Text: Christian Junnelius

En utförligare beskrivning av Fort Bolax finns i Bolax Gillets publikation Pekka Silvast: Kanonerna på Bolax.

Kanonröret putsas. (SA-bild)

Fruntimmerveckans kaffebedning

Recept: Christina Sundberg
Foto: Bernt Örså

Mariannes rabarberpaj (6-8 pers.)

Botten:
150 g smör eller margarin
3 dl vetemjöl
1 dl socker
Fyllning 1:
500 g rabarber
1 dl socker
2 kryddmått ingefära
1 tsk vaniljsocker
Fyllning 2:
300 g mandelmassa (riven)
3 ägg
1 påse flagad mandel

1. Blanda socker och vetemjöl toppa i smöret till en jämn massa
2. Låt degen stå kallt medan du tillreder fyllningarna
3. Blanda ihop alla ingredienserna till fyllning 1 i en kastrull och koka till en tjock kompot
4. Riv mandelmassa och blanda den med ägg till fyllning 2
5. Bred ut degen i en pajform, häll på rabarberkompotten och överst mandelmassa äggblandningen
6. Strö till sist flagad mandel på pagen, lägg i ugnen och grädda i 175 grader i ca 30 min eller tills pagen fått en gyllenbrun färg

Sega rutor (ca 25 bitar)

200 g smält smör eller margarin
5 dl socker
4 ägg
6 dl vetemjöl
1 tsk vaniljsocker
1 påse mandelspån
Ca 4 dl hallon

1. Smält fett
2. Rör i sockret
3. Tillsätt äggen ett i taget då smeten svalnat något och rör om
4. Blanda vaniljsockret med vetemjölet och rör i fettblandningen litet i gången
5. Häll smeten på en långpanna som är beklädd med bakplåtspapper strö på bär och mandel grädda i 175 grader ca 30 min

Chokladtårta

3 msk kakaopulver
4 msk vatten
3 dl socker
175 g smör eller margarin
3 stora ägg
3 dl vetemjöl
2 tsk bakpulver
2 msk konjak
Fyllning:
2 dl vispgrädd
1 dl jordgubbar
1 dl hallon
Chokladglasyr:
100 g smör eller margarin
100 g mörk choklad
100 g florsocker
3 msk mjölk

1. Blanda ihop kakaopulver och vatten
2. Vispa smör och socker till skum
3. Vispa i äggen ett i taget
4. Tillsätt kakaoblandningen och konjaken
5. Blanda bakpulvret i vetemjölet och häll i smeten lite åt gången
6. Häll slutligen smeten i en smord och bröad kakform grädda i 175 grader ca 30 min
7. Smält smöret i en kastrull och tillsätt chokladen rör om tills chokladen smälter
8. Sikta i pudersocker under omrörning och tillsätt till sist mjölken
9. Skär kakan itu och fyll den med mosade bär och vispgrädd
10. Häll över chokladglasuren och garnera tårtan

Enkel blåbärskaka

Deg:
3 dl vetemjöl
1 tsk bakpulver
1 1/4 dl socker
En nypa salt
1 tsk kardemumma
75 g smör eller marg
1 1/2 dl mjölk
3-4 dl blåbär

1. Toppa ihop ingredienserna (förutom mjölken) i degen till en grymig massa
2. Tillsätt mjölk, rör ihop till en sammanhängande smet
3. Smörj en kakform och bred ut degen
4. Häll på blåbären strö på 3-4 msk socker blandat med 1/2 tsk potatismjöl(om du använder djupfrysta bär måste du öka potatismjölet till 1-2 tsk)
5. Grädda kakan i 200 grader ca 30 min

Videfuksen överraskar – invasion av en sällsynt fjärilsart

Videfuksen besöker vårt doftbete på Mossberget sommaren 2013. (Fotografi Olof Biström).

Senaste sommar gjorde vi vår första observation av lundsångaren i Rosala-Hitis. Fågeln sjöng aktivt i lövträdsgungarna vid Lederviksvägens slut den 27 juni 2013 i Rosala. Under samma utfärd såg vi också en mycket väl flygande, stor, brunröd, brokig dagfjäril som flög längs skogsvägen. Tur nog landade den några gånger så att man kunde närma sig den tillräckligt för att kunna fastslå att det var frågan om en av de stora, nässeljärilsliknande arterna. Vi kom genast att tänka på körbärsfuksen eftersom ett exemplar av den arten hade övervintrat i vår bastukammare något år tidigare (Biström 2012).

Invasjonen sommaren 2013

Flera stora dagfjärilsarter lockas av olika dofter från naturen och man kan utnyttja egenskapen för att spåra upp arter som förekommer i ens närmast grannskap utan att man vanligen ser dem. Inspirerade av den färskaste fjärilsobservationen gjorde vi följande dag sålunda en blandning innehållande sirap, mellanöl och lite vinäger och doppade en vettexduk i dekokten. Därefter hängde vi upp det aromatiska doftbetet i ett träd utanför vår sommarstuga i Rosala vid Kyrkfjärden. Efter en kort tid, kanske en timme, hade vi vårt första besök av den stora fjärilen. Fjärilen kom så snabbt att bara Gun hann se den innan den kvickt flög vidare. Tänk om den skulle bli den enda? Lättnaden var stor då följande exemplar landade på doftbetet kort därpå. Fjärilen fotograferades och studerades ingående för att fastställa arten. Till vår stora glädje visade det sig att nykomlingen inte var en körbärsfuks utan en videfuks, alltså en annan av de stora, sällsynta, nässeljärilslika fjärilarna. Den första säkra observationen gjordes 28 juni. Därefter följde hektiska dagar kring doftbetet. Nästan varje gång vi

stannade upp och kontrollerade betet fanns det en videfuks på det. Alternativt kunde man se fjärilen solbada i närheten, t.ex. på tegeltaket till vår stuga. Rekordet blev sammanlagt fyra exemplar vid samma tillfälle och två av dem på betet. Exakt hur många olika exemplar vi såg förblir en gåta men sammanlagt gjorde vi omkring 45-50 skilda observationer av arten under tiden 28 juni till 7 juli. Därefter försvann arten trots att vi fortsatte med att hålla ett doftbete ända till slutet av september. Observationerna kom inte att inskränka sig till vår sommarstuga. Vid besök i Hitisbutiken såg vi videfuksen och på väg till Helsingfors likaså vid färjläget i Långnäs. Vi gjorde ytterligare observationer av arten under ovan nämnda tid i Dalsbruk och Bjärnä. Vi var inte ensamma om att uppleva massförekomsten av videfuks – allt annat skulle det visa sig. Senare blev det klart att södra halvan av Finland hade invaderats av den sällsynta arten och registrerade observationer torde kunna räknas i tusental, den verkliga mängden i miljoner.

En sällsynt immigrantart

Det är osannolikt att videfuksen tillhör Finlands fasta fjärilsfauna. Man saknar säkra belägg på att arten skulle klara sig här året runt i längre tidsperioder. Artens fasta utbredningsområde är mycket omfattande och ligger öster och sydost om Finland och sträcker sig över Ryssland och Sibirien ända till Stilla Havet. Videfuksen gynnas delvis av människan verksamhet och den trivs bra i öppna till halvöppna miljöer som t.ex. fruktträdgårdar och parker. Stäpper och skogsgläntor tycks vara artens naturliga biotoper. Före massinvasionen sommaren 2013 och en smärre invasion sommaren 2012 kände man till sammanlagt ungefär 100 observationer av videfuksen från Finland. Dessa observationer fördelar sig på en

lång tidsperiod och det finns flera år då inga exemplar observerats. Videfuksen har ansetts vara en stor raritet i Finland och är det kanske fortfarande. Det finns inga tecken på att man kommer att hitta arten inkommande sommar (2014). Möjligen har övervintring lyckats i visa fall men då detta skrivs finns inga sådana uppgifter till handa. Som namnet videfuks antyder är arten beroende av vide (*Salix*) som utgör larvens huvudsakliga föda.

Hur känna igen videfuksen

De nässeljärilslika arterna utgör en specifik artgrupp inom dagsfjärilarna som kännetecknas av vingarnas brokiga teckningar som går i svart, rött, brunt, orange, gult och vitt. Vingarnas undersidor är i stället gråbrundaskiga och fungerar som utmärkt kamouflage. Den egentliga nässeljärilen (*Aglaia urticae*) har tydligt mindre vingspann (40-52 mm) jämfört med de tre övriga arterna (53-74 mm). Den vitfläckade fuksen eller aspfuksen (*Nymphalis vaualbum*) saknar små blåfärgade prickar på bakvingarnas sidokanter vilka är kännetecknande för körbärsfuksen (*Nymphalis polychloros*) och videfuksen (*Nymphalis xanthomelas*). Videfuksen och körbärsfuksen kan skiljas från varandra på frambenens färg som hos körbärsfuksen är svarta medan de är gråvita hos videfuksen. Därtill är videfuksens vingkanter kraftigare tandade än hos körbärsfuksen. De tre stora nässeljärilslika arterna anses alla vara stora rariteter i Finland och det är osäkert om någon av dem har ett stadigvarande bestånd i Finland. Förekomsten är sålunda huvudsakligen beroende på exemplar som vandrar in i landet under gynnsamma förhållanden.

Doftbetet – en metod att se vackra fjärilar i din trädgård

Dagfjärilarna utgör ett praktfullt inslag i vår natur. De flesta av dem attraheras av blommor som de besöker för att få nektar. De här arterna kan man lätt studera förutsatt att lämpliga, blommande växter finns till handa. Vissa dagfjärilar besöker aldrig eller sällan blommor och de

Videfuksens gråbruna framben är ett bra kännetecken för identifiering av arten. (Fotografi Olof Biström).

Amiralen är en praktfull och ofta sedd gäst vid doftbeten. (Fotografi Olof Biström).

förblir lätt oupptäckta. Den nyfikne naturvannen kan dock också få se sådana arter med hjälp av doftbeten av olika slag. Det enklaste betet består av en lämplig duk, t.ex. en vettexduk, som är genomdränkt med en redan här tidigare beskriven blandning. Man kan mycket väl variera ingredienserna i blandningen. En skvätt rödvin kan ersätta mellanölet och mosade äppel kan också tillföras blandningen. Om t.ex. fruktbitar tillsätts i blandningen måste serveringen ske på en tallrik eller en skål. Det viktigaste är att blandningen är lättflyktig så att aromerna sprids med vinden. Doften har en lockande effekt på hundratals meter från aromkällan d.v.s. doftbetet i din trädgård. Det är inte bara fjärilar som lockas till dylika beten – flugor och speciellt getingar kan anlända till utplacerade beten i stora mängder. Var alltså försiktig då du studerar insekterna som finns på ett bete. Getingarna tycker inte om att bli störda vid insupandet av den begärliga, sockerhaltiga lösningen. En trevlig egenskap med lockbetena är att man kan njuta av dagfjärilarna och studera dem utan att behöva avliva dem och därefter preparera dem för att placeras in i en samlingslåda. Med en behändig kamera och lite träning kan man få praktfulla bilder av fjärilarna som besöker blommor men också av dem som kommer till doftbetena. De vanligaste gästerna vid vårt doftbete på Mossberget är sorgmanteln, amiralen och vinbärsfuksen. Videfuksen, trots sin rikliga förekomst 2013, förblir sannolikt en sällsynt företeelse.

Olof och Gun Biström
Mossberget, Rosala

Biström, O. 2012: Lyckad övervintring av körbärsfuks (*Nymphalis polychloros* (Linnaeus)) på Rosala, Skärgårdshavet, SV Finland (Lepidoptera, Nymphalidae). - Sahlbergia 18: 6-7.

Foto: Thomas Riska

HITIS RUNT MED KYRKBÅTAR

Vad är en kyrkbåt?

I gamla tider var kyrkoplikten hård. Alla skulle ta sig till socknens kyrka, oberoende av väder och vind. I skärgården och på insjöarna fick man ta sig fram med båt. Motorn var inte uppfunnen än, så det gällde att ro. Byalagen inomskärs byggde sina egna kyrkbåtar. Bönderna ställde upp med trävirke. Byggandet gjordes gemensamt, under ledning av en yrkeskunnig timmerman. I den yttre skärgården använde man sina vanliga arbetsbåtar för att seglande och roende ta sig till kyrkan. Roendet var inte någon organiserad sport, men visst kunde en spontan kapprodd uppstå då byarnas båtar rodde hem från kyrkan.

Kyrkbåtsrodd som sport har utvecklats inom roddregattan Sulkavan Soutu. Den ökade konkurrensen har drivit fram dagens tävlingsmaskiner till kyrkbåtar, med noggranna regler. En kyrkbåt får vara högst 12 meter lång. Bredden är maximalt 1.93 meter, inklusive årtullar. Båten måste vara gjord av trä, likaså dess åror. Årtullarna av tapp- eller klykmodell får vara av metall. De skall vara fästa på relingen, utriggare tillåts inte. Någon minimivikt för skrovet stipuleras inte, men bordläggningen bör vara av minst 12 mm plankor (9 mm om fanér används). I praktiken väger båtarna 360 - 400 kg. Skrovet skall vara klinkbyggt, man får inte fasa fogarna. Av utseendeskäl bör båten ha en smal akterspegel och ett visst språng (stävorna minst 30 cm högre än relingen midskepps).

Högsåralaget ror taktfast i den högre sjön på norra sidan Hitislandet. (Foto: Thomas Riska).

Hur stor är besättningen?

Båtarna har sju par åror. Varje åra sköts av en person. Roddarna sitter parvis bredvid varandra. Det krävs alltså 14 roddare i bemanning. Fotfästena och årtullarna är fasta, medan roddarna rör sig i takt med rodden, på sina glidsäten av moderna material. Fasta träbänkar tillhör en förgångens tid.

I aktern sitter en styrman (cox) som anger takten och muntrar upp roddarna. Coxen hojtar i en mikrofon som hörs genom högtalare längs hela båten. Med GPS kan han också följa med båtens position och fart. Med speciella appar för smarttelefon kan coxen även hålla koll på roddarnas takt (årtag/minut) och pulslag. Modern elektronik är alltså paradoxalt nog fullt tillåten i en traditionell klass som kyrkbåten.

Det är inte så lätt att få ihop ett fulltaligt lag. Därför har man inom Roddförbundet börjat utveckla en mindre kyrkbåt för 8 personer.

Vem ordnar Hitisrodden?

Arrangör är Hitis Roddklubb. Den heter officiellt Hitis Rodd- och Kanotklubb r.f., då kanotsport även ingår i verksamheten. Ordförande är **Robert Salmelin** och viceordförande **Henrik Rak**. Som klubbens kassör fungerar **Else Werner** och som sekreterare **Marianne Haapimaa**. Klubben håller till på Stormnäs vägen 100, där klubbens två kyrkbåtar förvaras.

Den första Hitisrodden ordnades år 2007. Erfarenheterna var goda, så följande år grundades roddklubben. Hitisrodden 2013 var alltså den sjunde i ordningen. Temat är "Coastal Rowing", miljövänligt båtliv i en vacker skärgård.

När, var och hur ror man runt Hitis?

Rodden går traditionellt av stapeln den sista lördagen i juli. Starten går klockan 11 vid Areva Marin, nära

Sjöbevakningsstationen. Banan går runt Hitis ön, medsols. Banan är ca 7 sjömil lång (ca 11 km). I full fart går en modern kyrkbåt ca 14 km/h, med lugnare takt ca 10 km/h. Idealtiden är alltså cirka 45 minuter.

Man ror igenom Kyrksundet, som är ganska smalt. Bara en roddbåt i gången kan passera. Tidigare startade båtarna med 1 minuts mellanrum. Om en båt blev upphunnen av en annan, måste den lämna plats för den snabbare båten. Man tog tiden i mål skilt för varje båt. Vinnare var den som hade kortaste rodda tiden runt banan. Numera startar alla kyrkbåtar samtidigt. Först i mål vinner.

Vilka lag deltar i rodden?

Hitis roddklubb brukar delta med åtminstone 3 lag. Lagen har tränat onsdagar och söndagar under sommaren. I klubbtag 1 (A-laget) är kontaktpersonen **Cajus Österberg**. I Hitis herrlag II, kallat "Kardemumma" efter det lokala kaféet, är kontaktpersonen Henrik Rak. Kyrksund International är ett lag hopplockat av sommargäster och besökare. Högsåra brukar också ställa upp med ett kyrkbåtslag. Genom åren har Åbolagen Boorikset och Doorikset klarat sig bra, men har på senare tid av olika orsaker lyst med sin frånvaro. Samma gäller Borstö byalag.

Resultaten räknas skilt i herrklass och damklass. Kontaktperson för Hitis damlag UKVV ("Underbara Kvinnor Vid Vattnet") är **Lea Österberg**. I konditionsklassen är det fritt val av roddbåt. Roddklubben har haft två roddbåtar att hyra, en finns numera kvar. Kanoter är också välkomna att delta.

Hur gick det för kyrkbåtarna 2013?

"Å - dra! Å - dra!" Ropet skallade taktfast då Bojsnuddarnas cox **Leif Degerth** manade sina 14 män till en sista ursinning spurt. Det funkade. Som första båt i mål var segern klar, det var ju samstart i årets Hitisrodd. För fjärde gången var Hitis Roddklubbs A-lag snabbast på 11-kilometers banan medsols runt Hitis ön. Tidtagaruret visade 45:22 då den 12 meter långa kyrkbåten skar mållinjen. Nyckeln till framgång var tajming, avslöjade **Jörgen Holmström**. "Alla ska doppa

Glidsäten, fasta fotstöd och årtullar ingår i en modern kyrkbåts utrustning. (Foto: Henry Clay Ericsson).

15 underbara kvinnor vid vatten prisbelönas för segern i damklassen. (Foto: Henry Clay Ericsson).

åran i vattnet samtidigt. Och ta upp den samtidigt". Det hade man tränat två gånger i veckan, hela sommaren!

Tvåan Aran-Kardemumma blev slagen med knappa 38 sekunder. - "Vi drog ifrån med en halv båtlängd i början, men före Kyrksundet ryckte Bojsnuddarna förbi", berättade **Johan Nybergh** på Kardemumma. Sen var det en lång lucka på 7 minuter till trean Högsåra, fyran Kyrksundet International och femman UKVV. De bokstäverna står för Underbara Kvinnor vid Vattnet, som solklart vann damklassen.

Motionsrodd och strandprogram

I årets Hitisrodd fanns det en klass för motionsroddare, med fritt valbart år- eller paddeldrivet flytetyg. Snabbast av fem deltagare var **Annikka Mariniemi**, med goda tiden 1 timme 15 minuter. "Inte kändes det nånstans", sa Annikka efter målgång. "I sjögången norr om Hitis drog jag förbi kanotisten". Hon rodde sin mammas moderna Explorer glasfiberjolle "Tiira". Mesta applåder drog Vänoxaduon **Lena Gunnarsson** och **Catharina Örtendahl**, som rodde hela varvet iförda stiliga folkdräkter. Dags att införa "Concours de Elegance" för nästa Hitisrodd?

Arrangemangen för Hitisdagen löpte väl nere vid stranden. Hitis Roddklubbs ordförande **Robert Salmelin** avtackade det talrika arrangörsgardet. **Maria Nylund** speakade rappt på Steelsounds väl fungerande audiosystem. **Micke Lassenius** skötte start- och målgången med precision. Småflickorna **Emma** och **Melanie** skötte fint om lotteriet. 100 liter laxsoppa hade strykande åtgång. Ett räddningslag från Hitis Frivilliga Brandkår var på plats under tävlingen. Vid prisutdelningen påminde ordförande om att rodd ger allsidig motion för hela kroppen, och önskade alla välkomna igen nästa år.

Text: Henry Clay Ericsson

I Daisys trygga buk

Ett nostalgiminne från en trålarfärd mellan Hangö och Rosala 1974.

Det fanns stora båtar och små båtar. Gummibåtar, träbåtar, plastbåtar, roddbåtar, aktersnurror, jullar och segelbåtar. Så fanns det båtar som var av en helt annan klass än alla andra båtar. Trygga, orubbliga, beskyddande. Kanske ett mellanting mellan båt, hus, Gud och mamma. Himmelska var de i alla fall. Det var trålarna.

Närmare bestämt moffas Daisy, en elegant dam som inte lät sig gäckas till några större utsvävningar. Hon hade integritet kan man säga. Långsamt gick hon, ack ja, men metodiskt och med säker rytm i blodet avverkade hon sjömil efter sjömil och tog sig över fjärdarna i praktiskt taget vilket väder som helst.

I sin skyddande buk bevarade Daisy oss från alla faror som fanns där ute till havs. Sjökvinnor och sjögåbbar. Det var bara att klättra ner en trappa så befann man sig i en värld som var få förunnad. Tvåvåningskojer längs väggarna. I mitten ett bord med väggfasta bänkar som i likhet med all övrig inredning gick i högblankt trä med mässingsdetaljer. Putsad mässing, för båten var morfars domän.

Så det bästa av allt. En stor plastlåda med Budapestkarameller som Daisy bjöd på. De hade en tydlig pikant smak av dieselolja, men det gjorde inte de smöriga pralinerna mindre åtråvärda. Jag fick en, ibland två om jag tiggde mycket. Men inte fler för då kunde jag börja

spy. Det var alls ingen orimlig tanke. På "Hangöfjärden" gick nästan alltid "gammal sjö".

Den här dagen låg havet lugnt som en spegel när vi lade ut från Trålarhamnen i Hangö. Mönstret var inkört, och jag kröp villigt till kojs. Mycket bokstavligt "till kojs". I kabyssen fanns en karaktäristisk doft. Förmodligen en blandning av tjära, olja, fisk och fukt. Jag kan ännu minnas mörkret som svepte in i kojén när skjutdörrarna drogs fast till hälften. Koj och koja. Så snarlikt. Kanske hjälpte begreppsförvirringen till att göra situationen ännu mer behaglig för ett litet barn. Mörkret i den här kojén var helt annorlunda än det som fanns i höghusets cykelkällare där ruskiga gubbar kunde gömma sig.

Jag låg inbäddad i gråa ryssfilter, som en kåldolm i ljummen ugn. Vaggades till sömns i samma frikostiga livmoder som burit både stora fiskare och små gummor före mig.

Båten rullar lätt. Ögonlocken blir tunga, kvinnornas röster i kabyssen allt svagare och bara ett ögonblick senare. Ja, så känns det. Föds jag in i en helt ny värld. Motorljudet har tystnat, uppe på däck hörs karlarnas röster. Jag klättrar ner för stegen, upp för trappan och kliver ut genom dörren. Möter den efterlängtnade viken med Rosalahuset som står där i slutningen med vidöppna ögon. Huset har snälla ögon. Bryggan, sjöboden, strandbastun. Allt är kvar, till och med ronnen, mitt klätterträd. Vintern har varit vän mot oss. Inte en enda gren är bruten.

Trålaren Daisy införskaffades från Danmark 1958 och var familjens främsta transportfordon mellan Hangö och Rosala. Einar Fagerströms första trålare hade beteckningen SF 1.

Jag rusar fram till relingen. Hoppas av förtjusning, blir åthutad och ombedd att vara tyst och stå stilla. Ser jag inte hur mycket saker det finns på däck som kan gå sönder? Och karlar som kan bli irriterade. Alltid stor irritation hos det manliga släktet när båt skall angöra hamn. Det levde vi med. Det lever vi med.

På däck finns faktiskt saker. Då menar jag saker. Den som inte sett trålfiskaren Einar Fagerströms före detta verkstad har mycket osett. Men orsaken till sakernas mångfald var den här gången inte enbart morfar. Det var vår och hela långa maj och juni, juli och augusti, september och halva oktober skulle mommo och moffa och jag bo här ute i den vita stenvillan.

Mamma skulle flytta ut på riktigt först när sommarlovet började. Utrustning och proviant för så många månader krävde logistik och fram för allt goda transportfordon. Gud ske lov att vi hade Daisy.

Tomatplantorna som drivits upp i lägenheten i Hangö hade äntligen fått komma ut till landet. Under färden över hade de stått i raka rader längs däck och spanat mot horisonten. På avstånd sett fyren vid Bengtskär passera. Trutören.

Mitt ute på fjärden, medan jag sov, hade mamma suttit uppe på däck och solat. I lä och lutad mot morfars styrhytt hade hon ammat lillebror som bara var någon månad gammal. Inte i mannaminne hade man hört om en så varm vår. Lillebror var lika röd och skrynklig som hemma. För tidigt född. Ändå hade vi i familjen förskonats från mina värsta farhågor; att den nya familjemedlemmen skulle bli en finne. I lekparken hade mina tillkortakommanden gällande detta mystiska språk som vissa barn talade satt sina otvivelaktiga spår.

I Rosala talade ingen finska. Där talade människorna ett helt annat språk. "Jåo, jåo, tåkå tär tåkåkåa", sa byborna när de kom på besök. Då började också mommo tala samma obegripliga språk. Vi befann oss i ett annat land nu. I Sommarlandet. Tack vare den fina raka vägen som löpte till havs kunde mina två länder förenas så smidigt. Tack vare Daisy som tålmodigt rullade fram på rund buk.

Text: Camilla Lindberg, kulturredaktör
Foto: Magnus Lindberg

Texten ingår i en samling nostalgitexter från 1970-talet som kommer att publiceras senare i annan form.

Wilson Service
0400 828 082

Bygger bryggor, grävmaskinsarbete på holmar med egen transportbåt, dräneringar, fastighetsövervakning

Christer's Seataxi & Charter
Christer Gustafsson
0400 539 739

MEAterta
Taxibåt för 7 personer

Rosala Bagaren
Rita och Sixten Laine
0400 822 408
Bröd

joakim.hoffstrom@gmail.com

StenBackens Smedja
Reparerar och tillverkar allt ifrån spik till båttrallars
Även verktygslipning
Joakim Hoffström, Vänö
044 206 92 84

Kurt Sundqvist
0400 466 730

Grävarbete med traktorgrävare.
Dikning, vattenlednings-, kabeldikning
samt avloppssystem.

Över Atlanten i orkan med s/s Indus

Förra hösten på ett möte i Korpo anordnat för skärgårdsbor blev jag bekant med professorn vid Helsingfors universitet Jan Sundberg, som hade läst min bok *Backaiten*, och på grundval av detta undrade om jag kunde tänka mig att skriva något omkring skärgården till tidningen *RoHit*.

Efter en långvarig betänketid för nu är det mitten av januari har jag äntligen kommit på vad jag kan berätta om. Jo, om jag inte förstått det fel skall tidningen *RoHit* vara riktad till skärgårdsbor om skärgård. Därför tänkte jag att en sjöfartsresa med s/s Indus över Nordatlanten 1967 med tre skärgårdspojkar från Nötö kunde duga.

Det var ingen lätt resa, nästan lite snudd på livsfarlig. Vår resa över Atlanten som var tänkt att ta elva dygn blev tjuugoåttio dygn av ett våldsamt dykande ner och upp ur vågdalar. Full motbökande orkan, som sopade så slätt på fördäck att vi knappt hade något att förtöja med när vi kom fram.

Unga skärgårdsgrabbar mönstrar ombord

Men för att ta det från början så var det så här. Jag var en ung sjöman som ett par år tidigare börjat segla på Åländska fartyg. Jag hade varit på S/s Dagny och s/s Viking, när jag hösten 1966 med en annan ung nötöbo för till Mariehamn efter en sommarpaus för att söka nytt jobb till sjöss.

Som ni kanske redan hunnit räkna ut så blev det s/s Indus. Två Nötöpojkar på samma båt, och innan vi

lämnade Djurgårdsvarvet där hon "Indus" på den tiden låg för reparation klättrade den tredje unga mannen från Nötö ombord.

Vi installerade oss, och den hösten seglade vi några resor mellan svenska Norrlandshamn och England med pappersmassa till Rochester utanför London. S/s Indus var ett torrlastfartyg som kunde ta upp till 5000 ton last.

Hösten förflöt lugnt och stilla. Men vintern kom och när Bottenhavet började fyllas med is, måste redaren som var **Olof Öström** i Mariehamn börja se sig om efter annan verksamhet för Indus som ingen isklass hade. Hur han fick nys om en sådan frakt vet jag inget, men ordern kom lite efter nyår att vi i stället för England skulle med vår last av femtusentonn pappersmassa till Portland i Amerika. För att på så sätt ha isfri sysselsättning över vintern.

Med s/s Dagny hade jag varit till Spanien, Polen, Danmark, Norge, och tyckte mig nog vara lite av en garvad sjöman. Men Amerika det skulle bli annat det. Som **Bror Lundberg**, som var mässkalle på Indus uttrycker sig i en tidigare artikel om vår Amerikafärd, var jag nog också mycket hänförd av att jag skulle till Amerika. För att inte tala om alla flickors beundran för en, kommande sommar då man kunde skryta med att man var någon som sett lite ett och annat. Förstås då som senare visste man ingenting om hur saker kan bli, och att man gottade sig onödigt tidigt över sin förträfflighet av att bli befaren sjöman. Det kunde ha tagit slut med förskräckelse, om man inte följt med fartyget till botten, kanske man flutit iland vid någon kust. Om man inte blivit hajmat före det.

På den tiden då vi lämnade England och någon av

navigatorerna ombord drog ut en storcirkel kurs mot Nordamerika, hade jag ingen aning om vad det betydde. I dag vet jag. Det höll på att bli vår förlisning. Med att segla efter storcirkeln kom vi för långt norrut med dess vinterstorm. Man borde ha gått mera söderut, som man automatiskt hade kommit med en loxodrom kurslinje. Loxodrom betyder enligt svensk ordbok, en kurslinje på jordytan som skär alla meridianer under konstant vinkel.

Bökigaste sjöfärden i mitt liv

Nu blev det den bökigaste sjöfärden i mitt femtioåriga sjömansliv. Inte ens trälaren Molly, som var rund som en potta i botten, levde någonsin om på detta sätt i stormarna utanför Hangö, när jag som femton sextonårig var fiskare där.

Kastas hit och dit, mest upp och ner. För varje vågdal dit fören dök ner och försvann, emedan propellern vispade tomt i luften, kom tanken på att hon inte kommer upp igen. Men bärkraft fanns och upp kom hon, för att strax dyka ner igen. Så levde vi om inte alla så en del av oss i skräck för våra liv, besättningen på s/s Indus åtminstone tjuugo dygn, för hela resan tog tjuugoåttio.

Mitt jobb som lättmatros bestod i att stå på bryggvingen och hålla utkik efter vad som helst, som förutom vi rörde sig på havet. Jag ingick i ett vaktsystem, där min arbetstid var från åtta till tolv på förmiddagen, och tjuugo till tjugofyra på kvällen. Efter kvällsvakten avlöstes jag av en jungman, som den gången var **Hans-Göran Lindblom** från Nötö. Han hade som man säger till sjöss "hundvakten". Den tredje av oss från Nötö **Martin Lindblom** höll stemmet på topp i pannrummet för han var eldare.

Vi kom ut ur Engelska kanalen och brassade på mot Amerika, och om nyttan med utkiken på bryggvingen den gången kan man nog diskutera. För orkanen som var över oss gjorde det snart omöjligt att överhuvudtaget se någonting över bryggvingen, som man för inte dränkas som en katt måste krypa ned inunder. Vakthavande styrman och kapten, som stod inne på bryggan hade det lite bättre för där kunde de klamra sig fast vid bageriet som löpte under bryggfönstren.

Att kaptenen gått med på storcirkel navigering till Nordamerika den tiden på året, tog säkert på, men ingen kan säga att han inte tog sitt ansvar, för jag minns inte att han en enda gång under färden från Land's End till Portland skulle ha varit borta från bryggan, där han åt, och sov i den mån han hölls på en bänk bakom kartbordet. En befälhavare, som lik många andra på den inte blandade sig med manskapet. På den tiden var rangskillnaden mellan befäl och manskap stor. Man var på samma båt men umgicks just inte över gränserna. Allra minst med befälhavaren som bodde och levde i salongen. Dit hade man lika lite ärende som kaptenen till min enkel eller dubbel hytt. På Indus levde jag i en tremans hytt, som det en natt forsade in en hel del vatten i.

Antagligen, det måste ha varit så att när fören kom upp försvann aktern, eller poppen som det till sjöss heter under någon vågkam som krossade en hel del ventiler och skylight med påföljden att vattnet forsade ner i gångar och hytter där manskapet bodde.

"Alle man till pumparna" som inte fanns, men

någonstans fanns det en hop med pytsar. Kedja bildades, och efter flera timmars langande fick vi behjälpligt ut vattnet.

Enligt Bror Lundberg som när det begav sig var mässkalle på Indus, och i ett tidigare skede tillsammans med några andra ur besättningen varit med om att beskrivit vår atlantresa, flyttade vi som bodde akterut i poppen efter det midskepps, för att vi inte kunde bo där akterut för de skvalpande vattenmassorna. Jag vet inte, kanske några gjorde så. Själv tycker jag mig ändå minnas att jag sov i min hytt hela resan. Men måste klä av mig och på mig sittande i koj. För på durken rann det vatten rätt länge.

Skeppet fick en allvarlig spricka

Bror Lundberg har tillsammans med **Ole Lundberg**, **Erik Nordlund**, och radiotelegrafisten **Harry Jansén** också beskrivit annat som hände under vår färd. Det kanske mest förskräckliga förutom att fördäcket sopades slätt, var nog "sprickan för om midskeppet". Då i min ungdomsdumhet förstod jag det inte, men hade det velat sig illa kunde det gått för oss precis som det gick med M/t Ragny att vi vaggats av på mitten av bottenlagen som gjorde att fartyget blev hängande på vågkammarna darrande övervägande om vad dyker först, fören eller aktern. I vilket fall som helst blev brytningen på mitten av fartyget stor, emedan hon ju var fullt lastad både för och akter.

En natt var det snudd på att vi förlorat en av våra två livbåtar. I min frivakt kom någon och ropade, att jag måste komma med och hala in båten som lossnat från sina dävertar, och nu stod rätt ut från fartygssidan endast behjälpligt fast i någon för och aktertamp. Det gick, men inte nog med det, snart var det styrmaskinens tur att vara i farosonen för akterut hade en manlucka slagit upp med påföljden att vatten forsade in i rummet var det fanns livsviktiga för rodermaskinen elmotorer.

För att minska något på stampningen i motsjö, beslöt skepparen att försöka "kovända" medan vi däcksmanskapet slet med våra pytsar. Småningom sakta men säkert, efter att ha tömt otaliga pytsar vatten ner i propellertunneln, kunde skepparen svänga upp mot vind igen för att fortsätta stampande mot Amerika. Det föreföll som om vi lyckats rädda rodermaskinen från kollaps.

Om vi i rådande orkanläge förlorat styrningen och lagt bredsidan till, eller lovat opassligt hade ingenting kunnat rädda oss skriver Erik Nordlund som var förste styrman. Antagligen har han rätt. Själv kan jag inte ta ställning. Som tur var, var jag den resan för ung och oerfaren. Erik Nordlund skriver också att det var många som den resan bad till Gud att vi inte skulle gå under. Kanske låg räddningen i de bönerna. Vad mig beträffar bad jag säkert också om ett och annat. Jag har alltid bett. Men inte minns jag att mina böner den gången handlade om att låt inte Indus sjunka. Det var nog mera kring hemmet och mina anhöriga där. Se till dem så att de har det bra. Eller låt det snart bli sommar, så att jag kan återvända hem.

Jag förstod inte stundens allvar, fastän jag var lättmatrosen från Nagu, som enligt Bror Lundberg en dag vacklade in i korridoren midskepps med blödande sår i ansiktet. Såren skulle jag ha fått i och med att en

våg sköljde över poppen där dasset fanns. Ventilglaset splittrades och glassplittret slungades i mitt ansikte. Lundgren kan ha sant att sådant hände, men inte mig, och någon annan lättmatros från Nagu fanns det inte ombord. Däremot fanns eldaren från Nötö Martin Lindblom, som en dag gav mig ett skratt då skithusdörren på poppen av en översköljande våg slog upp, och därinne med byxorna till hälften uppdragna står han till midjan i vattnet. Sådant bör man inte skratta åt, men jag tyckte det såg bra komiskt ut.

Om våra, eller Indus kontakt med yttervärlden under överfarten till Amerika vintern 1967 vet jag ingenting mera än en från radiotelegrafisten Harry Jansens tidigare publicerad version, som jag kommit över. Som jag tidigare nämnt var rangskillnaden mellan manskap och officerare stort. Oftast visste manskapet som bodde i akterhuset poppen inget mera än skvallret från någon lyhörd rorsman eller utkik. Med sådana saker hade de ingenting att göra. Det enda sättet att få reda på något var att hålla öronen öppna när man stod till rors eller utkik, i ett fall om officerarna på bryggan avslöjade någonting. Jag har många gånger senare tänkt på den tidens kaptener. Varför inte nedlåta sig att då och då samla ihop hela sin besättning och berätta om hur det står till. Men det gjorde man aldrig. Annat var det på segelfartygens tid. Då kunde det kanske låta så som i visan "Håll ut mina tappra gossar blott lyd mig än en gång".

Men någonting snappades det i alla fall upp, och med stöd av Harry Jansens minne, som bror Bror Lundberg berättar det, tog han Harry en dag emot SOS- nödsignaler från en havsträlare alldeles i vår närhet. Vakthavande styrman som informerades om saken lade ut positionen i sjökortet och kunde konstantera. "För fan! Det är ju här alldeles intill!" Nu efteråt när jag skriver om saken förmodar jag att hon sjönk med man och allt. När det hände hörde jag till dem som ingenting visste. Bara vaga rykten om någon trälare i vår närhet.

Ett annat mässrykte var att vi hade **Gustaf Eriksons** m/s Styrso i kölvattnet, också hon på väg mot staterna. På Styrso hade stormen slitit ner radiostationens antenner. Med påföljden av att de inte där kunde få kontakt med sitt rederi i Mariehamn. Men med en nödradiosändare lyckades man dock få kontakt med Indus radiotelegrafist Jansen, som åtog sig att förmedla Styrsos kontakter med dess redare i Mariehamn.

Mot slutet av februari, började vi trots alla odds med motgångar närma oss Portland i Amerika. Småningom kunde man börja röra sig på däck utan rädsla för att spolat överbord. Mest gällde det mässkalle som utan tvekan haft den värsta biten att från midskeppsbyssan springande undan överbrytande sjöar, hållande oss akterut med mat. Tur att han var ung och vig, så att han, hann ta skydd efter vad han behövde bakom någon vinsch eller luckkarm.

Sprickan repareras med cement

Ännu en sak som jag först inte tänkte ta upp angående vår vådliga resa är, hur blev det egentligen med sprickan i skrovet, som skepparen enligt tidigare skribent dagligen höll ögonen på. Hur väl vi lyckades vet jag inte, men jag minns att vi båtsman **Frank Herrmansson** från Korpo, och jag nog försökte åtgärda saken. På order av kaptenen

förstås.

Varför det för mig blivit ett bestående minne är att jag i min hjälpsamhet med att hämta cement åt Frank som han behövde till igenfyllande av en träkista, som han spikat emot sprickan i utsidan, höll på att tillförskaffa mig stryk från eldarna och smörjarna nere i pannrummet. Allt började bra, jag fann cementsäckarna. Tog en i famnen, och började återfärden ballanserade över panntrallarna med min säck. Ända vägen att komma ut. Men, ack, när oturen är framme så är den. Som med Munters granat: "den sprack den saten". Så gick det också med min säck, den sprack kanske tio meter ovanom pannrumsmanskapet som fick ett cementmoln nerdalande över sig. Det var den första säcken, tur att det fanns flera. Men stryk hade jag att vänta enligt skrälerna därnere. Ingen pardon fastän jag var med och försökte rädda fartyget från undergång.

Vi kom fram trots allt, men förrummets cellulosaabalar blev hannarbetarna i Portland tvungna att spränga loss, för att de svällt av nedströmmande vatten igenom hålen efter dragtutar och andra rör som stormen sopat bort under resan. Därför var det en hel del som skulle repareras, och jag vill minnas att vi blev rätt länge liggande i Portland. Därifrån for vi så småningom till Baltimore för att lasta majsmjöl för Esbjerg i Danmark.

I Baltimore hände det inget annat vad jag minns än att jag av en dansande nakendansös på en krog fick hennes armar runt min hals, medan hon viskade i mitt öra I love you.

Vilken väg vi sedan tog tillbaka till Europa har jag som dåvarande lättmatros ingen aning om. Var det storkirkelsegling eller loxodrom kurs, men betydligt fortare kom vi över atlanten denna gång. Elva dygn enligt tidigare skribenten.

Vi kom till Esbjerg i Danmark med majsmjöl från Baltimore. Någonstans på vägen hade vi passat på och slängt in våra motböcker i lagom tid för att ha rätt att mönstra av och resa hem från Danmark, och så blev det.

Våren hade kommit, och med sommaren bakom knuten, satt vi snart några skärgårdspojkar en tidig morgon på en bänk någonstans i Åbo. Det var jag undertecknad, Martin Lindblom, Hans-Göran Lindblom samt **Kostiainen**, också han en skärgårdsbo, men från Dannskog i Ekenäs skärgård. Alla på väg hem. Allt var frid och fröjd, tills vi kom ner till M/s Utö som skulle ta oss nötöbor hem. Då upptäcker vi plötsligt att en av oss fattas. Här har vi hållit ihop i vått och storm hela vintern, och skall vi nu ändå nödgas komma hem och beklaga att vi förlorat en man på vägen.

Det blev Martin som fick gå och trösta modern, för han var ju lite släkt med den förlorade sonen, som med följande båttur dock dök upp några dagar senare.

En sann berättelse skriven av sjökaptén Krister Mattsson (före detta skeppare på Aura)

Träbåtsdagen på Vänö

I flera år har det samlats en liten skara med träbåtar, äldre och yngre, på Vänö för att fira och minnas dessa vackra, ofta alldeles i knutarna byggda fortskaffningsmedel utan vilka livet i skärgården hade varit omöjlig.

Ända sedan skärgården befolkades har man rört sig på ett i trä gjort flytetyg och än idag ser man en och annan träbåt röra sig omkring i skärgården, vackert och sirligt som fisken i vattnet.

Båtbyggarna var skickliga hantverkare och av det slaget fanns det många ute i skärgården.

Flera var de som byggde sin egen båt vid sidan av allt annat men så fanns det förstas de som enbart byggde båtar och försåg alla som behövde med ordentliga ändamålsenliga skönheter.

Samling vid Vänö brygga

Samling vid bryggan på Vänö och den som är intresserade får gå ombord på dessa båtar som sedan styr ut bland skären i maklig takt mot en lämpligt skyddad naturhamn. Båtar av olika form, byggstil och färg är representerade. Det är kravell- och klinkbyggt, lackerat, fernissat, målat och tjärat, sumpar och skötbåtar med segel och utan samt en och annan förnämare farkost.

Säkrast är det att lägga sig efter en Vänöbo, för i dessa vatten blir kölen lätt renslipad av en grynnna. Det gäller att ha med gott humör, picknick korg, dragspel eller annat instrument samt en massa goda historier om tider då båtar enbart byggdes i trä.

Historierna är många och nostalgien föds då man hör hur det kluckar vid vattenlinjen, känner doften av fernissan och tjäran samt ser hur solkatterna speglar sig i det lackerade skrovet.

Undrar hur i all världen det inte finns fler träbåtar i bruk numera. Med alla dessa maskiner och nytvecklade produkter är det inte väsentligt mer arbete med en träbåt än med en glasfiberbåt som skall vaxas och putsas.

Få är det föruntat att kunna konsten bygga en båt i trä och vill man ha en sådan gäller det att ställa sig i kö hos de fåtaliga båtbyggare som ännu sysslar med hantverket.

Med lite tur kan man ännu stöta på en gammal upplagd båt som är i sådant skick att den kan räddas. Den som tar sig an en sådan uppgift gör dessutom en kulturgärning. Där har vi än en gång en hel del att lära oss av vårt västra grannland. Det äldsta båtarna på träbåtsdagen är över 100 år och ser ut att klara lika många år till i goda händer, de yngsta på några tiotal år har just blivit inkörda.

Dragspelsmusiken och sorlet ekar ut över fjärden och då kommer jag osökt att föreställa mig hur stämningsfullt det var förr när man samlades ute på någon kobbe eller i någon vik för att umgås och koppla av.

När korgarna är tomma, dragspelet tystnat och båtsnacket ebbat ut är det dags att väva igång, vrida på starten eller hissa segel och styra i lugn och ro tillbaka mot hamnen på Vänö. Där fortsätter skepparhistorierna, mera mat och dryck inmundigas, musicerandet tar ny fart och på kvällen tar dansen vid.

Alla är nöjda och belåtna vid insikten att träbåten inte bara är en båt av trä utan även en faktor som påverkar humöret, ja t.o.m. den mentala hälsan. Knappast finns det någon sjöfarare som inte reagerar positivt inför synen av en vacker träbåt. Träbåten är en njutning för ögat, skön

och behaglig som en välskapt dam.

I sommar samlas träbåtarna igen på Vänö. Förhoppningsvis är det då några fler som kommer för att visa sin fina båt och låter andra njuta av dess skönhet och mjuka gång samt tar del i det fina evenemang som Vänöborna ordnar. Den som saknar en "riktig" båt är välkommen att titta på, ta en åktur samt umgås med entusiasternas magnifika sällskap.

Text och foto: Clas Krause

Seglats till Vänö sommaren 1920

Svante Dahlström (f. 1883, d. 1965) tillbringade flera somrar i Högsåra under 1920-talet. Med Högsåra som bas företog han seglats med segelbåten Albertina. Två loggböcker från den tiden finns arkiverade. Loggböckerna är illustrerade med fotografier, tidningsklipp och flera poetiskt inspirerade beskrivningar av skärgården och dess folk.

Spröj ej med ovist nit efter kryssens längd eller slagens gräsliga mängd på vår färd till det blånande Vänö. Allt gick dock som det skulle, på havet finga vi gunga över de gröna djupen med sol i rymd och sinne, fagraste ting vi skådade, kobbar glänsande våta, stormvridna tallar på skären, som doftade ut över vattnet, skogar av havstång och alger, där botten höjde sig, stora skaror av lätta maneter, som drevos av vinden och vågen, somliga färgade skönt i purpur, de flesta i lila, vackra som tätnade vågor, som böljar små i en bölja. Sist i ett tims långt slag gick med gynnande lovar priseglarn upp under skären, där vågor ej borttaga farten, nalkas stranden av Vänö, och stävade upp emot hamnen, där den skönjdes så smått med en flöjel, en mast och två bryggor.

Dock var förtidigt att hurra och jubla, två gånger, om icke tre det var, stötte båten på i det krångliga faret, lade sig lugnt på sida och rörde sig ej utan möda: folket trängdes i aktern och tyngde och svoro så fasligt att Albertina blev flott och gled av grundet med vana. Sedan är här att förtälja om Vänö, det ljuvliga, lilla, havsomsusat och skönt och värt att leva i sången.

Bergs var vårt högkvarter, en beställsam och talför värdinna dukade fram vår mat, potåter, strömming och smörgås, något långfil därtill ur en bunke, mäktig att skåda. Icke må vi förglömma den blomstrande dottern i köket: härlig var Julia, skön under ögonen, frodig om kinden, händig och flink i sitt arbete, när vid den blå separatorn mjölk och grädde hon skiftade fint i de jämnaste strålar, mens separatorn nätt gick omkring och ljöd som en orgel. Husbonden själv satt och sög på den ovana främmandecigarren, talade långsamt och blickade än på den blomstrande dottern, än på den ljuvliga ön, där smaragdgröna ängar i solen blänkte så stilla bland bergen de grå. Snart reste sig gubben, lärde med kikaren

i hand på en bergspets det lyssnande folket skärens och öarnas namn och siktade färled och fyror, Öro i söder, Borstö i väst och ensliga Bengtskär med sin mäktiga fyr och sin ljuskrets av trettio sjömil, lärde oss fiskens gång och glömde ej fienden sälen, vilken är värd sitt krut, den nätförstörande besten, lärde oss värdet av fiskarens kamp på de stormiga vattnen, där en man andas fritt, där armen spännes med skoten, ögat skärpes av fara och hot, där modet och glädjen bli det bästa av allt, fast på land man glömmer den läran.

Tjusande Vänö! Blott alltför knapp och kort var visiten, alltför snar och avfärden var, nödtvungen och smärtsam, från ditt präktiga folk, dina gubbar, gråa om hakan, dina minfångande pojkar och talföra gummor och flickor. Skyndsamt vi bjödo farväl för att icke behöva till natten dragas med mojnande vindar: ännu gick vind över havet, svepte oss in i en gynnande slör. Snart riktades stäven rätt mot det trevliga Högsår, där Södersundet sig röjde som ett avlägset gatt i nordost. På en timme och några minuter nåddes i sjungande färd dess mynning, då tätnade mörkret, månen gick upp, och det gyllene, lästilla vattnet låg som ett smycke av guld och stål för vår blick, när sundet med lätt frasande ljud Albertina nalkades hemmet. Sången ljöd kraftig: "Jag hälsar dig" och "Kristallen den fina", "Näckens polska" och annat, drömdes fram i vår båt, där den flöt bland gyllene strimnor.

Så slöts färden: slutet gott och Vänö var uppnått. Kvällsvardens åts vid midnattstid i den stuga vid stranden som angorakatten och taxen Pallus bodde jämte härads hövdingen själv, och vi gladde oss alla hjärtligt åt dagens färd, åt vår lysande båt Albertina. Sönnen blev skön och djup med ljuvligt värkande leder.

Redigerad av Jan Sundberg

Svante Dahlström var professor i historia vid Åbo Akademi. Han grundade 1922 Åbolands sång- och musikförbund och på hans initiativ grundades Finlands svenska sång- och musikförbund 1929. Publiceras med tillåtelse av sonen Fabian Dahlström.

Information

Allmänt alarmnummer 112

Ambulans, Medi-Heli, Sjöbevakning, Polis

Hälsostationerna

Hälsostationerna är sommarstängda turvis.
Hälsostationen i Dalsbruk är stängd 9.6-13.7.2014.
Verksamheten fortgår vid Kimito hälsostation under nämnda tidpunkt:
Läkarmottagningen tel. (02) 4260 400
Laboratoriet tel.tid 12-13, (02) 4260 454
Tandläkarmottagningen tel. (02) 4260 435, (02) 4260 436
Bäddavdelningen tel. (02) 4260 438

Hälsostationen i Kimito är stängd 14.7-17.8.2014.
Verksamheten fortgår vid hälsostationen i Dalsbruk under nämnda tidpunkt:
Läkarmottagningen i tel. (02) 4260 500
Laboratoriet tel.tid 12-13, (02) 4260 454
Tandläkarmottagningen tel. (02) 4260 526, (02) 4260 527
Bäddavdelningen tel. (02) 4260 529

Läkargjuren vid den öppna läkarmottagningen må-fre kl. 8-16. Vid övriga tider nås jourande läkare i Salo hälsocentral/Salo sjukhus tel. (02) 7723 611
Tandläkarjour i Åbo (T-sjukhuset) under veckoslut och söckenhelger, tidsbeställning lördag, söndag och söckenhelger kl. 9 -10.30 tel. (02) 313 1564.
Efter kl. 10.30 kontaktas samjourens infotelefon för patienter, tel. (02) 313 8800

Hitis rådgivning

Mottagning enligt tidsbeställning onsdag och fredag på Solglimten. Teltid, vardagar kl.12-13. (0400-291 150)
Högsåra enligt skild tidtabell.
Hitis rådgivning är stängd 23.6-13.7 och 21.7-27.7

Hitis sjöbevakning

Tel. 02 954 271 11

Sjöräddningen

Alarmnummer 02 041 000

Polis Kimito

Tel. 071-874 67 50

Post

Postutdelning som förut. Paketutlämning i Kasnäs Boden

Sotare i Dragsfjärd

Harri Kemilä
Tel. 040-55 89 361

Brandkår

Alarm alltid via 112
Rosala FBK

Brandchef: Pontus Johansson,
tel. 0400 745 148
Vice brandchef: Svante Wilson,
tel.

Hitis FBK

Brandchef: Tor-Björn Holmström
tel. 040 827 3352

Dalsbruk brandstation, tel. 5211 230/
466 2005

Pastorskansli

Antti Kuokkanen, tel. 040 02 90 554

Giftinformationscentralen

Tel. 09 471 977 el. 09 4711

Veterinär Minna Hakala

Telefontid kl. 8-9
Tel. 0500 110 660 akuta fall
Mottagning vid Brusåby smådjursklinik fyra eftermiddagar i veckan. Tel 02 9001 7915

Förbindelsebåtar

M/s Aura, tel. 0400 320 092
Rosala II, tel. 0400 720 608
Högsåra färja, tel. 040 706 62 91

Kommunala Servicekansliet i Dalsbruk

Byggnads- och miljötillsyn
Malmvägen 2
Tel. 42 600
Öppet: måndag-onsdag 8-16, torsdagar 8-17, fredagar 9-15
Stängt 7.7 - 1.8
För mera information se www.kimitoon.fi

Sophantering Rouskis

Genböle, tel. 72 76 800
Genböles sorteringsstation öppet:
torsdagar 12-19 samt varannan lördag under jämna veckor mellan kl. 9-11
Cirkulerande insamling av farligt avfall såsom olja, målfärg, el- och elektronikskrot samt mediciner den 12 juli enligt följande tidtabell
kl. 10.10-10.30 Kasnäs, Badhusets P-plats
kl. 12.35-12.55 Hitis, Vikarebukten
kl. 13.10-13.30 Rosala, Byviken brygga

Hitis Bibliotek

Tel. 0440-664 718
Måndagar: 15-18
Torsdagar: 16-19

www.friskbris.fi

Tias Bok
in Kirja
Vuorikatu 10
Berggatan
248 6060

Hänke
Hangö

Sjökort

Merikortteja

Böcker

Kirjoja

Kontorsmaterial

KonHonitaru

Kort

KerHejä.

m.m.

y.m.

Tervetuloa!

Välkommen!

Stigs Kontor & Foto

Printa själv semesterbilderna hos oss!
Tulosta lomakuvasi meillä!

HiTi P510K
Garanterar kvaliteten
Takaan laadun

Kolabacksvägen 4,
25900 Dalsbruk
☎ 02-4661 848
☎ 02-4661 090
☎ 0400-839 861
✉ stig.osterberg@hotmail.com

Allt möjligt och omöjligt!
Tvaka inte. FRÅGA!
Kaikkia mahdollista ja mahdollental!
Älä epäröi. vaan KYSY!

TRÅKIGT I HÄNGMATTAN?

Kom till oss, vi har ett stort urval svenska

POCKET-BÖCKER

KUNGSBOKHANDELN
Kungen i Ekenäs. Tel. 019-246 1028. Vard. 9-18, 18 9-14

Segla med Eugenia till Öro eller Bolax

7-8 h ÖRO 60 € **4-5 h BOLAX 40 €**

Tisdagar	Torsdagar
1.7	10.7
8.7	17.7
15.7	24.7
22.7	31.7
29.7	

BOKNING 0440-42 78 62
info@eugenia.fi

Barn under 12 år halva priset.
Avfärd kl 10.00 från Kasnäs.
Bokning senast tre dagar före seglats.
För mera information: www.eugenia.fi

Genom att segla med Eugenia stöder du förtäringens utvecklingsarbete!

LUCKAN

För mera information se: www.luckan.fi

Luckornas öppethållningstider:

Åbo: Mån - Tis 11 - 17
Ons 11-19
Tor - Fre 11 - 17

Kimito turistinformation:
Vardagar 12 - 17

Händelsekalender

- 18.6 Rosala, Midsommarstången majas kl. 18 vid branddepån, arr. SVRB
- 19.6 Hitis, Midsommarstången majas kl. 18, arr. HVH
- 19.6 Högsåra, Midsommarstången majas kl. 18 i Kejsarhamnen, arr. DUV
- 20.6 Biskopsö, Midsommarstången majas och reses kl. 14 vid förbindelsebåtsbryggan, Kaffe, saft, grillkorv, lekar, arr. Bisopsö byalag
- 20.6 Hitis, Midsommarstången reses kl. 14, lotteri & kaffe, arr. HVH
- 20.6 Rosala, Midsommarstången reses kl. 15 med sång och dans runt stången, arr. SVRB
- 20.6 Högsåra, Midsommarstången reses kl. 15 i Kejsarhamnen, arr. DUV
- 20.6 Kasnäs, Midsommarstången till tonerna av Scandics Orkester
- 21.6 Kasnäs, Midsommarstången till tonerna av Scandics Orkester
- 21.6 Vänö, Sångfest med Pigge Svenskberg, senare karaoke, arr. Vänö Vänner
- 23.6 Rosala, Örtpromenad, Samling vid midsommarstången kl. 18, Förhandsanmälan mariaaleena.pick@gmail.com, Pris 10 euro/person
- 30.6 Hitis, Furutorp, Allsång med Calle & Tomas, arr. HVH
- 1.7 Rosala, Strandängsgymnastik i Klobbviken med Fanny Örså kl. 19, arr. Rosala Byaråd
- 1.7 Högsåra, Skärgårdsteatern förevisar musikalen "I love you, you're perfect, now change" på Sunnanland kl. 19
- 2.7 Hitis kyrka, Orgelkonsert med Matti Heroja kl. 18, arr. Hitis kapellförsamling
- 4.7 Andakt med sommarsånger vid Rosala minnesmärke kl. 16.30. Antti Kuokkanen. arr. Hitis kapellförsamling
- 4.7- Vänö, Seglarskola för barn med optimistjollar, arr. Vänö Vänner
- 5.7 Vänö, Vänödagen, Dags- och kvällsfest, arr. Vänö Vänner
- 5.7 Hitis, Brandkärsfest på Furutorp kl. 18, arr. Hitis FBK
- 6.7 Högsåra, Sång med Calle Pettersson och Benny Törnroos + väffelkalas, Farmors Café
- 7.7 Hitis, Örtpromenad, Samling vid midsommarstången kl. 18, Förhandsanmälan mariaaleena.pick@gmail.com, Pris 10 euro/person
- 7.7 Kasnäs, Sångafton med Calle Pettersson & Tomas Lundin
- 8.7 Rosala, Strandängsgymnastik i Klobbviken med Fanny Örså kl. 19, arr. Rosala Byaråd
- 9.7 Högsåra, Högsåradagen med marknad, försäljning mm. vid Farmors Café kl. 13, arr. Föreningarna i Högsåra
- 10.7 Högsåra, Farmors Café, Visans Vänner kl. 18
- 12.7 Vänö, Veckoslut med motionsglädje och Visans Vänner, arr. Vänö Vänner
- 12.7 Rosala, Rosala sommarblot - marknad, dans på kvällen, arr. SVRB
- 12.7 Rosala, Rosala sommarblot, BUU - Linda med Raka Bananer, Musik för barn, arr. Rosala Byaråd
- 12.7 Bolax, Södergårdens gräsplan, Sommarfest, arr. Bolax Gillet
- 12.7 Högsåra, Farmors Café, Spruce kl. 18
- 15.7 Biskopsö, Marknad på Gästgiveri Andreas gård kl. 13, arr. Biskopsö byalag

- 15.7 Rosala, Strandängsgymnastik i Klobbviken med Fanny Örså kl. 19, arr. Rosala Byaråd
- 17.7 Hitis, Furutorp, Loppmarknad med ärtsoppa och lotteri, arr. HVH
- 17.7 Biskopsö, Sommarsånger och andakt i Gästgiveri Andrea kl. 17. Antti Kuokkanen. arr. Hitis kapellförsamling
- 18.7 Hitis Minimaraton. Anm. vid Backom Café fr.o.m. 16, arr. Hitis FBK
- 18.7 Rosala, Skärgårdsteatern förevisar musikalen "I love you, you're perfect, now change" på Vikingaborg kl. 19
- 19.7 Vänö, Träbåtsdagen, Picnic och kvällsfest, arr. Vänö Vänner
- 19.7 Kasnäs, Kasnäsdagen, Susann Sonntag uppträder
- 19.7 Musik i sommarkvällen i Hitis kyrka kl. 18. Antti Kuokkanen. Maj-Britt Wallgren. arr. Hitis kapellförsamling
- 19.7 Hitis, Furutorp, Karaokekväll kl. 20, arr. HVH
- 19-20.7 Rosala, Vikingadagar med program för hela familjen, arr. Vikingacentret Rodeborg
- 21.7 Hitis, Furutorp, Teaterkväll "På allvar? Nää!", arr. HVH
- 22.7 Rosala, Strandängsgymnastik i Klobbviken med Fanny Örså kl. 19, arr. Rosala Byaråd
- 26.7 Högsåra, Jungfrusunds lotsmuseum firar 20 år kl. 15, Canty Singers uppträder, arr. Högsåra byalag
- 26.7 Hitis, Hitisrodde kl. 11, arr. Hitis Rodde och Kanotklubb
- 29.7 Rosala, Strandängsgymnastik i Klobbviken med Fanny Örså kl. 19, arr. Rosala Byaråd
- 30.7 Rosala, Sångkväll med Calle Pettersson & Tomas Lundin, arr. Rosala Byaråd
- 30.7 Högsåra, Farmors Café, Niklas Rosström & Pappas eget band kl. 18
- 2.8 Vänö, Vänörock, arr. Vänö Vänner
- 2-3.8 Högsåra, Alvi's Dixie Stompers på Farmors Café
- 2.8 Kasnäs, Valsens dag
- 9.8 Högsåra, Farmors Café, Colours of May
- 30.8 Rosala, Öppet hus på Vikingacentret kl. 18 - 24, arr. Vikingacentret Rodeborg
- 30.8 Rosala, Forneldarnas natt, brasa i byviken kl. 21.30, arr. Rosala FBK
- 30.8 Högsåra, Forneldarnas natt på Sunnanland. Brasan tänds kl. 21.30
- 30.8 Kasnäs, Forneldarnas natt, Part Two uppträder

NÄRMARE INFORMATION OM EVENEMANG, KLOCKSLAG OCH ARRANGÖRER
STÅR ATT FINNA PÅ BYARNAS ANSLAGSTAVLOR!

Händelsekalendern sammanställd av Tina Örså

Simskola i Högsåra
7-17.7 vid Örnells strand
Jenny Örnell-Backman

Arrangör: Folkhälsan i Hitis

Simskola i Rosala
21.7-1.8 i Klobbviken
Tina Örså 040 573 88 54
Fanny Örså 040 846 41 36

Lek och plask i Kasnäs
7-17.7 i Garpholmsviken
Tanja Granlund 040 535 21 05

Simlärare:
Karolina Harjula
Malin Wilén

Simskola i Hitis
21.7-1.8 vid Folkhälsans simbrygga
Anna Fihlman 040 705 01 92

en dag i sol

spanar ut över trakten
fartyg i farleder
människor i morgonsol
myran i sin stack

sträcker på mig
besöker vänner
fridfullt
goddag
adjö

senare
läser en bok
rensar ett land
lägger ett nät
med ljus
mot ljus
mot natten

allt är som
det ska vara
vi här nu
tillsammans

Heidi von Wright

